



Turun yliopisto
University of Turku

“ÄIDILTÄ SAIN USEASTI KUULLA OLEVANI SADAN KILON KEIJUKAINEN”

Tyttöjen ulkonäköpaineet kouluiässä sukupolvittain 1940-
luvulta 2010-luvulle

Hanna Barck & Sari Sintonen

Pro gradu -tutkimus

Kasvatustiede

Opettajakoulutuslaitos

Turun yliopisto

Helmikuu 2021

TURUN YLIOPISTO
Opettajankoulutuslaitos

BARCK, HANNA & SINTONEN, SARI: "Äidiltäni sain useasti kuulla olevani sadan kilon keijukainen" Tyttöjen ulkonäköpaineet kouluiässä sukupolvittain 1940-luvulta 2010-luvulle

Tutkielma, 98 s., 4 liites.
Kasvatustiede
Helmikuu 2021

Tämän tutkielman aiheena on kouluikäisten tyttöjen läheisten heille aiheuttamat ulkonäköpaineet. Kyseessä on muistelmakirjoituksiin perustuva tutkimus. Aihetta tutkitaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla: 1. Ketkä kirjoittajien läheisistä ovat luoneet kirjoittajille ulkonäköpaineita kouluiässä? 2. Mihin ulkonäön osa-alueisiin kirjoittajien kouluikäisinä kokemat ulkonäköpaineet kohdistuivat? 3. Minkälaisia kouluiän ulkonäköpaineiden käsittelykeinoja kirjoittajilla on ollut?

Tutkimuksen kohteena on vuonna 2015 Suomesta kerätyt muistelmakirjoitukset, joiden otsikkona on "Oma ulkonäkö muistoissani". Suomalaisen kirjallisuuden seura ja tutkija Marjo Kamila ovat alun perin keränneet kirjoitukset lehti-ilmoituksella ulkonäkö tutkimusta varten. Aineisto on saatavilla Tietoarkistosta käytettäväksi tutkimuksellisiin tarkoituksiin. Aineistossa on kaikkiaan 71 kirjoitusta, joista 62 kirjoitusta soveltui käytettäväksi tähän tutkimukseen. Kirjoitukset kattavat maantieteellisesti koko Suomen maakuntien tarkkuudella ja ajallisesti 1930-luvun lopulta aina 2010-luvun puoleen väliin saakka.

Aineiston analysoimisessa käytettiin pääasiassa kvalitatiivisia menetelmiä teemoittelua ja tyypittelyä. Tämän lisäksi käytettiin kvantitatiivista aineiston taulukointia, jonka avulla saatiin tietoa teemojen ja tyyppien yleisyydestä. Koska kyseessä on muistitietotutkimus, aineisto kontekstualisoitiin jakamalla se sukupolviin syntymäajan ja koulupolun perusteella.

Tuloksia tarkastellaan tutkimuksessa sukupolvittain. Tiivistelmään on koottu koko aineistoa koskevat tärkeimmät havainnot. Kaikissa sukupolvissa äiti sai aikaan eniten (20,7 %) ulkonäköpaineita kouluikäisille tytöille kommentoimalla. Kuitenkin kirjoittajat aiheuttivat paljon (24,9 %) ulkonäköpaineita myös itselleen kommentoimalla omaa ulkonäköään. Ulkonäön osa-alueista ulkonäköpaineita aiheutti eniten kehon muoto (33,7 %). Suurin osa (49,1 %) ulkonäköpaineita kouluiässä kokeneista kirjoittajista selviytyi niistä erilaisten käsittelykeinojen avulla. Kuitenkin suuri osa (21,0 %) kirjoittajista koki, ettei ollut päässyt yli ulkonäköpaineista ja olikin luovuttanut, ja osalla ulkonäköpaineista eroon pääsy prosessi oli vielä kesken (23,4 %).

Tulosten perusteella on pääteltävissä, että äidin merkitys ulkonäköpaineiden luojana on kaikkina tutkittavina aikoina ollut suuri kasvavalle tytölle. Laihuus on ollut koko tutkimusajankohdan aikana muodissa. Sen saavuttamattomuus aiheutti ulkonäköpaineita. Kouluikäisinä saaduista ulkonäköpaineista on vaikea päästä irti. Tämän tiedostaminen auttaa estämään jonkin verran niiden tahatonta synnyttämistä.

Asiasanat

Ulkonäkö, ulkonäköpaineet, itsetunto, kouluikäiset tytöt, läheiset, sukupolvi-teoria, muistitietotutkimus

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	9
2	ULKONÄKÖPAINEET	11
2.1	Ulkonäkö ja sen aiheuttamat paineet	11
2.2	Itsetunto ja ulkonäköpaineet	12
3	KOULUIKÄISET TYTÖT	14
3.1	Kouluikä	14
3.1.1	Tyttöjen keskilapsuus.....	14
3.1.2	Tyttöjen varhaisuoruus.....	16
3.2	Tyttöjen sosiaaliset suhteet	17
4	SUKUPOLVIJAOTTELU	19
5	TUTKIMUSKYSYMYKSET	21
6	TUTKIMUSMENETELMÄ	23
6.1	Aineisto ja tutkittavat	23
6.2	Sukupolvet	25
6.2.1	Kansakoulusukupolvi 1937–1954 syntyneet.....	26
6.2.2	Koulumullistussukupolvi 1955–1974 syntyneet.....	28
6.2.3	Lamasukupolvi 1975–1985 syntyneet.....	30
6.2.4	Yksilöllisyyden sukupolvi 1986–1997 syntyneet.....	32
6.3	Aineiston käsittelyssä käytetyt menetelmät	33
6.3.1	Muistitietotutkimus.....	33
6.3.2	Teemoittely ja tyypittely.....	34
6.3.3	Aineiston kvantifioiminen.....	35
6.4	Analyysin eteneminen	35

6.4.1	Aineiston jaottelu ja tutkimusmenetelmien valinta.....	35
6.4.2	Teemojen kvantifiointi ja analysointi.....	37
6.4.3	Tyypittelyn avulla luokittelu.....	39
7	TULOKSET	41
7.1	Läheiset loivat ulkonäköpaineita kommentoimalla	41
7.1.1	Sisarusten varjossa kasvanut kansakoulusukupolvi 1937-1954.....	45
7.1.2	Vanhempien armoilla oleva koulumullistussukupolvi 1955-1974.....	47
7.1.3	Itselleen paineita aiheuttanut lamasukupolvi 1975-1985.....	50
7.1.4	Koulukiusattu yksilöllisyyden sukupolvi 1986-1997.....	53
7.1.5	Yhteenveto ulkonäköpaineita aiheuttaneista kommentoijista.....	55
7.2	Ulkonäköpaineet kohdistuivat neljään ulkonäön osa-alueeseen	57
7.2.1	Kansakoulusukupolvelle (1937-1954) pää eniten ulkonäköpaineita aiheuttanut ulkonäön osa-alue.....	61
7.2.2	Kehon koon ja muodon kanssa kamppaileva koulumullistussukupolvi (1955-1974).....	63
7.2.3	Kehon koon kanssa painiskelevä lamasukupolvi (1975-1985).....	66
7.2.4	Kehon muotojen kanssa painiskelevä yksilöllisyyden sukupolvi (1986-1997).....	68
7.2.5	Yhteenveto ulkonäön osa-alueista.....	71
7.3	Kouluiän ulkonäköpaineiden käsittelytyypit	72
7.3.1	Selviytyjät.....	73
7.3.2	Luovuttajat.....	80
7.3.3	Prosessi kesken.....	81
7.3.4	Yhteenveto ulkonäköpaineiden käsittelijätyypeistä.....	84
8	POHDINTA	85
8.1	Tulosten pohdinta	85
8.2	Luotettavuuspohdinta ja jatkotutkimukset	88

LÄHTEET	91
LIITE	99

Liite 1: Alkuperäinen kirjoitusohje

KUVIOT / List of figures

KUVIO 1. Kouluikäisen tytön sosiaaliset suhteet.....	18
KUVIO 2. Aineiston jaottelu.....	24

TAULUKOT / List of tables

TAULUKKO 1. Kirjoittajien sukupolvi- jaottelu.....	26
TAULUKKO 2. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet koko aineistossa.....	42
TAULUKKO 3. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet kansakoulusukupolvessa (1937–1954)	45
TAULUKKO 4. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet koulumullistussukupolvessa (1955–1974)	48
TAULUKKO 5. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet lamasukupolvessa (1975–1985)	51
TAULUKKO 6. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet yksilöllisyyden sukupolvessa (1986–1997)	53
TAULUKKO 7. Kommentit sukupolvittain määrällisesti.....	56
TAULUKKO 8. Yleisimmät ulkonäköpaineiden aiheuttajat sukupolvittain määrällisen ja laadullisen yhdistelmänä	57
TAULUKKO 9. Kommentoidut ulkonäön osa-alueet ja niiden alateemat.....	58
TAULUKKO 10. Yläteemoihin liittyvien kommenttien %-osuudet sukupolvittain.....	59
TAULUKKO 11. Havaittujen ylä- ja alateemojen lukumäärät ja %-osuudet kansakoulusukupolvessa (1937–1954)	62
TAULUKKO 12. Havaittujen ylä- ja alateemojen lukumäärät ja %-osuudet koulumullistussukupolvessa (1955–1974)	65
TAULUKKO 13. Havaittujen ylä- ja alateemojen lukumäärät ja %-osuudet lamasukupolvessa (1975–1985)	67

TAULUKKO 14. Havaittujen ylä- ja alateemojen lukumäärät ja %-osuudet yksilöllisyyden sukupolvessa (1986–1997)	69
TAULUKKO 15. Eniten ulkonäköpaineita aiheuttaneet ulkonäön osa-alueet	71
TAULUKKO 16. Käsittelijätyypit koko aineistossa	73
TAULUKKO 17. Selviytyjien alatyypit.	74
TAULUKKO 18. Yleisimmät käsittelijätyypit sukupolvittain	84

1 JOHDANTO

Ulkonäöllä, jolla tarkoitetaan ihmisen fyysisiä piirteitä, ulkomuotoa ja kasvonpiirteitä, on suuri merkitys ihmisen elämään. Ulkonäköutkija Åberg kertoo Helsingin Sanomien artikkelissa, kuinka suomalaiset ovat ulkonäkökeskeisempiä kuin uskovatkaan ja määrittelee suomalaisen kauneusihanteen merkeiksi luonnollisuuden ja terveyden. Hänen mukaansa oikeanlainen ulkonäkö on pääomaa, jonka avulla voi pärjätä työelämässä ja parisuhdemarkkinoilla. Väärälainen ulkonäkö voi aiheuttaa syrjäytymistä työ- ja parisuhdemarkkinoilta. (Laine 2020) Tutkimusten mukaan paikallinen, jokaiseen maahan liittyvä, kulttuurinen kauneuskäsitys, jolla on erityisesti merkitystä tyttöjen ulkonäkökehitykselle, on saanut vaikutuksia myös kauempaa historiasta (Andsager 2014, 34; Durkin & Paxton 2002, 21).

Niemen (2020) kirjoittamassa Helsingin Sanomien artikkelissa todetaan, että kokemus huonosta ihosta voi vaikuttaa ihmisen itsetuntoon hyvinkin radikaalisti ja ihminen voi eristäytyä kotiinsa. Vainion (2020) kirjoittamassa Helsingin Sanomien artikkelissa kerrotaan taas urheilijoiden kokemista painoon liittyvistä ulkonäköpaineista ja siitä, kuinka ne voivat pahimmillaan johtaa syömishäiriöihin ja urheilu-uran hiipumiseen. Nämä edellä esitellyt artikkelit ovat vain lyhyitä esimerkkejä siitä, kuinka ulkonäköön liittyvät asiat ovat jatkuvasti ajankohtaisia ja pinnalla.

Sosiaalinen media ja lisääntynyt visuaalinen maailma ovat lisänneet ulkonäköpaineita 2010-luvulla. Ulkonäöstä on tullut todella merkityksellinen asia ihmisen menestymisessä työelämässä ja yksityiselämässä. (Kukkonen, Pajunen, Sarpila & Åberg 2019, 12–15, 61–64) Tästä aiheesta on tehty 2010-luvulla paljon tutkimuksia, joista monet keskittyvät median luomien ulkonäköpaineiden vaikutuksiin. Näiden tutkimusten mukaan nuoret tytöt rakentavat nykyään identiteettiään pääasiassa mediasta saamiensa ulkonäkövaikutteiden avulla (Cusumano & Thompon 2001, 15; Laakso 2012, 8; Lintunen 1998, 16). Kokonaisuudessa mediasta välittyvä kuva siitä, miten yhteiskuntamme, ja varsinkin lasten ja nuorten maailma, on tullut yhä ulkonäkökeskeisemmäksi (Vänskä 2012, 14–16). Vaikka tämä tutkimus ei käsittelekään varsinaisesti median vaikutusta ulkonäköön, niin muuttuvien kauneusihanteiden kautta media vaikuttaa taustalla siihen, mitä asioita ulkonäöstä eri aikoina kommentoidaan.

Tässä tutkimuksessa haluttiin tuoda esille myös ajallinen muutos ulkonäköpaineiden suhteen. Asiasta on tutkimuksia suhteellisen vähän, koska suurin osa ulkonäköön

liittyvästä tutkimuksesta käsittelee sen hetkistä tilannetta. Vanhempien ja koulutovereiden vaikutus nuorten ulkonäköpaineisiin on vielä tänä päivänäkin merkittävä. Kiviruusun (2017) väitöskirjan mukaan ulkonäköpaineet nuoruudessa rasittavat itsetuntoa ja vaikuttavat sen kehittymiseen (Kiviruusu 2017, 12–15). Läheiset voivat vaikuttaa lapsen tai nuoren kokemiin ulkonäköpaineisiin monella tapaa, kuten kiusoittelemalla, kommentoimalla tai yksinkertaisesti kommentoimattomuudella. Useiden tutkimusten (Helfert & Warschburger 2011, 103–104; 2013, 2; Kluck 2010, 8; Ata, Ludden & Lally 2007, 21, 43) mukaan ulkonäköpaineiden aiheuttama negatiivinen kehonkuva aiheuttaa nuorille pahimmillaan masennusta, syömishäiriöitä ja huonoa itsetuntoa. Nämä lapsena ja nuorena koettujen ulkonäköpaineiden seuraukset eivät vaikuta pelkästään lapsuudessa ja nuoruudessa, vaan niillä on todettu olevan vaikutusta myös aikuisuudessa koettuun heikkoon itsetuntoon. Lapsuudessa muodostunutta itsetuntoa on vaikea muuttaa myöhemmällä iällä (Guindon 2009, 47).

Tässä tutkimuksessa keskitytään kouluikäisten tyttöjen läheisten, joihin luetaan lähipiiri, koulutoverit ja koulun henkilökunta, kommenttien vaikutuksiin tyttöjen ulkonäköpaineiden luomisessa. Lähipiiriksi luetaan perheen lisäksi kaikki ne ihmiset, joiden kanssa tyttö on perheen ja harrastusten kanssa säännöllisesti tekemisissä (Cacciatore, 2010, 14).

Läheisten aiheuttamia ulkonäköpaineita kouluikäisille tytöille tutkittiin jo aikuisiksi kasvaneiden naisten muistelmakirjoituksista, joiden aiheena oli “Oma ulkonäkö muistoissani”. Aineistossa oli kaikkiaan 71 kirjoitusta, joista 62 soveltui lopulta tutkimuskäyttöön. Kirjoitusten sisältö kattoi ajallisesti noin 80 vuotta. Aineisto jaettiin osiin sukupolviteorian avulla, jossa kirjoittajat jaoteltiin koulupolkinsa perusteella neljään eri sukupolveen.

Tutkimuksessa käytettiin pääasiassa kvalitatiivisia menetelmiä teemoittelua ja tyypittelyä. Aineiston kvantifioiminen numeraaliseksi taulukoiksi toimi apuvälineenä laajan aineiston haltuun saamisessa.

2 ULKONÄKÖPAINEEET

2.1 Ulkonäkö ja sen aiheuttamat paineet

Nuorella kuva itsestään on vasta kehittymässä, eikä se ole vielä vakiintunut. Nuori rakentaa jatkuvasti kuvaa itsestään ja tarvitsee siihen läheisiään. Kuva itsestä muodostuu sellaiseksi, mitä nuori uskoo muiden hänestä ajattelevan, tästä syystä läheisten kommentteilla on suuri merkitys siihen, minkälainen käsitys ulkoisesta olemuksestaan nuorelle muodostuu. Läheisten kommentit toimivat peilinä, jonka avulla nuori muodostaa kuvan itsestään. (Aalberg & Siimes 2007, 86) Tässä tutkimuksessa läheiseksi lasketaan kaikki ne ihmiset, joiden kanssa kouluikäinen tyttö tai nuori on tekemisissä elämänpiirissään.

Ulkonäkö voidaan määritellä kehoriippuvaiseksi asiaksi, jolloin keho on tietystä ajassa ja paikassa ja siihen voidaan liittää tiettyjä ominaisuuksia, jotka ovat myös ulkonäön osa-alueita. Näitä kehosta riippuvaisia ulkonäön osa-alueita ovat esimerkiksi kehon koko, kehon muoto, kasvopiirteet, pään muoto, ihonväri ja hiukset. Ulkonäköön liittyy myös muokattavissa olevia kehoon liittyviä ja osittain sen ulkopuolisia asioita, kuten hiukset, meikit, vaatteet ja korut. (Kessler & McKenna 1978, 2–3; Oinas 2001, 17)

Ulkonäöllä on kehollisuuden lisäksi myös toiminnallinen ja sosiaalinen ulottuvuus. Ulkonäöllä on vaikutusta siihen, kuinka ihminen tulee nähdyksi ja kohdelluksi ja kuinka hänen odotetaan käyttäytyvän. Saision (2005, 9) mukaan ulkonäöllä on myös vaikutusta siihen, miten ihminen hallinnoi sosiaalisissa tilanteissa omaa reviiriään ja määrittelee itsensä ja oman paikkansa suhteessa muihin. Tutkimusten mukaan positiivisella tai negatiivisella käsityksellä omasta ulkonäöstä on vastaavia vaikutuksia lasten ja nuorten koulunkäyntiin ja itsetuntoon (Kwan & Trautner 2009, 52–58; Kulmala 2004, 13–15).

Tässä tutkimuksessa ulkonäöllä tarkoitetaan Kesslerin ja McKennan (1978) määritelmän mukaista nimenomaan ulkoista ja näkyvää kehoa, jota itse tai muut voivat määritellä toivotulla tai ei-toivotulla tavalla. Ulkonäön osa-alueilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa Kesslerin ja McKennan (1978, 2–3) määritelmiä mukaillen kehon kokoa, kehon muotoa, pään alueen yksityiskohtia ja kehon ulkoista kauneutta. Nämä osa-alueet kattavat painon, pituuden, kehon eri osien muodot, pään alueen, kuten kasvot ja hiukset sekä vaatteet, korut ja kynnet.

Ulkonäköpaineet voidaan määritellä omasta kehosta, tyylistä, kauneudesta ja painosta ahdistumisena (Ojala 2017, 6–7). Ahdistumisen määrä voi olla hyvin yksilöllistä (Van

den Berg 2010, 292). Ojalan (2017, 6) mukaan lapsiin ja nuoriin kohdistuu jo nuorella iällä ulkonäköön, kehon muotoon ja painoon liittyviä rooli-odotuksia. Erityisesti tyttöjen painoa ja ulkonäköä arvioimalla ja kommentoimalla heille luodaan ulkonäköpaineita jo varhain. Tässä tutkimuksessa ulkonäköpaineilla tarkoitetaan niitä ulkonäköön kohdistuvia ulkoisia tai sisäisiä odotuksia, jotka aiheuttavat tai ovat aiheuttaneet ahdistusta odotusten kohteena olevissa henkilöissä.

2.2 Itsetunto ja ulkonäköpaineet

Itsetunto on käsitys itsestä ja tunnetta siitä, että on hyvä. Itsetunto on hyvä, kun ihminen näkee itsessään enemmän positiivisia kuin negatiivisia asioita. Kuitenkin hyvän itsetunnon omaava ihminen havaitsee myös heikkoudet itsessään ja osaa hyväksyä ne. Itsetunnon kehitykseen vaikuttavat hyvin monet asiat. Itsetunto voidaan karkeasti jakaa suoritusitsetuntoon ja sosiaaliseen itsetuntoon. (Keltikangas-Järvinen 1994, 17)

Suoritusitsetunto on sitä, kuinka hyvin ihminen kokee pärjäävänsä ja osaavansa tehdä erilaisia asioita, joita hänen oletetaan tekevän. Itseen liitettävät attribuutiot (self-attributions), ovat mekanismeja, jotka vaikuttavat suoritusitsetunnon sisällä itsetunnon kehittymiseen. Ne kertovat siitä, kuinka yksilö kokee suoriutuvansa hänelle annetuista tehtävistä. (Keltikangas-Järvinen 1994, 26–29)

Sosiaalinen itsetunto liittyy muiden hyväksynnän saamiseen. Se voidaan jakaa kahteen itsetunnon kehitykseen vaikuttavaan mekanismiin: 1. sosiaalinen vertailu (social comparisons), jossa muut tekevät vertailuja toisiin ja aiheuttavat siten ulkonäköpaineita ja 2. itseen liitettävät heijastearviot (reflected appraisals), jossa itse verrataan itseä muihin, ja siten aiheutetaan itselle ulkonäköpaineita. (Kiviruusu 2017, 20) Sosiaalinen itsetunto muodostuu siis niistä asioista, joita muut ajattelevat tai kuvittelemme muiden ajattelevan meistä.

Ulkonäköpaineet ovat vain yksi itsetuntoon vaikuttavista asioista. Ne kuuluvat sosiaalisen itsetunnon piiriin ja tarkemmin sosiaalisen vertailun ja itseen liitettävien heijastearvioiden mekanismeihin, joiden avulla itsetunto kehittyy. Ulkonäköpaineet vaikuttavat itsetunnon kehitykseen joko itse kuviteltuina siten, että itseä verrataan muihin tai muilta saatujen kommenttien kautta. Vaikutus voi olla negatiivinen tai positiivinen riippuen siitä, millainen on vertailukohde, johon itseä verrataan. Jos valittu vertailukohde on selkeästi lähempänä yleistä kauneusihannetta kuin oma ulkonäkö, niin ulkonäköpaineet vaikuttavat alentavasti yksilön itsetuntoon. Silloin yksilö saattaa

esimerkiksi kokea, ettei ole riittävän kaunis tai laiha. Kehon painon aiheuttamalla ulkonäköpaineilla on todettu olevan vielä suurempi vaikutus itsetunnon kehitykseen kuin muilla ulkonäön osa-alueiden aiheuttamilla ulkonäköpaineilla. Yleisen ajattelun mukaan ylipaino koetaan yksilön omaksi syyksi ja se tuomitaan sosiaalisesti. Ylipainolla onkin todettu olevan itsetuntoa merkittävästi alentava vaikutus. Se, miten ulkonäköpaineet vaikuttavat lapsen tai nuoren itsetunnon kehitykseen, on riippuvaista siitä, kuinka ulkonäköä arvostetaan lapsen ja nuoren lähipiirissä. (Kiviruusu 2017, 18, 20–26) Mitätöimällä lapsen tai nuoren ulkonäköä vanhemmat voivat loukata hänen omantunnonarvoaan ja sitä kautta vaikuttaa negatiivisesti hänen itsetuntoonsa (Kalliopuska 1984, 74).

Keltikangas-Järvisen (1994, 26–29) mukaan yksi itsetunnon osa-alue voi olla hyvinkin heikko, mutta se ei välttämättä vaikuta juurikaan lapsen tai nuoren kokonaisitsetuntoon. Jokin toinen osa-alue voi olla vastaavasti paljon vahvempi. Jos heikkoa itsetunnon osa-aluetta ei arvosteta lapsen lähipiirissä kovinkaan paljon, niin sillä ei ole suurta vaikutusta kokonaisitsetunnon kehitykselle.

Tässä tutkimuksessa käytetään Keltikangas-Järvisen (1994, 17) itsetunnon määritelmää, jossa ihminen hyväksyy itsensä hyvine ja huonoine puolineen. Tutkimuksessa tarkastellaan pääasiassa Kiviruusun (2017, 20) sosiaaliseen itsetuntoon vaikuttavia mekanismeja kuten sosiaalista vertailua ja itseen liitettäviä heijastearvoja. Suoritusitsetunto (Keltikangas-Järvinen 1994, 26–29) tulee tutkimuksessa ilmi lähinnä korvaavana tekijänä, jolloin omilla suorituksilla korvataan niitä sosiaalisen itsetunnon alueita, jotka ovat alikehittyneet ulkonäköpaineiden seurauksena.

3 KOULUIKÄISET TYTÖT

3.1 Kouluikä

Kirjallisuudessa kouluikäisyyden määritelmä vaihtelee jonkin verran. Näre (2010, 43) määrittelee kouluikäiset 7–14-vuotiaiksi. Sinkkonen (2010, 34–42) ei sinällään määrittele ikävuosia ollenkaan, vaan määrittelee kouluikäisyyttä siihen kuuluvien kehitysvaiheiden kautta. Keltikangas-Järvinen (1994, 16) on Sinkkosen kanssa samoilla linjoilla, eikä käytä määrittelyssään ikävuosia. Kansainvälisesti ikähaarukka on vielä laajempi, koska koulujärjestelmät poikkeavat toisistaan. Lobsteinin ja Jackson-Leachin (2016, 321) kouluikäisten terveyttä koskevassa tutkimuksessa ikähaarukaksi määritellään 5–17-vuotta.

Tässä tutkimuksessa kouluiällä viitataan ikään, jolloin tyttö on peruskoulussa. Tämä ikähaarukka on 6–15-vuotiaat. Kouluikäiset eli 6–15-vuotiaat tytöt sijoitetaan kehityspsykologiassa pääasiassa keskilapsuuden ja varhaisnuoruuden kehitysvaiheisiin. Kehitysvaiheet eivät ole tarkasti ikäsidonnaisia. Osa ikähaarukan alkupäässä voi vielä elää varhaislapsuuttaan ja toisaalta loppupäässä joillakin varhaisnuoruuden pahimmat myrskyt saattavat olla jo takanapäin ja he saattavat olla jo keskinuoruuden identiteetin rakennusvaiheessa (Jokela & Pruuki 2010, 5).

3.1.1 Tyttöjen keskilapsuus

Keskilapsuus ajoittuu sunnilleen ikävuosiin 6–12, peruskoulussa näitä ikävuosia vastaavat vuosiluokat 1–6. Tytöt elävät tuolloin pääasiassa seksuaalisesti latenssivaihetta, mikä tarkoittaa, että seksuaalisuus on ikään kuin piilossa (Ahonen, Lyytinen, Nurmi, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 77). Tämä ikähaarukka ei ole välttämättä pysyvä, vaan varhaisnuoruuden puberteetin kehitys on yhteiskunnassamme aikaistunut koko 1900-luvun ajan aina 2000-luvun alkuun saakka. Puberteetti voi alkaa fyysisillä muutoksilla tytön kehossa jo 8-vuotiaana siten, että rinnat alkavat kasvaa. Toisaalta joillakin puberteetin ensimmäiset fyysiset merkit odotuttavat itseään aina 13 ikävuoteen saakka. Vuosituhannen vaihteen jälkeen puberteetin aikaistuminen on pysähtynyt siten, että tytöt saavuttavat nykyisin sukukypsyyden keskimäärin ennen 13 ikävuotta. Aiemmissa sukupolvissa tämä kehitys tapahtui keskimäärin hiukan myöhemmin.

Yksilölliset vaihtelut voivat edelleen olla kuitenkin hyvinkin suuria. (Ahonen ym. 2014, 80; Mäki & Laatikainen 2010, 29,51)

Keskilapsuuden aikana tyttöjen elämänpiiri laajenee koulun ja harrastusten myötä ja perheen ulkopuoliset sosiaaliset ympyrät tulevat osaksi tyttöjen elämää. Tyttöille kaverisuhteet toisiin tyttöihin ovat tärkeitä, eivätkä he viihdy kovinkaan paljon poikien kanssa. Tytöt vertailevatkin itseään enimmäkseen muihin tyttöihin. Perheen merkitys on kuitenkin edelleen erittäin tärkeä. Koulun aloittamisen myötä tytölle tulee kokonaan uusi rooli oppijana ja koululaisena. Keskeisin kehitystehtävä keskilapsuudessa onkin luoda itselleen käsitys itsestä oppijana ja sosiaalisena selviytyjänä uudenlaisissa tilanteissa. Positiivinen minäkäsitys luo tähän hyvän kasvualustan. Negatiivinen minäkäsitys tässä vaiheessa voi aiheuttaa ahdistuneisuutta, masennusta ja näkyä häiriökäyttäytymisenä. Negatiivisen minäkäsityksen syntymiseen voivat vaikuttaa oppimisvaikeudet koulussa ja ongelmat kaverisuhteissa, kuten kiusaaminen. (Ahonen ym. 2014, 78, 124; Aahlbeg & Siimes 2007, 109)

Kouluikäisenä tytön sosiaaliset taidot kehittyvät enemmän kuin missään muussa kehitysvaiheessa. Tyttö tarvitsee kuitenkin vanhemmiltaan edelleen paljon tukea, vaikka hänen itsenäisyytensä lisääntyykin. Perheen yhdessä viettämä aika edistää tytön hyvinvointia ja positiivista kehitystä. (Nurmirinta, Leppämäki & Horppu, 2009, 62–66.) Perheen sisäisillä kiintymyssuhteilla on paljon merkitystä. Äiti on erityisen tärkeä tyttöjen itsetunnon kehitykselle tässä vaiheessa. Tyttöillä on samaistumisvaihe äitiinsä juuri alakouluikäisenä. (Näre 2010, 46) Isän merkitys korostuu puberteetin alkaessa (Aahlbeg ym. 2007, 109).

Tyttöjen ulkonäkö ja erityisesti kehollisuus on aina ollut tarkastelun alla, ja se herättää muuttuvaisuutensa vuoksi erilaisia tunteita sekä katsojissa että tyttöissä itsessään. Tyttöjen kehollisuudelle asetetaan ulkoapäin erilaisia odotuksia, joista pojat eivät vielä tässä iässä joudu niinkään kärsimään. Tyttöjen ulospäin näkyvään kehittyvään kehoon, esimerkiksi 10-vuotiaana vastapuhjenneisiin rintoihin, liitetään herkästi myös sosiaalisia merkityksiä. Tytön kehollisuutta on pyritty kontrolloimaan monilla tavoilla. Näitä kontrollointitapoja ovat läheisten ulkonäön kommentointi ja yhteiskunnasta nouseva ja median välittämä kulttuurisesti sopiva pukeutuminen. (Oinas 2011, 305–307)

3.1.2 *Tyttöjen varhaisuoruus*

Varhaisuoruus käsittää keskimäärin ikävuodet 12–15, peruskoulussa sitä vastaavat vuosiluokat 7–9. Tähän ikään kuuluvat hormonaalisen toiminnan lisääntyminen, joka aiheuttaa kehossa fysiologisia muutoksia. Tämän seurauksena tulee tunne-elämään monenlaista kuohuntaa ja muutoksia minäkäsitykseen. Tyttöjen kohdalla nuoruuden katsotaankin alkavan, kun kehossa alkavat tietyt fysiologiset muutokset, jotka tekevät tytöstä naisen. Varhaisuoreen tytön tärkein kehitystehtävä onkin luoda oma seksuaalinen identiteettinsä ja löytää oma vastauksensa kysymykseen: “Millainen minä olen naisena?”. (Ahonen ym. 2014, 144, 148–149)

Vaikka perheen ulkopuolisten ystävien ja kavereiden merkitys korostuu, niin perheellä on edelleen erittäin iso rooli nuoren tytön elämässä. Isän rooli korostuu tytöillä, kun tytär etsii omaa seksuaalista identiteettiään ja suuntaa kiinnostustaan myös vastakkaiseen sukupuoleen. Isän hyväksyvä suhtautuminen tyttäreen naisena on ensiarvoisen tärkeää tässä vaiheessa. (Näre 2010, 46–47) Turvallinen suhde isään auttaa tyttärtä muodostamaan positiivisen käsityksen omasta ulkonäöstään (Aahlberg ym. 2007, 108). On myös havaittu, että tytön puberteetti voi aikaistua, jos isä ei ole läsnä tyttären elämässä (Mäki & Laatikainen 2010, 29).

Nuoren tytön itsetuntemus rakentuu varhaisuoruuden aikana. Tyttö tarvitsee toisten nuorten ja perheen ulkopuolisten aikuisten tukea pystyäkseen nauttimaan omasta fyysisestä ja psyykkisestä kasvustaan. Naiseksi kasvavan tytön omat havainnot itsestään eivät riitä itsetuntemuksen rakentumiseen, vaan tyttö tarvitsee läheisiltään jatkuvaa palautetta siitä, miten muut hänet näkevät. Nuoren tytön kuva itsestään muodostuu sellaiseksi, minkälaisena hän ajattelee muiden hänet näkevän. Tästä syystä läheisten ulkonäköön liittyvällä kommentoinnilla on suuri merkitys itsetunnon muodostumiselle. Läheisiksi voidaan lukea kaikki ne ihmiset, joiden kanssa tyttö on perheensä, harrastustensa ja koulun puitteissa säännöllisesti tekemisissä. Kommenttien vaikutukset ovat kauaskantoisia ja näkyvät vielä aikuisenakin. Erityisesti vanhemmat tai sisarukset voivat saada aikaan nuorelle tytölle kelpaamattomuuden tunteen kommentoimalla mm. hänen painoaan. (Aahlberg ym. 2007, 69, 86, 112–113)

3.2 Tyttöjen sosiaaliset suhteet

Kouluikäisen tytön sosiaalisiin suhteisiin luetaan kuuluvaksi kaikki kontaktit hänen arkisessa elämänpiirissään kohtaamiensa ihmisten kanssa. Näitä arkiseen elämänpiiriin kuuluvia henkilöitä ovat perheenjäsenet, koulutoverit, ystävät, harrastuskaverit, opettajat, koulun aikuiset, valmentajat, ohjaajat, isovanhemmat ja muut lähisukulaiset. (Pulkkinen, 2002, 14) Kouluikäisen tytön lähipiiriksi voidaan lukea kaikki ne ihmiset, joiden kanssa hän on perheensä tai harrastustensa puitteissa säännöllisesti tekemisissä (Cacciatore 2010, 16).

Kouluikäisen tytön merkittäviin ihmisiin kuuluvat useimmiten oma perhe, koulu- ja harrastetoverit, koulun henkilökunta ja sukulaiset sekä harrastustoiminnan piirissä olevat aikuiset. Söderlundin ja Jorosen tutkimuksen (2013, 300) mukaan kouluikäisillä tytöillä on pääasiassa läheiset suhteen vanhempiinsa ja erityisesti läheisempi suhde äitiin. Tämä läheinen suhde vanhempiin heijastuu myös muihin tyttöjen sosiaalisiin suhteisiin positiivisesti, kuten luokkatovereihin ja opettajiin (Söderlund & Joronen 2013, 300). Honkasalo (2011, 79–81) on havainnut tutkimuksessaan, että verrattaessa tyttöjen ja poikien suhteita vanhempiinsa, niin tyttöjä suojellaan enemmän. Tyttöjen liikkumista, ystävyysuhteita ja pukeutumista valvotaan enemmän kuin vastaavan ikäisten poikien (Honkasalo 2011, 82–83).

Jatkossa tässä tutkimuksessa käytetään termiä läheiset tarkoittamaan kaikkia niitä ihmisiä, joiden kanssa kouluikäinen tyttö on arjessaan tekemisissä. Pulkkisen (2002, 14) mukaan tähän joukkoon luetaan myös Cacciatoren (2010, 16) määrittelemä lähipiiri eli kouluikäisen tytön perheeseen ja harrastuselämään kuuluvat ihmiset, ja hänen koulussaan säännöllisesti tapaamansa ihmiset. Tässä tutkimuksessa lähipiiristä nousee erityisesti esille perheen merkitys. Kuviosta 1 nähdään, miten lähipiiri sisältyy läheisiin ihmisiin ja osa läheisistä kuuluu joillakin lähipiiriin ja toisilla läheisiin. Se riippuu tapaamisten säännöllisyydestä.



KUVIO 1. Kouluikäisen tytön sosiaaliset suhteet

4 SUKUPOLVIJAOTTELU

Sukupolvijaottelulla tarkoitetaan ihmisten jakamista sukupolviin erilaisten yhteisten elämää viitoittavien tapahtumien perusteella. Tämän tutkimuksen aineisto käsittää ajallisesti kaikkiaan 80 vuotta. Sinä aikana kauneusihanteet ja yhteiskunta ovat muuttuneet useasti. Jotta tutkittavia voidaan verrata keskenään, niin heidät pitää pystyä kontekstualisoimaan oikeaan aikaan ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Tämä tehdään jaotteleamalla heidät syntymäajan ja koulupolun mukaisiin sukupolviin.

Sukupolvitutkimus ei ole ristiriidatonta. Hankalaksi sen tekee sukupolvijaottelun määrittelemisen. Saksalainen sukupolviteoreetikko Mannheim on jaotellut sukupolven muodostamisen kolme vaihetta, joiden pitää täytyä, jotta tiettyä ihmisryhmää voitaisiin nimittää yhteiskunnalliseksi sukupolveksi (Mannheim & Kecskemeti 2016, 300–309). Ensimmäiseksi ihmisten pitää kuulua samaan ikäryhmään eli he ovat syntyneet samoihin aikoihin noin 5–20 vuoden aikavälillä. Toiseksi heillä pitää olla jokin yhteiskunnallisesti ja/tai kulttuurillisesti yhdistävä kokemus, jonka enemmistö heistä jakaa. Tätä kokemusta kutsutaan avainkokemukseksi. Mannheimin mukaan nuoruus on erittäin otollinen aika tällaisten kokemusten synnylle. Kolmantena vaatimuksena yhteiskunnallisen sukupolven synnylle Mannheim pitää sitä, että sukupolvi mobilisoituu jollakin tavalla ajamaan samaa asiaa. (Mannheim & Kecskemeti 2016, 300–309) Myöhemmät tutkijat ovat kuitenkin todenneet, että tämä luokitteluperiaate pätee huonosti erityisesti pieniin sukupolviin (Wass & Torsti 2011, 179).

Suomessa tutkijat ovat luokitelleet sukupolvia tukeutuen löyhästi Mannheimin luokitusperiaatteisiin ja etsien sukupolvet oman tutkimusalueensa kautta. Roos (1987, 39–59) on luokitellut sukupolvet elämänkerta-aineiston ja myös elämänkertahistorian kautta. Hänen mukaansa varhaisen keski-ikäisen tapahtumat elämässä, eli noin 30–45-vuotiaana, ovat merkittävimmät sukupolven määrittelyssä ja tuohon ikäkauteen liittyvätkin avainkokemukset (Roos 1987, 39–59). Virtanen on mannheimilaisittain suuntautunut tutkija, mutta hän erittelee suomalaisia sukupolvia poliittisten tapahtumien ja niiden seurausten kautta. Hänen mukaansa sukupolven yhteiset avainkokemukset liittyvät nimenomaan jaettuihin poliittisten tapahtumien seurauksiin (Virtanen 2001, 364–366). Sen sijaan Alestalo (2007, 148) etsii artikkelissaan sukupolvia yhteiskunnan rakennemuutosten kautta. Hänen mukaansa rakennemuutokset yhteiskunnassa luovat kullekin määritetyille sukupolville yhteisen avainkokemuksen (Alestalo 2007, 148).

Järvensivu (2014, 12–18) taas pohtii työelämää sukupolvien kautta ja on määritellyt sukupolvet työelämän kautta. Hänen ajatuksensa mukaan kukin sukupolvi käyttäytyy ja toimii työelämässä hiukan eri tavalla ja sukupolvikokemus syntyy tästä yhdistävästä toimintatavasta (Järvensivu 2014, 12–18).

5 TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää sukupolvittain kenen aiheuttamia, ja millaisia ulkonäköpaineita kirjoittajat ovat kokeneet kouluaikanaan ja miten he ovat niistä selvinneet.

Läheisten ihmisten, erityisesti perheen, merkitys on suuri kasvavalle tytölle (Söderlund & Joronen 2013, 300) ja näin ollen on oletettavaa, että myös läheisillä on suuri merkitys käsitykseen omasta ulkonäöstä. Tutkimuksessa halutaankin selvittää sitä, kuinka läheiset ovat vaikuttaneet kasvavan tytön käsitykseen omasta ulkonäöstään ja millä tavalla he ovat luoneet ulkonäköpaineita. Tutkimuksessa selvitetään myös sitä, kuinka näistä läheisten aiheuttamista ulkonäköpaineista on myöhemmin päästy yli. Näitä asioita tutkitaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla.

1. Ketkä kirjoittajien läheisistä ovat luoneet kirjoittajille ulkonäköpaineita kouluiässä?

Kysymyksellä selvitetään, ketkä kirjoittajien kouluajan läheisiin kuuluvista ihmisistä ovat luoneet ulkonäköpaineita. Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten kirjoittajien lähipiiri ja muut elämään kuuluneet ihmiset ovat luoneet näitä ulkonäköpaineita. Tarkastelu tapahtuu sukupolvittain ja näin saadaan myös käsitys ajallisesta muutoksesta siitä, ketkä ovat luoneet ulkonäköpaineita.

2. Mihin ulkonäön osa-alueisiin kirjoittajien kouluikäisinä kokemat ulkonäköpaineet kohdistuivat?

Tällä kysymyksellä selvitetään sitä, millaisia ja mihin ulkonäön osa-alueeseen ulkonäköpaineet ovat kirjoitusten mukaan kohdistuneet sukupolvittain. Ulkonäön osa-alueet, joita tässä erityisesti tarkastellaan ovat kehon koko, kehon muoto, pään alueen yksityiskohdat ja kehon ulkoinen kauneus.

3. Minkälaisia kouluikäisten ulkonäköpaineiden käsittelykeinoja kirjoittajilla on ollut?

Tässä kysymyksessä selvitetään sitä, miten kirjoittajat ovat selvinneet läheisten ulkonäköön kohdistuvien paineiden aiheuttamista ongelmista kouluaikanaan tai myöhemmin elämässään.

6 TUTKIMUSMENETELMÄ

6.1 Aineisto ja tutkittavat

Tutkimuksen aineisto on Suomen Kirjallisuuden Seuran (SKS) Marjo Kamilan vuonna 2015 keräämät muistelukirjoitukset ”Oma ulkonäkö muistoissani”. Alkuperäisessä kirjoitusohjeessa (kts. Liite 1) kirjoittajia kehoitettiin kiinnittämään huomiota erityisesti läheisten ihmisten ulkonäköön liittyviin kommentteihin, jotka ovat vaikuttaneet käsitykseen omasta ulkonäöstä. Koska tutkimuksessa keskitytään tyttöjen kouluikäisenä kokemiin ulkonäköpaineisiin, aineistosta analysoidaan vain naisten kirjoittamia kirjoituksia. Kirjoituksia on kaikkiaan 71, joista 67 kirjoitelmaa on naisten kirjoittamia. Osa naiskirjoittajista ei kirjoittanut mitään kouluikäisenä tapahtuneista ulkonäköön kohdistuvista muistoistaan. Tämän vuoksi varsinaisen tutkimusjoukon muodostivat 62 kirjoitelmaa. Muistelmien kirjoittajat ovat antaneet kirjallisen luvan käyttää kirjoituksiaan Pro gradu -tutkimuksissa. Kirjoittajien anonyymisyys on erittäin tarkasti suojattu, eivätkä edes tutkijat tiedä kirjoittajien henkilöllisyyttä, koska ne on poistettu tiedoista ennen tietoarkistoon luovuttamista.

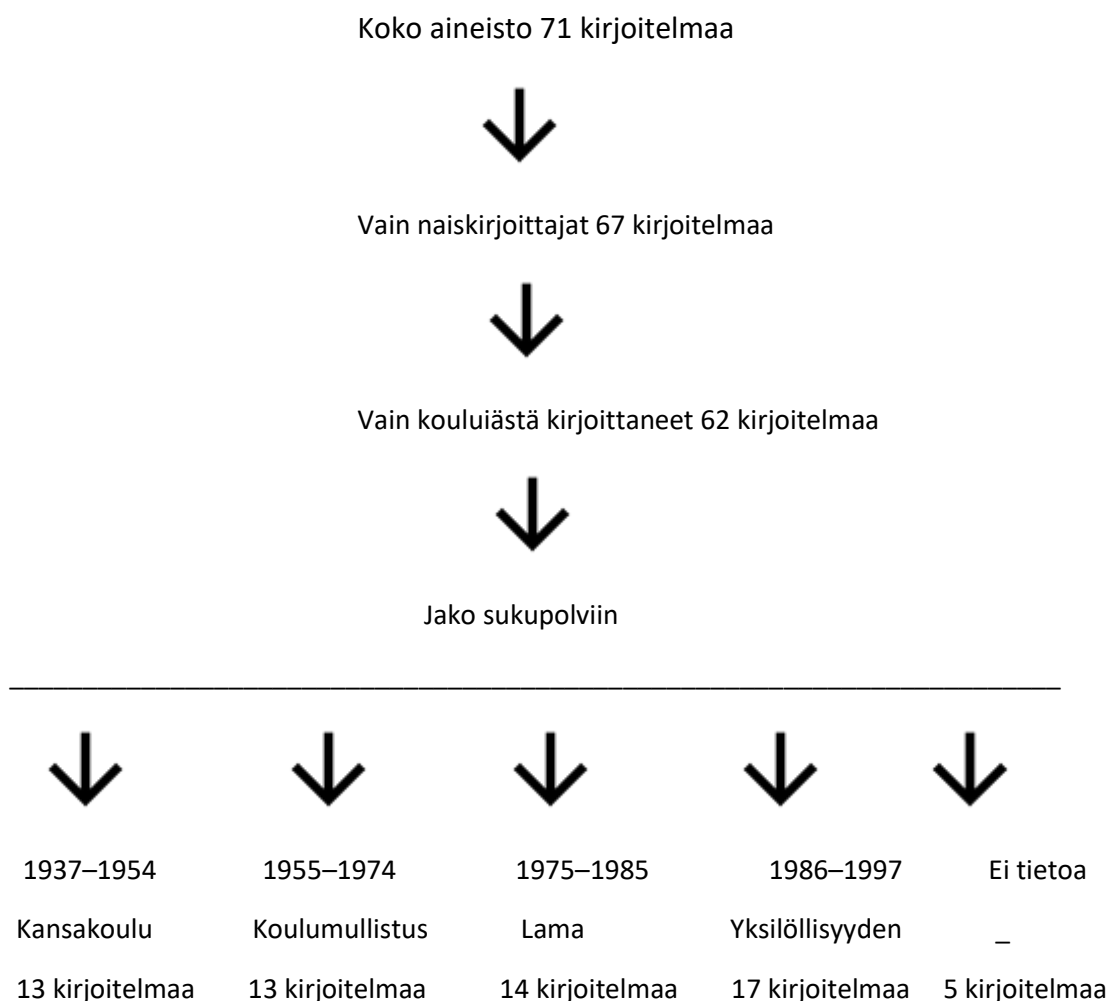
Kirjoittajilta kysyttiin taustatietoina ammattia ja asuinmaakuntaa. Kirjoittajat edustivat hyvin laajasti koko Suomea, sillä kirjoittajia oli lähes kaikista maakunnista. Eteläisestä Suomesta kirjoittajia oli hieman enemmän, mutta tämä selittynee myös sillä, että Etelä-Suomessa väkimäärä on suurempi.

Käytetyt kirjoitukset sisältävät muisteluita 18–78-vuotialta naisilta. Näin ollen aikajana, jossa tutkimuksessa liikutaan, ulottuu 1940-luvulta aina 2010-luvulle saakka. Yhdeksän kirjoittajaa eivät olleet suoraan ilmaisseet syntymävuottaan. Näistä neljä pystyttiin kirjoitusten perusteella sijoittamaan oikeaan sukupolveen, koska he olivat ilmaisseet tekstissään sen hetkisen ikänsä. Näiden tietojen perusteella heidän syntymävuotensa voitiin laskea riittävän tarkasti ja sijoittaa kirjoittajat oikeaan sukupolveen. Viiden kirjoittajan syntymäaikaa ei pystytty selvittämään, joten nämä kirjoitukset otettiin huomioon käsitellessä koko aineistoa, mutta ei silloin kun aineistoa tarkasteltiin sukupolvijaottelun mukaisesti.

Suurin osa kirjoituksista oli kirjoitettu sähköisellä laitteella, mutta joukossa oli myös kolme käsin kirjoitettua kirjoitusta. Sähköisellä laitteella tuotettua tekstiä oli yhteensä 98 tietokoneliuskaa. Kirjoittajien tekstit vaihtelevat pituudeltaan ja laajuudeltaan muutamasta rivistä useisiin, jopa kymmeneen, tietokoneliuskoihin. Kirjoitusten laatu

vaihteli myös hyvin paljon kirjoittajan mukaan. Osa kirjoituksista oli helposti luettavaa tekstiä, toisten ollessa erittäin polveilevaa ja runsasta. Osasta kirjoitelmia vastausten löytäminen tutkimuskysymyksiin oli helppoa, mutta toisista se oli hankalampaa tekstin yksityiskohtaisuuden ja polveilevuuden vuoksi. Tätä tutkimuksessamme käytettävää aineistoa säilytetään Tampereen yliopiston yhteydessä toimivassa sähköisessä Tietoarkistossa, josta sen voi kuka tahansa luvan saanut tutkija ladata tutkimusta varten koneelleen. Perustiedot aineistosta ovat julkisesti kaikkien nähtävillä Tietoarkiston nettisivuilla. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kamila 2015)

Aineisto jaettiin neljään sukupolveen kouluhistorian ja syntymäajan mukaan, jotta ajallisesti laajan aineiston käsittely olisi yksinkertaisempaa. Kuviosta 2 selviää, miten aineiston jaottelu eteni kohti sukupolvijakoa.



KUVIO 2. Aineiston jaottelu

6.2 Sukupolvet

Tässä tutkimuksessa aineiston kirjoittajat on jaoteltu syntymäajan ja koulupolun mukaan sukupolviksi, koska tutkitaan heille nimenomaan kouluikäisenä tapahtuneita asioita. Tutkimuksessa käsitellään kouluikäisiä tyttöjä, jotka ovat syntyneet vuosien 1937–1997 välillä. Monet ansiokkaat sukupolviteoriat kuten Roosin (1987), Mannheimin (1952) ja Virtasen (2001), eivät ole suoraan sovellettavissa tähän tutkimusjoukkoon, koska tutkimusjoukon tutkimusenalainen ikä alittaa sen iän, jossa on katsottu yhteisten sukupolvikokemusten syntyneen. Vaikka iso osa tutkimusjoukosta onkin jaettu erilaisiin sukupolviin aiemmissa sukupolviteorioissa, niin tämä jako on tapahtunut vasta näiden tutkittavien aikuisiän tapahtumien ja kokemusten perusteella. Nyt kuitenkin tutkittiin lapsia ja nuoria sukupolviteorian kautta. Tarvittiin siis sukupolvijaottelua, joka koskee lapsuutta ja nuoruutta.

Jaottelua lähdettiin tekemään suomalaisen koulun historian kautta, koska kaikkia tutkimukseen osallistuneita on koskenut kuitenkin oppivelvollisuuslaki, joka tuli voimaan 1921 (Eduskunta säädökset 101/1921). Tutkittavat ovat käyneet koulua ja tutkimuksessa on etsitty yhdistäviä sukupolvikokemuksia koulun muutoksista opetussuunnitelmien kautta. Luokittelussa on pyritty pitäytymään mannheimilaisessa tavassa ajatella ja siinä on huomioitu ikäryhmä sekä avainkokemusvaiheet sukupolven määrittelyssä. Mannheimin kolmas vaihe, jossa hän vaatii, että sukupolven on yhdessä mobilisoiduttava jonkin asian taakse, on ehkä hankalampi löytää, koska kyseessä ovat lapset ja nuoret. Wass ja Torstin (2011, 179) ovat kritisoineet tätä kolmatta vaihetta sukupolvien määrittelyssä erityisesti, kun kysymys on pienemmistä ikäluokista. Myöskään aiemmin mainitut suomalaiset sukupolviteoreetikot Roos ja Virtanen eivät ole pitäneet tästä vaiheesta aina kiinni. Näihin esimerkkeihin pitäytyen päätettiin tutkimuksessa määrittellä käytettävät sukupolvet Mannheimin kahden ensimmäisen vaiheen avulla. Apuna määrittelyssä on käytetty koulu- ja opetushallituksen vuosina 1946–2004 julkaisemia opetussuunnitelmia, koska tutkittavat ovat käyneet koulua näiden opetussuunnitelmien voimassaoloaikoina. Opetussuunnitelmista on etsitty asioita, jotka liittyvät lapsen ja nuoren itsetunnon, minäkuvan ja identiteetin kehitykseen. Sukupolvimäärittelyssä perehdytään jokaisen sukupolven kouluajan kauneusihanteisiin ja niiden muutoksiin. Näin saadaan näkökulmaa siihen, mihin kirjoittajat ovat itseään verranneet kouluikäisenä. Mazurin (1986, 281–282) tutkimuksen mukaan naiset joutuvat kokemaan paljon enemmän ulkonäköpaineita vallitsevista kauneusihanteista kuin miehet, koska naisen

ulkoinen olemus vaikuttaa hänen menestymiseensä työelämässä ja parisuhdemarkkinoilla. Ajassa oleva kauneusihanne on aina se, jota käytetään vertauskohteena. Itseä verrataan usein saavuttamattomaan ihanteeseen. (Mazurin 1986, 281–282) Utrio (2001, 9) onkin todennut, että “Nainen on aina kaunis, mutta eri aikoina eri nainen”. Aiemmin esitetyllä tavalla määrittelemällä muodostettiin seuraavat taulukossa 1 näkyvät sukupolvet, joita käytetään tutkimuksessa.

TAULUKKO 1. Kirjoittajien sukupolvijaottelu

Sukupolvi / syntymävuodet	Lukumäärä	Prosentit
Ei tiedossa	5	8
Kansakoulusukupolvi (1937–1954)	13	21
Koulumullistussukupolvi (1955–1974)	13	21
Lamasukupolvi (1975–1985)	14	23
Yksilöllisyyden sukupolvi (1986–1997)	17	27
Yhteensä	62	100

6.2.1 Kansakoulusukupolvi 1937–1954 syntyneet

Tämä sukupolvi on käynyt koulunsa kansakouluaikana vuosina 1944–1970, ja heidän opinpolkunsa ovat eriytyneet joko oppikouluun tai kansalaiskouluun. Oppikoulu antoi valmiudet lukio-opintoihin ja kansalaiskoulusta pystyi jatkamaan ammattikouluun. Oppikouluun pystyivät kuitenkin hakemaan vain ne, joilla oli koulumenestystä ja taloudellisia resursseja, sillä oppikoulu oli maksullinen. Oppikouluja ei ollut jokaisessa pitäjässä, vaan ne sijaitsivat usein kaupungeissa, joten maaseudulta oppikouluun lähteminen myös tuotti lisäkustannuksia perheille. Oppikouluun siirryttiin viimeistään kuudennelta luokalta ja kansakoulu jatkui kuudennen luokan jälkeen vielä kaksi vuotta kansalaiskouluna niille, jotka eivät oppikouluun pyrkineet. Ikäryhmän sivistystaso oli

näin ollen riippuvainen asuinpaikasta ja varallisuustasosta. (Syvänoja 2004, 13–15; Ahonen 2003, 99–109)

1940-luvulla, sodan jälkeen, elettiin yleensä ottaen köyhässä maailmassa ja tämä vaikutti moneen asiaan. Ulkonäkö ei ollut ensisijainen asia. Vanhat vaatteet parsittiin ja värilliset langat olivat haluttuja, vaikkakin harvinaisia ja kalliita. Koska materiaaleista oli pulaa, tehtiin vaihtoehtoisista materiaaleista, kuten paperista, laukkuja ja kenkiä. Naisen oli tärkeää pitää itsensä puhtaana ja raikkaana. Huomiota kiinnitettiin hiuksiin ja ne kiharrettiin papiljottien avulla. Hollywoodin kaunottaretkin olivat keholtaan yllättävän lähellä keskivertonaista, eikä mitään kehon osaa varsinaisesti korostettu. (Utrio 2001, 88, 131, 182)

1950-luvulla taloudelliset mahdollisuudet alkoivat olla jo erilaisia ja kauneusihanne muuttui jonkin verran. Naisellisuutta pidettiin 1950-luvulla erittäin suuressa arvossa ja se miellettiin miehisyuden vastakohtaksi. Tiimalasivartalo, jossa vyötärö on hyvin kapea, mutta lantio ja rinnat taas kurvikkaat, tuli 1950-luvulla muotiin. Tätä korostettiin pukeutumalla esimerkiksi kellohameisiin. Liikuntaa naisille suositeltiin vain kevyesti, koska lihaksikasta vartaloa pidettiin miehekkäänä. Naisen vartalon piti ennen muuta olla pehmeä, siro, hoikka ja naisellinen. (Aikasalo 2000, 88–94)

Vaikka 1950-luvullakin hoikkuus kuului kauneusihanteeseen, niin 1960-luvulle tultaessa hoikkuuden ihannointi nousi uudenlaiseksi trendiksi. Se, mitä 1950-luvulla pidettiin hoikkana, ei enää riittänytkään ja esimerkiksi isot rinnat alkoivat olla ongelma pukeutumisen suhteen. Ihanteena oli vartaloltaan lähes poikamainen, kurviton anorektinen malli. Muotiteollisuus tuotti vaatteita tämän tyyppisen naisen käyttöön ja kauneusihanteeseen pyrittiin laihduttamalla voimakkaasti. (Aikasalo 2000, 94; Sypeck, Gray & Ahrens 2004, 343–344)

Tämä sukupolvi sai tukea koulussa kasvaakseen vastuulliseksi kansalaiseksi. Heitä kasvatettiin kansalaisvaltaisuuteen, jolloin heillä olisi ehjän elämän eväät käytössään. Jotta tämä olisi ollut mahdollista, koettiin tarpeelliseksi tukea jokaista yksilöä synnynnäisten taipumustensa mukaan. (Kansakoulun opetussuunnitelmakomitea 1946, 7–8)

Vuoden 1952 kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietinnössä on jo huomioitu enemmän ihmisten yksilölliset erot. Siinä on korostettu opettajan oppilaantuntemusta, jotta hän voisi kasvattaa jokaista oppilasta yksilöllisesti eheäksi ihmiseksi. Yksilölliset erot huomioitiin. Kasvatuksen tavoitteena oli kasvattaa oppilaita kullekin soveltuvaan työntekoon. (Kansakoulun opetussuunnitelmakomitea 1952, 19–26)

Vaikka kansakoulun opetussuunnitelmissa mainitaan yksilöllisyys ja kasvatus persoonallisuuteen (Kansakoulun opetussuunnitelmakomitea 1952, 21), niin opetuksen päätavoite oli kuitenkin kansanvaltaiseksi vastuulliseksi kansalaiseksi kasvattaminen. Oppilaan identiteetti, minäkuva ja itsetunto saivat tukea koululta ja opettajalta niiltä osin, jotka vastasivat tätä tavoitetta.

Kansakoulusukupolvi kuuluu suurelta osin myös suuriin ikäluokkiin ja useimmilla heistä oli paljon sisaruksia ja kouluikäisenä suuret koululuokat. Heidän vanhempansa ovat kokeneet sodan ja useimmiten ainakin isä on ollut rintamalla. Vanhempien kokemukset ja suuret lapsimäärät ovat vaikuttaneet tämän ikäluokan aikuisilta saamaan huomioon. (Roos 1987, 53–56)

6.2.2 Koulumullistussukupolvi 1955–1974 syntyneet

Koulumullistussukupolvi pääsi koulussaan hivenen lähemmäs tasa-arvoista yhteiskuntaa, jossa tulotasolla, sosiaaliluokilla ja sukupuoliella ei ollut enää niin suurta merkitystä kuin aikaisemmassa sukupolvessa. Kuitenkin tasoryhmät kielissä ja matematiikassa estivät jonkin verran tasa-arvon todellista toteutumista. Yksilötasolla tasoryhmät saattoivat aiheuttaa suuriakin ongelmia estäen jatko-opiskelumahdollisuudet. Oppilaan identiteetti ja persoonallisuus otettiin kuitenkin entistä paremmin huomioon. Tasa-arvoistaminen ei tarkoittanut tasapäistämistä. Oppilaiden ei tarvinnut olla samanlaisia ja erilaisuus ajatuksissa, kyvyissä ja teoissa sallittiin. Vaikka nämä asiat oli kirjattu opetussuunnitelmaan, niin oli eri asia, kuinka tasa-arvo näkyi koulujen sisällä ja oppilaiden elämässä. Eriarvoisuus tuli ilmi erilaisina vaatteina ja varusteina, vaikka samassa koulussa oltiin. Aikaisemmin oppikouluun menneet varakkaiden perheiden lapset olivat nyt samassa luokkahuoneessa köyhempien perheiden lasten kanssa. (Ahonen 2003, 124–127) Tämä asetelma oli omiaan luomaan tietynlaisia ulkonäköpaineita, jotka näkyvät tämän tutkimuksen tuloksissa myös lisääntyneinä koulutovereiden kommentteina koskien ulkonäköä.

Tämä sukupolvi on käynyt koulunsa vuosina 1962–1990 ja siten päässyt osaksi suurta koulumullistusta. Siinä kansakoulut muutettiin koko ikäluokkaa koskeviksi peruskouluiksi. Uudistus oli tarpeen, sillä koettiin, että kahden erilaisen koulupolun kansakoulujärjestelmä vahvisti yhteiskunnallista epätasa-arvoa. Uudistusta kuitenkin vastustettiin aluksi hyvinkin paljon. Lopullinen ratkaisu oli se, että käyttöön otettiin tasoryhmät matematiikassa ja kielissä. Käytännössä se tarkoitti sitä, että suppeimmat

tasoryhmät eivät tuottaneet jatko-opintokelpoisuutta lukioon, vaan olivat tasoltaan vanhan kansalaiskoulun kaltaisia. Pojat ja alempien sosiaaliluokkien lapset olivat yliedustettuina suppeammissa tasoryhmissä. Tasoryhmäjärjestelmä tuotti siis sukupuolittunutta ja sosiaaliluokkiin jakautuvaa epätasa-arvoa. Se sai paljon kritiikkiä osakseen, ja siitä luovuttiin vuonna 1985 tasa-arvosyistä. (Ahonen 2003, 152–157; Kivirauma & Ruoho 2000, 286–287)

Peruskoulu-uudistus toteutettiin asteittain siten, että se aloitettiin vuonna 1972 Lapin läänissä, ja lopulta vuonna 1977 pääkaupunkiseutu pääsi myös uudistuksen piiriin (Ahonen 2003, 141–146). sukupolvi on käynyt koulunsa tämän mullistuksen aikana. Vaikka ensimmäiset 1950-luvun puolivälissä syntyneet eivät välttämättä vielä ehtineet peruskoulussa opiskella, niin uudistukset olivat jo alkaneet aikaisemmin. Ne heijastuivat myös kouluihin. Yhtenäiskoulusta oli eduskunnassa puhuttu jo 1950-luvulta lähtien ja seuraavalla vuosikymmenellä alettiin poliittisin menetelmin rakentamaan pikkuhiljaa kaikille yhtenäistä koulua, joka sai nimekseen peruskoulu. Koulumullistussukupolven nuorimmat, 1970-luvun alkupuolella syntyneet, eivät ehtineet käydä kansakoulussa kouluaan, mutta peruskoulun ensimmäiset vuodet olivat vielä suurta muutosten aikaa, jolloin kansakoulu vielä vaikutti taustalla. (Itälä 2013, 15–23)

Myös opettajien koulutukseen ja painotuksiin tuli merkittäviä muutoksia, jotka vaikuttivat tämän sukupolven elämään koulussa. Vaadittiin entistä enemmän kiinnittämään huomiota oppilaiden yksilöllistämiseen, jopa yhteisön edun kustannuksella. Opettajien tieteenalaislaistaminen alkoi, mikä tarkoitti sitä, että kasvatustiede aloitti nousunsa muiden tieteiden joukkoon yliopistomaailmassa. (Kettunen, Jalava, Simola & Varjo 2012, 25–30).

Vuoden 1970 peruskoulun opintosuunnitelman komiteamietinnöissä listataan tavoitteita, jotka poikkeavat huomattavasti aikaisemmista 1952 vuoden opintosuunnitelman tavoitteista. Jos aikaisemmin pyrittiin kasvattamaan kansalaisvaltaisia kansalaisia, niin nyt oli siirrytty selkeästi yksilöllisempään ja ihmisen monipuolisemman huomioon suuntaan. Tavoitteissa on mainittu oppilaiden tunne-elämän kehittäminen, mielenterveyden ja persoonallisuuden eheytyminen ja oppilaiden yksilöllisten harrastusten kehittäminen. Kasvatuksen eettisissä perusteissa tavoitteena ei ollut kasvattaa niinkään vastuullinen kansalainen, joka erottaa oikean ja väärän, kuten aiemmin, vaan yksilö, joka osasi kunnioittaa muiden yksilöllisiä perustarpeita. (Peruskoulun opetussuunnitelmakomitea 1970, 37, 49).

1960-luvun hoikka, lähes anorektinen kauneusihanne, kosketti osaa tämän sukupolven nuorista. 1970- ja 1980-luvun kauneusihanteet ovat kuitenkin vaikuttaneet eniten tämän sukupolven kasvuaikana. Hoikkuus pysyi kauneusihanteena edelleen 1970-luvulla, vaikka vaatteet muuttuivatkin väljemmiksi. Ihannenaiseksi tuli ruskettunut, hoikka ja urheilullinen nainen. Laihdutuksen apuvälineeksi tulivat aerobicin lisäksi pillerit, ja anoreksia yleistyi. (Crabbe 2017, 42–47; Mazur 1986, 301)

Urheilullisuus yhdistettynä sopivan muodokkaaseen vartaloon ja ruskettuneeseen terveeseen ihoon nousi keskiöön 1980-luvun ulkonäkö tavoitteissa. Anorektisestä hoikkuuden ihannoimisesta päästiin hetkellisesti eroon, mutta tilalle nousi entistä voimakkaampi ja urheilullisempi naisihanne. Tietty maskuliinisuus oli pinnalla niin vaatteiden olkatoppauksissa kuin myös vartalonmuokkauksessa, jossa tavoiteltiin lihaksikasta vartaloa bodaamisen avulla. (Kinnunen 2001, 68–70; Utrio 2001, 135)

6.2.3 Lamasukupolvi 1975–1985 syntyneet

Tämän sukupolven elämään vaikutti lama, joka joidenkin kohdalla syöksi perheet syvälle köyhyyteen. Koska lama 1990-luvulla kosketti hyvin pitkälti koko yhteiskuntaa, niin vaatteiden ja ulkoisten kauneuden merkkien merkitys saattoi jonkin verran hävitä. Toisaalta joidenkin perheiden kohdalla laman merkitys pitkittyi ja monimutkaistui myös elämänhallinnan ongelmiksi, jotka saattoivat myös näkyä ulospäin. Koulu pyrki kuitenkin tasavertaisesti tukemaan kaikkia olosuhteet huomioiden. (Ristikari ym. 2016, 11, 13, 97; Opetushallitus 1994, 12–14)

Tämä sukupolvi hyötyi lakiuudistuksesta ja tasoryhmien poistumisesta ja pääsi siten kokemaan peruskoulun todellisen tasa-arvoistumisen mahdollisuudet. Sukupolvi kävi koulua vuosina 1981–2001. 1990-luvun alussa ollut lama ja sen seurauksena tapahtuneet leikkaukset koulumaailmassa koskettivat tätä sukupolvea pienentyneillä taloudellisilla resursseilla ja eriarvoisilla mahdollisuuksilla lapsuudessa ja nuoruudessa. (Aro 2013, 290)

Opetussuunnitelmatyöstä tuli kuntakohtaista. Virkamiesten laatima Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet 1985 toimi velvoittavana asiakirjana, jonka pohjalta kuitenkin kuntakohtaiset asiakirjat laadittiin. Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa vuodelta 1985 oli tavoitteena oppilaan persoonallisuuden monipuolinen kehittäminen. Oppilas pyrittiin näkemään kokonaispersoonana elämäntilanteet ja lähtökohdat huomioiden. Oppilaalle annettiin yksilöllisesti tarvittavaa tukea, jotta

välttämättömät peruskoulun tiedolliset ja taidolliset tavoitteet voitiin saavuttaa. Tavoitteissa huomioitiin yhteiskunnalliset tarpeet, sekä todettiin, että peruskoulun oli tarjottava oppilaille mahdollisuus myös kehittää omaa persoonallisuuttaan. Vuoden 1985 opetussuunnitelmassa mainitaan myös sukupuolten välinen tasa-arvo, johon koulukasvatuksella oli tarkoituksena pyrkiä. (Kouluhallitus 1985,10–13; Ristikari ym. 2016, 11,13,97)

Taloudellisen laman iskeytyminen Suomeen 1990-luvun alussa vaikutti myös kouluihin. Koulujen iltapäivä- ja harrastustoiminta lakkautettiin monin paikoin. Koulut joutuivat tulemaan toimeen pienemmällä budjetilla. Pääosin koulujen budjettivaje hoidettiin siten, että henkilökunnan määrästä ei jouduttu tinkimään. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen pitkäaikaistutkimuksessa (Ristikari ym. 2016) on tutkittu laman vaikutuksia kyseisenä aikana lapsuuttaan ja nuoruuttaan eläneisiin. Mielenterveydelliset ongelmat olivat tutkimuksen mukaan suurin laman yksilöille aiheuttama seuraus. Ne jättivät varjoonsa koko ikäluokkaa koskevat koulujen pienentyneet resurssit. Tutkimuksessa tuli esille kuitenkin puuttuva koulujen kerho- ja harrastustoiminta, lapsuuden vapaa-ajan tekemisen puutteena, joka vaikeutti entisestään hankalia perhetilanteita. (Ristikari ym. 2016, 11,13,97)

Laman kourissa opetussuunnitelmatyö havaittiin tarpeelliseksi, koska yhteiskunta oli muuttunut kiihtyvää tahtia laman ja kansainvälistymisen myötä. Suomi oli liittymässä EU:hun ja monet asiat vaativat päivitystä. Uudessa vuoden 1994 opetussuunnitelmassa pyrittiin huomioimaan paremmin yksilölliset tarpeet oppilaiden henkilökohtaisille opetussuunnitelmille ja antamaan entistä enemmän valtaa kunnalliselle suunnittelulle. Opetussuunnitelmassa korostui uudenlainen oppimiskäsitys, joka korosti oppilaan aktiivista roolia oman tietorakenteensa jäsentäjänä. Opettajan rooli muuttui enemmän ohjaajaksi ja oppimisympäristöjen suunnittelijaksi. Vuoden 1994 opetussuunnitelmassa kouluopetuksella pyrittiin tietoisesti oppilaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen. Myös aikaisempi yhteiskunnan jäseneksi kasvattaminen oli yksi peruskoulun tavoitteista. (Opetushallitus 1994, 12–14)

1980-luvun urheilullinen, muodokas, ruskettunut ja hiukan maskuliininenkin kauneusihanne on koskettanut osaa tästä sukupolvesta, mutta 1990-luvun kauneusihanne osuu myös tähän sukupolveen. Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan mallien vartalon koko pieneni huomattavasti, kun verrattiin 1980-luvun malleja 1990-luvun malleihin (Sypeck ym. 2004, 346). 1990-luvulla muotiin tulikin jälleen lähes sairaalloinen hoikkuus ja tietynlainen androgyynisyys. Naisella piti olla kapeat reidet ja käsivarret sekä kalpea

iho ja kulmikas luusto. Jälleen kerran erilaiset syömishäiriöt yleistyivät. Edellisen vuosikymmenen urheilullisuus jäi myös osaksi tätä vuosikymmentä, ja lihakset saivat näkyä myös naisella. (Kinnunen 2001, 89–93; Utrio 2001, 212)

6.2.4 Yksilöllisyyden sukupolvi 1986–1997 syntyneet

Tämä sukupolvi on käynyt koulunsa vuosina 1994–2013. Heidän kouluaikaansa on leimannut kiihtynyt teknologinen kehitys ja internetin tuleminen jokapäiväiseksi. Kännykät ja sosiaalinen media ovat ottaneet ensimmäisiä askeleitaan tämän sukupolven kouluaikana ja tämä sukupolvi on myös kokenut internetin ensimmäiset lieveilmiöt kiusaamisen muodossa. Periaatteessa tämän sukupolven kouluaikana asiat edistyivät esteettä: tekniikka kehittyi, kylmä sota oli loppunut, maailma avautui ja oli mahdollisuuksia täynnä. Taloudellisesti elettiin pääasiassa nousukautta ja yksilöllinen kuluttaminen nousi keskiöön. Tämä sukupolvi on kouluaikaanaan kohdannut jo maahanmuuttajia ja kansainvälisyyttä huomattavasti enemmän kuin aiemmat sukupolvet ja on oppinut sitä kautta suvaitsevammaksi erilaisuutta kohtaan. (Häkkinen, Juntunen & Laakkonen 2013, 88–89)

Koulussakin tämä sukupolvi pääsi kokeilemaan hyvin monenlaisia asioita. Ensin vuoden 1994 opetussuunnitelman myötä paikallisille toimijoille tuli hyvin paljon vastuuta kuntakohtaisen opetussuunnitelman laatimisessa. Tämän uuden vastuun ja taloudellisen nousukauden perusteella suosittiin paikallisia valinnaisaineita ja erilaisia vaihtoehtoisia menetelmällisiä kokeiluja. Oppimisessa oli nähtävissä jonkin verran alueellisia eroja ja vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteissa oli joltakin osin tarkennettu valtakunnallista ohjeistusta ja yhdenmukaistettu periaatteita tasa-arvoisemmiksi asuinpaikasta riippumatta. (Vitikka & Rissanen 2019, 232–235)

Vuoden 2004 opetussuunnitelmassa pyrittiin oppilaan monipuoliseen kasvuun, oppimisen ja terveen itsetunnon kehittymiseen. Opetussuunnitelman perusteissa mainitaan osallistuva demokraattinen kansalainen ja jatko-opiskeluvalmiudet. Tätä opetussuunnitelmaa laadittaessa oli myös huomioitu oppilaiden kulttuuriset erot ja maahanmuuttajat. Opetussuunnitelman mukaan perusopetuksen oli tuettava jokaisen oppilaan kulttuurillista ja kielellistä identiteettiä, samoin kuin oppilaiden kasvua suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. Ensimmäisen kerran mainitaan myös tavoitteeksi herättää halu elinikäiseen oppimiseen. Opetussuunnitelmassa pyrittiin tietoisesti tasa-arvon edistämiseen niin yksilöllisesti ja alueellisesti kuin myös sukupuolten välillä

mahdollistamalla kaikille yhtäläiset toimintaedellytykset. Opetussuunnitelmassa oli kuitenkin huomioitu yksilölliset erot oppilaiden välillä, jotta ne voitiin ottaa tasaverkoisesti huomioon. (Opetushallitus 2004, 14)

Aikaisempiin opetussuunnitelmiin verrattuna yksilöllisyyden, erilaisuuden ja erilaisista taustoista lähtöisin olevien oppilaiden huomioon ottaminen on korostunut tässä opetussuunnitelmassa. Tämä sukupolvi on saanut koulussa hyvin yksilöllistä ja huomioivaa opetusta, joka on pyrkinyt tasoittamaan koulupolkua jokaiselle lähtökohdista ja lähtömaasta riippumatta. Opetussuunnitelman mukaan sukupolven edustajia on kohdeltu yksilöinä jo pienestä pitäen koulussa ja heidän persoonalleen on annettu tilaa kasvaa (Opetushallitus 2004, 14).

Vaikka osa tästä sukupolvesta kävi kouluaan vielä 1990-luvulla, niin uudelle vuosituhannele saavuttaessa sairaanlainen hoikkuuden ihannointi jätettiin taakse. Kauneusihanteisiin tuli mukaan terveellisyys. Vartalon ei haluttu olevan liian laiha, vaan pikemminkin vahva, terve ja liikunnallinen. 2000-luvun lopulla ja 2010-luvun alkupuolella muotiin tullut fitness-urheilu on muokannut kauneusihannetta entistä vaativammaksi. Pitää olla hoikka, mutta samaan aikaan pitää pystyä urheilemaan tavoitteellisesti. Tämä on aiheuttanut myös paljon syömishäiriöiden lisääntymistä. (Crabbe 2017, 98–111)

6.3 Aineiston käsittelyssä käytetyt menetelmät

6.3.1 Muistitietotutkimus

Tässä tutkimuksessa aineisto koostui kirjoittajien kirjoittamista muistelmista, joten sitä analysoitiin muistitietotutkimuksen menetelmin. Muistitietotutkimuksessa tarkoituksena on tuoda esille muistelmien kirjoittajien omat näkökulmat koskien heidän menneisyyttään. Tutkijoiden tehtävänä on tehdä tulkintoja menneisyydestä muistelmiin perustuen. (Fingeroos & Haanpää 2006, 28; Fingeroos & Peltonen 2006, 9–10) Muistitietotutkimuksen erityispiirteenä on, että muistitieto kuvaa enemmän tapahtumien merkitystä kuin itse tapahtumaa (Portelli 2006, 55). Kansainvälisissä tutkimuksissa muistitietotutkimuksen aineisto on usein kerätty erilaisin haastattelumenetelmin, mutta suomalaisessa tutkimuksessa korostuu muistitietoaineistojen muodostuminen kirjallisista

lähteistä, kuten kilpakeruissa tuotetuista muistitietoteksteistä (Fingeroos & Haanpää 2006, 27). Tässä tutkimuksessa aineisto koostuu kirjallisista muistelukirjoituksista, mikä kytkee oman tutkimuksemme aineiston hankintatavan perusteella osaksi suomalaista tutkimusperinnettä.

Muistitietotutkimusta voidaan tehdä monella tapaa riippuen siitä, onko muistitieto tutkimuksen kohde vai lähde, tarkastellaanko sitä tutkimuksen muodostamisen apuvälineenä vai tutkimuksen yhtenä sivujuonteena (Fingeroos & Haanpää 2006, 28). Tässä tutkimuksessa muistitieto toimii tutkimuksen lähteenä. Muistitietotutkimuksessa kirjoittajien omia kokemuksia tarkastellaan siten, että niiden tulkinnassa huomioidaan ajallinen konteksti, johon kirjoitukset viittaavat (Fingeroos & Peltonen 2006, 10; Ukkonen 2006, 189). Muistelijoiden omien kokemusten kontekstualisointi on tässä tutkimuksessa toteutettu siten, että aineisto on jaettu ja osittain käsitelty myös sukupolvittain, jolloin on pystytty huomioimaan kyseiselle sukupolvelle ajassa tapahtuneet muutokset. Tämä on toteutettu mukaillen aikaisempia suomalaisia muistotietotutkijoita, kuten Roosia (1987) ja Virtasta (2001). Tässä tutkimuksessa aineistoa analysoidessa on huomioitu jokaisen sukupolven kohdalla vallitsevat kauneusihanteet ja muut ajan yhteiskunnalliset ja yleiset ilmiöt, joilla voi olla vaikutusta tuloksiin tulkintoihin.

6.3.2 Teemoittely ja tyypittely

Tutkimuksessa käytettiin teemoittelua ja tyypittelyä sisällön analysoimisessa. Kvalitatiivisen tutkimusperinteen mukaisesti tutkimuksessa pyrittiin ymmärtämään tekstin merkityksiä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160–163; Eskola & Suoranta 1998, 45).

Teemoittelu on kvalitatiivisessa tutkimusperinteessä yleisimmin käytettyjä analysointimenetelmiä (Hirsjärvi yms. 2007, 219). Käytetyt teemat toistuiivat kirjoituksissa useasti ja näin ollen monet kirjoittajat ovat kokeneet ne tärkeiksi mainita (Tuomi & Sarajärvi 2017, 110). Teemoja etsiessä voidaan käyttää apuna kvantifioimista, jossa taulukoiden avulla havainnollistetaan sitä, mitkä asiat aineistossa esiintyvät useimmiten. Näistä muodostetaan teemat. (Eskola & Suoranta 1998, 48–50)

Tyypittelyssä Hirsjärven ym. (2007, 128–129) mukaan aineisto jaetaan yhdistävien piirteiden mukaan tyyppeihin. Tyypittelyä voidaan tehdä monella tavalla. Tarkoituksena on kuitenkin aina löytää aineistosta yhdistäviä tekijöitä, joiden avulla aineistoa voidaan

jaotella ja yleistää nämä löydetyt tekijät tyyppiä yhdistäviksi piirteiksi. (Hirsjärvi ym. 2007, 128–129, 161–162).

Roos (1987) on käyttänyt elämäkertatutkimuksessaan tyypittelyä aineiston jaottelun välineenä. Hän on jakanut aineistonsa sukupolviin, joita hän on vielä yhtenäisten piirteiden mukaan tyypitellyt eteenpäin, jotta sukupolvesta on saatu kokonainen kuva. Hän on jakanut elämäkertakirjoittajat tiettyjen asioiden mukaan tyypeihin, joissa tietyt samankaltaisuudet toistuvat (Roos 1987, 56). Tässä tutkimuksessa aineistoa lajitellessa apuna käytetään sukupolviteoriaa ja kirjoittajat jaetaan eri sukupolviin koulupolkinsa ajoittumisen perusteella. Tyypittelyä käytetään myös, kun selvitetään, kuinka kouluiän ulkonäköpaineita on myöhemmin käsitelty ja aineisto on jaettu erilaisiin käsittelytyypeihin yhdistävien piirteiden mukaan.

6.3.3 *Aineiston kvantifioiminen*

Aineiston analysoinnin apuna käytettiin aineiston kvantifioimista, jossa teemoittelun avulla havaituista teemoista kerättiin niihin liittyvää numeraalista tietoa. Samoin numeraalista tietoa kerättiin tyypittelyn jälkeen muodostuneista tyypeistä. Näin kerätty numeraalinen data taulukoitiin ja jaoteltiin sukupolvittain.

Kvantifioimisella tarkoitetaan sitä, että laadullisen tutkimuksen tueksi tuodaan määrällisiä menetelmiä, esimerkiksi havaintojen laskemista, taulukointia tai koodaamista (Mäkelä 1990, 57–58). Kvantifioiminen antaa laadulliselle aineistolle systemaattisemman leiman, joka helpottaa teemojen tai tyyppejä yhdistävien piirteiden löytämistä aineistosta (Eskola & Suoranta 1998, 123–126).

6.4 *Analyysin eteneminen*

6.4.1 *Aineiston jaottelu ja tutkimusmenetelmien valinta*

Kun aineistoa luettiin ensimmäisiä kertoja, huomattiin, että kirjoituksissa toistuivat samat aiheet. Näiden toistuvien aiheiden todettiin olevan myöhemmin helposti muokattavissa teemoiksi. Tästä syystä aineiston analysoinnissa otettiin myöhemmin avuksi teemoittelu.

Aineisto, johon kuului 62 naiskirjoittajan muistelukirjoitusta, jaettiin kirjoittajien syntymävuosikymmenen mukaisesti omaan tiedostoonsa ja jokainen kirjoitus numeroitiin siinä järjestyksessä, kun se tuli vastaan alkuperäisessä aineistossa. Koska aineiston useat muistelukirjoitukset sisälsivät materiaalia laajasti kirjoittajien koko elämän ajalta aina kirjoitushetkeen saakka, niin ne osat kirjoituksista, jotka sisälsivät muistoja kouluajasta, eroteltiin omaksi tiedostokseen. Näin saatiin omaa tutkimusajankohtaamme koskeva aineisto, joka jaoteltiin aikaisemmin esitellyn sukupolviteorian mukaisesti neljään sukupolveen. Näin teemoja päästiin tarkastelemaan myös sukupolvittain ja niihin saatiin ajallinen ulottuvuus.

Tekstejä luettiin siten, että mielessä pidettiin tutkimuskysymykset yksi kerrallaan. Ensimmäinen tutkimuskysymys eritteli sitä, ketkä kirjoittajien läheisistä olivat luoneet kirjoittajille ulkonäköpaineita kouluiässä. Kouluikäisen ulkonäköä kommentoineet läheiset ihmiset eriteltiin teemoina omiksi ryhmikseen. Lukiessa kiinnitettiin myös huomiota siihen, millä tavalla nämä ihmiset olivat ulkonäköpaineita kommentillaan kirjoitusten mukaan luoneet. Näin löytyivät sekä negatiiviset että positiiviset kommentit.

Toisessa tutkimuskysymyksessä käsiteltiin sitä, mihin ulkonäön osa-alueisiin kirjoittajien kouluikäisinä kokemat ulkonäköpaineet kohdistuivat. Tässä lukemisvaiheessa merkittiin ylös kehonosia tai muita ulkonäköön liittyviä asioita, joita kirjoituksissa oli toistuvasti kommentoitu. Jokaisella lukukerralla kommentoituja kehonosia tuli lisää tai vanhat havainnot vahvistuivat. Näistä yksittäisistä kehonosista ja ulkonäköön liittyvistä asioista pystyttiin luokittelemaan neljä yläteemaa, jotka olivat ulkonäön osa-alueita. Näiden neljän yläteeman (kehon koko, kehon muoto, pään alueen yksityiskohdat ja kehon ulkoinen) alle pystyttiin jaottelemaan kaikki kehonosia ja muita ulkonäköön liittyviä asioita koskevat kommentit.

Kolmannen tutkimuskysymyksen analysointi, jossa pohdittiin, minkälaisia käsittelykeinoja kouluiän ulkonäköpaineisiin kirjoittajilla oli ollut, vaati uudenlaista lähestymistapaa. Vastauksia ei löydetty teemoittelulla, joten päätettiin ottaa toinen kvalitatiivisen tutkimuksen analysointitapa käyttöön. Tyypittelyä on sovellettu erityisesti elämäkerta-aineiston tutkimuksessa ja tämän tutkimuksen aineisto muistuttaa hyvin paljon sellaista (Roos 1987, 57, Ukkonen 2006, 187). Aineistosta etsittiin yhdistäviä piirteitä siihen, kuinka näitä kouluiän ulkonäköpaineita oli käsitelty ja kuinka niistä oli selvitty. Lopulta päädyttiin neljään toisistaan poikkeavaan käsittelytyyppiin, joiden tapa käsitellä kouluiän ulkonäköpaineita erosi toisistaan. Yhdessä näistä, selviytyjissä oli

lisäksi seitsemän eri alatyyppeä, joiden avulla pystyttiin valaisemaan erilaisten selviytymiskeinojen kirjoja, joka tutkittavilla oli käytettävissään.

6.4.2 Teemojen kvantifiointi ja analysointi

Havaituista teemoista lähdettiin keräämään taulukoitavaa numeraalista tietoa. Näin saatiin tietää sukupolvi sukupolvelta, ketkä ulkonäköä kommentoivat, mitä ulkonäköön liittyvää yksityiskohtaa kommentoitiin ja millä tavalla. Nämä tiedot kerättiin tarkastelemalla jokaisen kirjoittajan tekstiä ja siitä kerättiin maininnat jokaisesta kehonosasta ja ulkonäköön liittyvästä asiasta, jota kommentoitiin sekä siitä, kuka kommentin oli antanut. Erikseen kirjattiin vielä ylös, oliko kommentin antaja antanut positiivista vai negatiivista ulkonäköpalautetta. Kirjoittaja oli saattanut tulkita positiiviseksi tarkoitetun kommentin negatiivisena vinoiluna. Koska kirjoitusten perusteella ei voi tietää kommentin sanojan motiiveja kommentin takana, niin kirjoittajan tulkinta hänen ulkonäköään koskevista kommenteista oli se, jonka perusteella luokiteltiin kommentti positiiviseksi tai negatiiviseksi. Kirjoittajien tulkinnat, joista luokittelua tehtiin, olivat kertovia, kuten *“tuntui pahalta, kun”*, *“jäi mieleen ikävästi”*, *“sain voimaa siitä”* ja *“tulini iloisiksi siitä”*.

Kommentoijat on luokiteltu eri sukupolvien sisällä samalla tavalla, jotta niitä voitaisiin vertailla keskenään. Äiti, Isä, veli ja sisko mainittiin aineistossa yksittäin niin monesti, että heitä tarkasteltiin myös tutkimuksessa yksittäin. Isoäitien ja -isien kommentit oli koottu termin *“isovanhemmat”* alle samoin kuin yksittäiset isoäitipuolen kommentit. Koulutoverien kommentit koostuvat kirjoittajien kanssa samaa koulua käyneistä ystäväistä, muista saman koulun oppilaista sekä samaa ikäluokkaa olevista tuttavista, joiden koulua ei ollut määritelty kirjoituksissa. *“Muut sukulaiset”* -termi sisältää kirjoittajien serkut, sedät ja tädit sekä heidän puolisonsa. Termi *“muut aikuiset”* kuvaa muita aikuisia kuin edellä määriteltyjä sukulaisia tai koulun henkilökuntaa. *“Koulun henkilökunta”* kuvaa opettajia, rehtoreita, siivoojia ja terveydenhoitajia. Koulun henkilökunta erotettiin muista aikuisista sen vuoksi, jotta voitaisiin erotella kirjoittajien koulussa kokema ulkonäön kommentointi vapaa-ajalla tapahtuvasta kommentoinnista. Koulussa tapahtuvaa kommentointia on näin ollen tarkasteltu koulutoverien ja koulun henkilökunnan osalta. Kaikille kirjoituksissa esiintyville kommenteille löytyi selkeä kommentoija, vaikka ilmi tuli myös kirjoittajien oma sisäsyntyinen ulkonäköpaine, jota muut eivät olleet kommentoineet. Tämä omakohtainen huomio omasta ulkonäöstä oli

ilmaistu kirjoituksissa selvästi ja se on kirjattu taulukoihin termillä "itse" kommentin antajana.

Kehonosat ja ulkonäköön liittyvät asiat, joita kommentoitiin eri sukupolvilla, määriteltiin samalla tavalla, jotta havainnot olisivat vertailukelpoisia keskenään sukupolvesta riippumatta. Kirjoituksissa ilmi tulleet kommentoidut asiat kuten paino, pituus, hiukset, rinnat, iho, hampaat, nenä, suu, takapuoli, korvat, jalat ja silmät on käsitelty omina kokonaisuuksinaan. Termi "kasvot" kuvaa muita kuin edellä mainittuihin kasvojen osiin kohdistunutta kommentointia. "Muu olemus" on määritelty kuvaamaan muuta ulkonäköön yleisesti liittyvää kommentointia tai kirjoittajien omakohtaista "rumuuden" kokemusta, mitä ei voitu luokitella tarkemmin tiettyyn ruumiinosaan tai ominaisuuteen liittyväksi, kuten esimerkiksi huono ryhti. "Vaatteet" ovat omana kohtanaan ja ne sisältävät myös maininnat koruista ja kynsilakoista. Nämä kehonosat ja ulkonäköön liittyvät asiat, joita kommentoitiin, jäivät lopulta alateemoiksi, jotka jaoteltiin analyysin edetessä osaksi yläteemoina toimivia ulkonäön osa-alueita.

Kirjoituksista saadut tiedot yhdistettiin sukupolvijaottelun mukaisesti osaksi koko aineistoa koskevaa tarkastelua. Ne kirjoittajat, jotka eivät ilmaisseet tarkkaa syntymävuottaan kirjoituksissaan, huomioitiin vain koko aineistoa koskevassa tarkastelussa. Kerätystä numeraalisesta aineistosta laskettiin havaintojen lukumäärien lisäksi prosentit ja näistä tiedoista muodostettiin taulukot. Taulukot kirjoitettiin tämän jälkeen auki ja aineistoa analysoitiin lisää. Saatu aineisto jaettiin sukupolvittain kussakin sukupolvessa yleisemmin esiintyvän teeman mukaisesti. Lopuksi sukupolvittain yleisimmin esiintyviä teemoja verrattiin keskenään.

Analysoidessa ja taulukoita auki kirjoittaessa käytettiin suoria lainauksia kirjoittajien teksteistä, jotta lukijalle tulisi selväksi millaisesta aineistosta on kysymys ja miten tietoa sieltä on haarukoitu. Kaikki tuloksissa esitetyt suorat lainaukset on merkitty kirjoittajan syntymävuoden perusteella vuosikymmenittäin ja lisäksi perään on liitetty järjestysnumero esimerkiksi näin (1960-1/7.). Järjestysnumero kertoo sen, kuinka mones kirjoitelma on alkuperäisessä aineistossa kyseiseltä vuosikymmeneltä. Tämän avulla kuka tahansa, joka saa oikeuden tutustua alkuperäiseen aineistoon Tietoarkistossa voi löytää kyseisen kirjoitelman lukematta kaikkia kirjoitelmia läpi.

6.4.3 *Tyypittelyn avulla luokittelu*

Tyypittelyssä kirjoittajat jaetaan tiettyjen aineistosta löytyvien yhdistävien piirteiden mukaan erilaisiksi tyypeiksi (Hirsjärvi yms. 2007, 128–129). Tässä tutkimuksessa tyyppisiä yhdistävät piirteet olivat ulkonäköpaineiden käsittelykeinoja, joita kirjoittajat käyttivät työstääkseen kouluikäisistä ulkonäköpaineistaan. Näin saatiin selville erilaisia käsittelytyyppejä.

Tässä vaiheessa palattiin alkuperäiseen naisten kirjoituksista koostuvaan aineistoon, joka koski kirjoittajien koko elämää, ei vain kouluikää. Kouluikäisenä saatujen ulkonäköpaineiden vaikutusten käsittely tapahtui usein vasta aikuisiässä. Jokainen muistelukirjoitus luettiin huolellisesti läpi ja siitä kirjattiin kirjoittajan käyttämät käsittelykeinot ylös. Kun kaikki muistelukirjoitukset oli luettu ja käsiteltävät kirjattu ylös, niin käsittelytapojen perusteella muodostettiin tyyppisiä, joissa toistuivat samankaltaiset tavat käsitellä kouluikäisinä koettuja ulkonäköpaineita.

Kirjoituksista nousi esiin se, että osa kirjoittajista ei ollut kokenut ulkonäköpaineita kouluikäisenä, joten heidät tyypiteltiin nimikkeellä ei ulkonäköpaineita. Osalla kirjoittajista ulkonäköpaineista selviytyminen oli vielä kesken ja heidät tyypiteltiin nimikkeellä prosessi kesken. Ne kirjoittajat, jotka eivät olleet päässeet yli ulkonäköpaineistaan, ja jotka eivät enää yrittäneetkään päästä nimettiin luovuttajat-nimityksellä. Kirjoittajat, jotka olivat selvinneet ulkonäkönsä kohdistuvista paineista, luokiteltiin käsittelijätyypiksi nimikkeillä selviytyjät. Tämä selviytyjätyyppi jakautui seitsemään alatyyppiin, jotka kuvasivat kyseisen tyyppin selviytymismenetelmää tai tapaa. Näitä olivat: puolisoon tai läheisiin tukeutujat, tyyliin tai vaatteisiin / alakulttuureihin turvautujat, katkeruudella hyväksyjät, arvojen muuttajat, ammatillisista / akateemisista saavutuksista voimaa saavat, kehon ja psyykeen tietoinen työstäjä sekä ilman selitystä yli päässet.

Tyypittely ei ollut yksinkertaista, sillä osa kirjoituksista kuului selkeästi kahteen eri tyyppiin. Laskettaessa kuinka paljon kuhunkin tyyppiin kuului kirjoituksia, heidät merkittiin kuuluvaksi molempiin luokkiin siten, että laskennallinen arvo oli $\frac{1}{2}$ molemmissa tyypeissä. Näitä tyyppisiä ja niiden prosentiosuuksia tarkasteltiin sekä sukupolvittain että koko aineiston osalta. Lisäksi omana ryhmänä tarkasteltiin kirjoittajia, joiden syntymävuosi ei ollut tiedossa. Analyysia jatkettiin esittelemällä jokainen tyyppi erikseen ja lopuksi tehtiin vertailu sukupolvittain yleisimmistä tyypeistä. Tässä vaiheessa käytettiin myös suoria lainauksia alkuperäisestä aineistosta, jotta tulisi selväksi,

millaisilla perusteilla tyypittelyjä oli tehty ja minkälaisia selviytymiskeinoja oli saatu selville.

7 TULOKSET

7.1 Läheiset loivat ulkonäköpaineita kommentoimalla

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä etsittiin vastausta siihen, ketkä kirjoittajien läheisistä olivat luoneet ulkonäköpaineita kirjoittajille kouluikässä. Kysymyksellä selvitettiin myös sitä, kuinka näitä ulkonäköpaineita oli luotu. Tässä luvussa tarkastellaan koko aineistoa ja siitä saatuja kokonaistuloksia tämän tutkimuskysymyksen osalta. Tuloksiin paneudutaan sukupolvittain tarkemmin seuraavissa luvuissa.

Tutkimuksen mukaan läheiset ihmiset ovat kommentoineet kirjoittajien ulkonäköä heidän ollessaan kouluikäisiä. Osa kommenteista oli positiivisia ja osa negatiivisia. Nämä kommentit olivat luoneet kirjoittajille ulkonäköpaineita kouluikässä, myös positiiviset kommentit saatettiin kokea ulkonäköpaineiden luojina. Taulukosta 2 ilmenee, ketkä läheisistä ihmisistä ovat kommentoineet kirjoittajien ulkonäköä ja se, miten kirjoittajat ovat kommentit kokeneet. Useimmin kommentoijana mainittiin kouluikäisen lähipiiriin kuuluvat ihmiset, kuten perheenjäsenet, mutta toisinaan kirjoituksissa löytyi kommentoijia myös muista kouluikäiselle läheisistä ihmisistä, kuten koulun henkilökunnasta. Taulukossa 2 on ilmoitettu ulkonäköön liittyvien kommenttien lukumäärän lisäksi myös prosenttiosuudet, jotta vertailu helpottuisi.

TAULUKKO 2. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet koko aineistossa

Kommentoija	Kommentteja yhteensä	Osuus kaikista Kommenteista	Positiivisia kommentteja	Positiivisia Kommentteja	Negatiivisia kommentteja	Negatiivisia kommentteja
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Äiti	37	20,7	16	43,2	21	56,8
Isä	22	13,0	6	27,3	16	72,7
Veli	7	4,1	0	0,0	7	100
Sisko	5	2,4	1	20,0	4	80
Isovanhemmat	12	7,1	5	41,7	7	58,3
Koulutoverit	22	12,4	3	13,6	19	86,4
Muut sukulaiset	15	8,3	7	46,7	8	53,3
Muut aikuiset	5	3,0	2	40,0	3	60,0
Itse	46	24,9	6	13,0	40	87,0
Koulun henkilökunta	7	4,1	1	14,3	6	85,7
Yhteensä	178	100,0	47		131	

Laadulliset havainnot on kvantifioitu taulukkoon 2. Laskemalla kommenttien määrät eri kommentoijilta laadullinen tutkimus ei nojaa tuntemuksiin siitä, kenen kommentteja kirjoituksissa oli eniten, vaan siitä on selkeää näyttöä. Tämän näytön ja laadullisen havainnon perusteella äidin osuus ulkonäköpaineiden luojana näkyi selkeästi koko aineistossa. Vaikka oman itsen kommentteja oli noin neljännes eli laskennallisesti eniten, niin laadullisesti havainnoimalla huomattiin, että äidin ulkonäkökommentit koettiin merkittävimmiksi. Sen vuoksi ne nostetaan tässä esiin ja oman itsen kommentteihin palataan myöhemmin yksilöllisyyden sukupolven yhteydessä.

Koko aineiston ulkonäköön liittyvistä kommenteista äidin kommentteja oli 20,7 %. Äidin ulkonäköön liittyvistä kommenteista 56,8 % oli negatiivisia. Muiltakin tuli paljon kielteisiä kommentteja, sillä 73,6 % kaikista kommenteista oli negatiivisia. Vaikka isä ei kommentoinut yhtä ahkerasti ulkonäköä kuin äiti, niin hänen kommenteistaan kuitenkin 72,7 % oli negatiivisia. Veli mainittiin harvoin kommentoijana, mutta kaikki kommentit olivat kielteisiä. Oma itse kommentoijana näkyi myös hyvin kielteisenä, sillä 87 % itselleen annetuista kommenteista oli kielteisiä. Ylipäänsä negatiivisia kommentteja oli mainittu enemmän kuin positiivisia.

Kaikkia sukupolvia yhdistävät äidin, koulutovereiden ja oman itsen suuri merkitys ulkopaineita aiheuttavina kommentoijina. Muut läheiset henkilöt esiintyvät myös lähes

kaikilla sukupolvilla kommentoijina. Veli puuttui kommentoijista koulumullistussukupolvella, isovanhemmat lamasukupolvella ja muut aikuiset yksilöllisyyden sukupolvelta. Äidin merkitys oli kaikissa sukupolvissa huomattava ja se näkyi kirjoituksissa myös siten, että äidin antamat kommentit muistettiin aikuisenakin. Alla olevista lainauksista on nähtävissä se, kuinka äidin kouluiässä antamat ulkonäköön liittyvät negatiiviset kommentit ovat jääneet vaivaamaan kirjoittajaa vielä vuosikymmenienkin kuluttua.

*“Äiti on haudassa ja minulla hiukset päässä, silti monesti vieläkin mietin, millaisena olisin ollut kelvollinen - minä 50 vuotias tytär.”
(1950-1/3)*

“Kun nuo pari työkaveria olivat lähteneet, äiti avasi huoneeni oven, jäi seisomaan ovensuuhun, ovenrakoon.” MUISTAKIN SITTEN että jos joku joskus sanoo sulle etä sä olet kaunis niin muistat että KAUNIS ON IHAN MUUNNÄKÖINEN KUIN SINÄ OLET, sin äolet ihana tavallinen etkä mikään semmonen kaunis. Ihmiset vaan sanoo!”. Äidin katse, äidin sana.” (1960-1/2)

On tärkeää ymmärtää, että suuressa osassa kirjoituksia erityisesti äidin kommenteissa oli sekä negatiivisia että positiivisia. Sama äiti, joka arvosteli jotakin ulkonäön osa-aluetta, saattoi seuraavassa hetkessä kehua toista ulkonäön osa-aluetta. Kirjoittajat saattoivat kokea tämän hämmäntäväksi, mutta toisaalta se koettiin myös siten, että arvostelija oli vain rehellinen.

“Vaikka tässä sepustuksessani tuntuu että minulla olisi ollut kamala äiti, niin ei kuitenkaan ollut. Se miten äiti asian minulle ilmaisi, kertoi vain ”totuuden”, ei hän ivannut tai pilkannut eikä halveerannut mitenkään. En edes loukkaantunut yhtään. Mutta muistiin jäi” (1940-1/3).

Muiden sukulaisten tai muiden aikuisten kommentit eivät nousseet missään sukupolvessa kovinkaan merkittäviksi, mutta yksilöille niillä oli kuitenkin ollut merkitystä.

*“Vuonna 1991 nyt jo edesmennyt tätini tokaisi 12-vuotiaalle minulle sukujuhlilla, että ”ei ehkä Katin kannattaisi syödä enempää kakkua, ettei liho.” Olin tuolloin normaalipainoinen ja normaalivartaloinen. Täti oli hoikka ja kaunis ja ihailin häntä valtavasti teini-ikäisenä. Kommentin mielipaha johti siihen, että lakkasin syömästä kotona (vetosin siihen, että olin syönyt jo koulussa) ja koulussa (väitin että ei ole nälkä). Elin kutakuinkin pelkällä appelsiinimehulla liki vuoden ja pukeuduin ylisuuriin vaatteisiin peittääkseni muka lihavan vartaloni.”
(1970-1/1)*

Koulun henkilökunnan kommentteja ei myöskään ollut missään sukupolvessa huomattavan paljon, mutta siitä huolimatta opettajan tai terveydenhoitajan kommentit olivat aiheuttaneet yksittäisille kirjoittajille ulkonäköpaineita, kuten alla olevista kommenteista on nähtävissä.

“Opettaja laittoi minut kirjoittamaan painoni liitutaululle ylös ja koska olin muita päätä pitempi ja painoinikin eniten, toiset oppilaat pilkkasivat tietysti minua. En muista mikä opetustarkoitus opettajalla silloin oli, muistan että hän vain boikotoi minua muutenkin. Jos hänen tarkoituksensa oli saada minut nolatuksi niin ainakin siinä hän onnistui.” (1960-l/4)

“Koin myös koulun terveystarkastukset kamaliksi paikoiksi, koska terveydenhoitaja kommentoi aina minun olevan normaalikäyrien ylärajoilla. Normaali kun normaali, mutta miksi ihmeessä tervettä nuorta tyttöä piti pelotella tästä ylärajoilla olemisesta? (1980-l/1.)”

Kansakoulusukupolvi oli saanut sisariltaan paljon ulkonäköön liittyviä kommentteja, mutta sisarkateus oli yleistä myös muilla sukupolvilla ja siitä löytyi kipeitä esimerkkejä muiltakin sukupolvilta. Alla oleva sitaatin kirjoittaja on lamasukupolven edustaja.

“Kahden tyttölapsen perheessä kasvaneena lapsuusmuistojani värittää paljon jatkuva kilpailu; kumpi on toista kauniimpi, kumpi taitavampi? Sisareni muisti kertoa usein, etten ole jotenkin tarpeeksi kaunis, hoikka, hyväryhtinen tai tyylikäs. Muistaa vielä edelleenkin välillä, niin tiukassa istuvat esikoisen ja kuopuksen kilpailevat roolit.” (1980-l/10)

Eräs ulkonäköpaineisiin liittyvä seikka oli myös ulkonäön kommentoimattomuus, vaikka sitä ei sinällään ole taulukoitu, niin myös se näkyi läpi aineiston asiana, joka tuotti ulkonäköpaineita kirjoittajille. Kouluiässä olisi useimmiten kaivattu nimenomaan äidin positiivisia kommentteja, mutta myös isän kommentoimattomuus tuntui pahalta. Yksittäisissä tapauksissa kommentoimattomuus otettiin myös positiivisena asiana, mutta pääasiassa se koettiin negatiivisesti, kuten alla olevasta sitaatista on nähtävissä.

”Äitini ei juuri koskaan kommentoinut ulkonäköäni, ei positiivisesti eikä negatiivisesti. Näin jälkepäin ajateltuna olisin kaivannut enemmän positiivisia kommentteja..... Olisin kuitenkin toivonut, että olisin osannut tulkita paremmin ympäristön ihmisten kommentteja ulkonäöstäni: en kyennyt ymmärtämään kommentteja sievästä ulkonäöstäni.” (1970-l/7)

7.1.1 Sisarusten varjossa kasvanut kansakoulusukupolvi 1937-1954

Kansakoulusukupolvessa oli kirjoituksia, joissa kauniimpi tai erikokoinen sisarus loi olemuksellaan kirjoittajalle ulkonäköpaineita. Kansakoulusukupolvi oli kasvanut suurten ikäluokkien aikana, jolloin sisaruksia oli perheessä verrattaessa muihin sukupolviin yleensä ottaen enemmän (Roos 1987, 62–67). Tämä voi selittää sitä, miksi erityisesti kansakoulusukupolven kohdalla on havaittavissa eniten sisarusten luomia ulkonäköpaineita.

Taulukosta 3 selviää kansakoulusukupolven kommenttien antajat ja heidän aktiivisuutensa kommentoinnissa. Vaikka äidin kommentteja oli noin kolmannes ja itsen noin yksi viidesosa, niin vertailu sisarusten kesken sekä sisarusten erilainen ulkonäkö ja epätasa-arvoinen kohtelu tulivat laadullisessa aineistossa esille. Sisarkateus näyttäytyi myös ulkonäköön liittyen. Veljen ja sisaren kommentit kansakoulusukupolvella 12,5 % muodostivat yhteensä huomattavasti suuremman osuuden kuin millään muulla sukupolvella. Erityisesti veljen kommenttien osuus 9,4 % oli tässä sukupolvessa huomattavasti korkeampi kuin muilla sukupolvilla.

TAULUKKO 3. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet kansakoulusukupolvessa (1937–1954)

Kommentoija	Kommentteja yhteensä	Osuus kaikista kommenteista	Positiivisia kommentteja	Positiivisia kommentteja	Negatiivisia kommentteja	Negatiivisia kommentteja
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Äiti	9	28,1	2	22,2	7	77,8
Isä	1	3,1	0	0,0	1	100,0
Veli	3	9,4	0	0,0	3	100,0
Sisko	1	3,1	0	0,0	1	100,0
Isovanhemmat	2	6,3	0	0,0	2	100,0
Koulutoverit	2	6,3	1	50,0	1	50,0
Muut sukulaiset	4	12,5	3	75,0	1	25,0
Muut aikuiset	2	6,3	1	50,0	1	50,0
Itse	7	21,8	1	14,3	6	85,7
Koulun henkilökunta	1	3,1	0	0,0	1	100,0
Yhteensä	32	100,0	8		24	

Veljien kommentit loivat omanlaisiaan ulkonäköpaineita kansakoulusukupolven edustajille kouluiässä. Veli oli kuitenkin lähin vastakkaisen sukupuolen edustaja, joka oli lähinnä omaa ikäpolvea. Tästä syystä veljen negatiiviset kommentit kirjoittajien ulkonäöstä saattoivat olla hyvinkin vahingollista. Kansakoulusukupolven kuuluneille kirjoittajille veljien kommentit ovat jääneet mieleen niin hyvin, että ne muistetaan vielä vuosikymmenten kuluttua.

“Lähes 6 vuotta vanhempi veljeni nimitteli minua eripari hampaaksi..... Sama velipoika löysi uuden haukkumanimen, kun häntä vanhempi sisareni päätti eka kertaa leikata minun tukan, Olin noin 6 -7 vuotias, Siihen asti oli tukkani ollut hiven taipuisa ja äitini mielestä "kullankeltainen".” (1940-1/3)

“Isoveljeni oli neljä vuotta minua vanhempi. Hän sai minut ajattelemaan ulkonäköni laulamalla yhtenäen sepittämänsä laulua: “TORAHAMMAS LIPSU, TORAHAMMAS LIPSU, LUTIINPASKAT NENÄNPÄÄLLÄ KALISEE.”” (1940-1/9)

Taulukosta 3 nähdään, että vanhempien osuus kommentista oli lähes kolmannes, mutta monet vanhempien kommentista liittyivät kansakoulusukupolvella tavalla tai toisella sisaruksiin ja heidän vertailuunsa. Alla olevasta lainauksesta nähdään hyvin äidin epäreilu suhtautumisen sisaruksiin.

“Veli oli hyvin kaunis lapsi ja häneen minua verrattiin. Olemukseeni ja ulkonäkööni äiti otti kantaa hyvin usein. Äiti oli ja on edelleen verbaalisesti lahjakas....”Hellittelynimiä” äiti keksi vain minulle, ei veljilleni koskaan. Olin hänen mukaansa kyssäniska, jolle naapuritkin nauraa. Olin riskilikka ja lemppakinttu.” (1940-1/9)

Joskus vanhemmat aiheuttivat sisarkateutta sisarusten välisellä erilaisella kohtelulla, joka liittyi ulkonäköön. Kohtelu saattoi kohdistua materiaaliseen hyvään, kuten vaatteisiin. Usein köyhissä perheissä nuoremmat lapset joutuivat käyttämään vanhemmilta sisaruksilta pieniksi jääneitä vaatteita ja saivat harvoin itse uusia vaatteita. Tämä tuntui luonnollisesti epäreilulta ja oli jäänyt kirjoittajien mieleen. Vaikka uudet vaatteet olivat osa ulkoista kauneutta, niin ne olivat kuitenkin äärimmäisen tärkeitä identiteetin ja itsetunnon kehitykselle. Toki kirjoittajilta myös tuli ymmärrystä vanhemmilleen ja silloisen elämäntilanteen asettamille vaatimuksille.

“Isosisko sai vuosittain uusitun vaatevaraston, koska hän kävi koulunsa sisäoppilaitoksessa. Me nuoremmat tytöt ihastelimme hänen vaatteitaan ja varusteitaan... Sisaruuskateus jäytää edelleen suhteitamme, koska puhumattomuuden malli ei ole murtunut.” (1940-l/4)

Perheen varallisuus ei kuitenkaan ollut ainoa syy, jolla vanhemmat aiheuttivat sisarkateutta sisarusten välille. Myös rikkaissa perheissä saatettiin toisia sisaria suosia, jopa suoraan ulkonäköön liittyvien asioiden perusteella. Tämä asia oli koettu muisteluissa hyvinkin kipeänä ja haastavana. Eihän lapsi voinut mitään omalle ulkonäölleen.

“Meitä lapsia arvioitiin, luokiteltiin ja arvosteltiin kotona piirteittemme, ulkonäkömme ja luonteemme yhdistelminä..... Yksi osoitus stereotyyppisestä suhtautumisesta lasten ulkonäköön oli, että äitini halusi leikata pitkät hiukseni pois, koska leikeissä lettinauhat tahtoivat aina aueta - toisin kuin siskollani..... Hänen kampauksensa olivat hienoja: rinkulalettejä, Margareta-letitystä, myöhemmin poninhäntiä ja nutturoita. Polkkatukkaa ja poikatukkaa oli vaikea muutella.” (1940-l/6)

Kansakoulusukupolven kohdalla yhdistelemällä laadullista tutkimistapaa määrälliseen tutkimistapaan saatiin selville, että sisarukset olivat aiheuttaneet eniten ulkonäköpaineita, joko itse kommentoimalla kirjoittajien ulkonäköä kouluiässä tai välillisesti siten, että vanhemmat olivat verranneet sisaruksia keskenään. Pelkästään määrällisen tutkimuksen tuloksista ei olisi voitu huomata sitä, että monet vanhempien ulkonäkökommenteista liittyivät nimenomaan sisarusten vertailuun toisiinsa. Tämä tulikin esille laadullisen tutkimuksen keinoin.

7.1.2 Vanhempien armoilla oleva koulumullistussukupolvi 1955–1974

Koulumullistussukupolvi (1955–1974) pääsi kokemaan taloudellista kasvua, ja vanhempien suhtautuminen lapsiin muuttui. Myös median merkitys kasvoi ja ulkonäköä alettiin korostaa enemmän kuin aikaisemmin. Taulukosta 4 nähdään, miten koulumullistussukupolven kouluikäisenä saadut ulkonäköä koskevat kommentit jakaantuivat pääasiassa vanhempien ja oman itsen kesken. Molemmat ryhmät saavat kommentteista yli kolmanneksen.

TAULUKKO 4. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet koulumullistussukupolvessa (1955–1974)

Kommentoija	Kommentteja yhteensä lkm	Osuus kaikista kommenteista %	Positiivisia kommentteja lkm	Positiivisia kommentteja %	Negatiivisia kommentteja lkm	Negatiivisia kommentteja %
Äiti	9	22,5	7	77,8	2	22,2
Isä	5	12,5	1	20,0	4	80,0
Veli	0	0,0	0	0,0	0	100,0
Sisko	2	5,0	1	50,0	1	50,0
Isovanhemmat	2	5,0	0	0,0	2	100,0
Koulutoverit	3	7,5	0	0,0	3	100,0
Muut sukulaiset	2	5,0	0	0,0	2	100,0
Muut aikuiset	1	2,5	0	0,0	1	100,0
Itse	13	32,5	2	15,4	11	84,6
Koulun henkilökunta	3	7,5	0	0,0	3	100,0
Yhteensä	40	100,0	11		29	

Koulumullistussukupolven kuuluvien vanhemmat aktivoituivat kommentoimaan kirjoittajien ulkonäköä enemmän kuin edellisen sukupolven kohdalla. Nämä kommentit ovat säilyneet myös kirjoittajien muistoissa vuosikymmenten ajan joko voimaannuttavina tai latistavina. Taulukosta 4 nähdään, että isän kommenteista neljä viidesosaa oli negatiivisia, kun taas äidin kommenteista vain noin yksi viidesosa. Taulukkoon laskettiin kuitenkin vain kommenttien lukumäärä, eikä yleistä kertomista esimerkiksi äidin kommenttien aiheuttamista tunteista, joita aineistossa kuitenkin oli. Tutkimalla aineistoa laadullisin menetelmin havaittiin, että kirjoittajat nostivat äidin voimakkaammin muistettavien kommenttien laukojaksi. Äidin merkitys, esimerkkinä oman sukupuolen edustajasta, oli suuri kasvavalle tytölle. Äidin negatiiviset kommentit tyttären ulkonäöstä olivatkin jääneet kirjoittajille mieleen hyvin vahvoina vuosikymmenien jälkeenkin.

“Pahin loukkaaja on aina ollut äitini. Äitini kommentoi usein, että minulla on samanlainen nenä kuin isäni siskolla....Koin, että nenäni oli siis aivan kamala. Nuorena minulla oli akne ja pahin arvostelija oli äitini. Tuntui, että akneni oli hänelle enemmän ongelma kuin minulle. Ja kun leikkasin pitkät hiukseni polkkatukaksi, niin äiti tokaisi: ‘No nyt meni sinun viimeinenkin ylpeyden aihe.’”(1970-l/13)

Äiti kommentoi tytärtensä ulkonäköä joskus hyvinkin intiimisti heidän saunoessaan yhdessä. Sauna on paikkana intiimi. Naisten saunominen yhdessä luo ilmapiirin keskustelulle kehollisuudesta. Siellä useat kirjoittajat joutuivat kirjoitustensa mukaan kuulemaan negatiivista ja lannistavaa kommentointia kehostaan. Saunassa ihminen on kuitenkin hyvin alasti niin henkisesti kuin ruumiillisesti.

“Varhaisesta teini-ikästä asti välttelin käymästä saunassa äidin kanssa, koska hän saattoi yhtäkkiä tokaista jotakin ikävää vartalostani, lähinnä painostani. Samalla tavoin hän sai minut epävarmaksi sanomalla yhtäkkiä, että toinen silmäni karsasti. Kukaan lääkäri tai muu ei ole sitä koskaan havainnut, eli äidillä taisi vain olla ilkeä hetki.” (1950-l/8)

“En koskaan unohda äitini sanoja teini-ikässä, kun saunoimme. Hän sanoi: "Hyi sun polvet on korkeammalla, kuin mun!" En sitä silloin oivaltanut, mitä hän tarkoitti. Vähitellen ymmärsin, että hän piti minua epänaissellisenä, koska koki itsensä sellaisena. Mutta ylipainoinen sisareni 170cm oli upea ja naisellinen. Sekä perus-, että ammattikoulussa kiusattiin pituudesta, laihuudesta ja etenkin tissittömyydestä.” (1960-l/3)

Läheisten pahaan tarkoittamattomilla teoilla ja lausahduksilla saattoi olla myös kauaskantoisia vaikutuksia ja ne saattoivat aiheuttaa kasvavassa tytössä tai teinissä jollakin tavalla vääristyneenkin kuvan omasta ulkonäöstään. Toisaalta jokin lausahdus saattoi olla negatiiviseksi tarkoitettu, mutta jos kuulija oli aikoinaan käsittänyt sen positiivisena kommentina, niin se on voinut toimia voimavarana ja oman positiivisen identiteetin rakennusaineena.

“Kun olin pieni, isäni veti aina sormella nenäni pitkin ja liioitteli voimakkaasti hyppyriä, jota pitkin sormet pomppasivat nenältäni. Minulle tuli voimakas kuva, että nenäni on oikein törö hyppyri..... serkkuni lähetti minulle 25 vuotta vanhan valokuvan, jossa seisoin 15-vuotiaana mummilan ovella. Olen kuvassa profiilissa suhteessa kameraan. Ja nenäni on kaunis ja suora!!!” (1970-l/2)

”Muistan äidin kommentoinen useampaan otteeseen myös kulmakarvojani, että olen perinyt ne isäni puolelta ja että ne olivat kuin venäläisellä poliitikolla. Aikuistuttuani olen ymmärtänyt, ettei luonnehdinta olekaan välttämättä positiivinen. Lapsena otin asian kuitenkin kehuna ja ajattelen edelleen, että on hienoa kun on vahvat kulmakarvat – eipä tarvitse kavalilla viivoja piirrellä!” (1970-1/14)

Koulumullistussukupolven vanhemmat aiheuttivat ulkonäköpaineita kommentoimalla kirjoittajien ulkonäköä negatiivisesti. Erityisesti äidin negatiivisten kommenttien koettiin aiheuttavan ulkonäköpaineita.

7.1.3 Itselleen paineita aiheuttanut lamasukupolvi 1975–1985

Lamasukupolvi (1975–1985) kävi koulua maailmassa, jossa media alkoi myös vaikuttaa yhä enemmän luoden ulkonäköpaineita. Joka kodissa alkoi olla televisio ja nuorten lehdet värikkäine kuvineen kertoivat tarinaa siitä, millainen oli oikeanlainen ulkomuoto. Taulukosta 5 havaitaan, että lamasukupolven kommenteista noin kolmannes koski heitä itseään. Verrattaessa muihin sukupolviin se on suurin osuus. Kiviruusun (2017, 20) havainnot itsetuntoon vaikuttavan sosiaalisen vertailun, erityisesti itseen liitettävien heijastearvojen (reflected appraisals), joissa itseä verrataan muihin, merkitys näkyy tässä tuloksessa. Taulukosta 5 huomataan, että kaikki sukupolven itselleen antamat kommentit ovat negatiivisia.

TAULUKKO 5. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet lamasukupolvessa (1975–1985)

Kommentoija	Kommentteja yhteensä	Osuus kaikista kommenteista	Positiivisia kommentteja	Positiivisia kommentteja	Negatiivisia kommentteja	Negatiivisia kommentteja
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Äiti	5	16,1	1	20,0	4	80,0
Isä	4	12,8	0	0,0	4	100,0
Veli	1	3,3	0	0,0	1	100,0
Sisko	1	3,3	0	0,0	1	100,0
Isovanhemmat	0	0,0	0	0,0	0	100,0
Koulutoverit	5	16,1	1	20,0	4	80,0
Muut sukulaiset	2	6,5	0	0,0	2	100,0
Muut aikuiset	1	3,3	0	0,0	1	100,0
Itse	10	32,1	0	0,0	10	100,0
Koulun henkilökunta	2	6,5	1	50,0	1	50,0
Yhteensä	31	100,0	3		28	

Kirjoittajat saivat edelleen kommentteja läheisiltään ja varsinkin äiti ja koulutoverit näkyvät useissa vastauksissa. Kuitenkin näissä lamasukupolven kirjoituksissa itsestä lähtöisin oleva kommentointi, jossa itseä verrattiin muihin ilman kenenkään muun varsinaista kommentointia, nousi selkeästi eniten mainituksi tavaksi saada aikaan ulkonäköpaineita.

“Ihoni oli teini-iässä huono, ja koin olevani todella ruma näppylänaamainen luukasa. Itsetuntoni oli todella huono, ja se vaikutti ystävyysuhteisiin sekä koulunkäyntiin, olin hyvin yksin ahdistavien ajatusteni kanssa. Haaveilin puhdistavasta haposateesta, joka kuorisi ruman ihoni ja uusi sileä iho tulisi tilalle.” (1970-1/8)

Omaan kokemukseen kehosta ei välttämättä muiden siitä poikkeavat kommentit vaikuttaneet mitenkään. Oma negatiivinen kokemus jäi päällimmäiseksi. Muiden positiiviset kommentit eivät poistaneet kielteistä ajatusta kehosta tai sen osasta.

“Naiseksi kasvaminen oli minulle erittäin hankalaa, vihasin varsinkin rintojen kasvua, olisin halunnut olla vielä lapsen vartalossa. Rintani olivat muiden mielestä hyvin muodostuneet ja kauniit, itse vihasin niitä yli kaiken, koska ne herättivät entisestään huomiota ja keräsivät katseita. Olo oli hyvin turvaton, enkä kokenut omistavani vartaloani.”(1970-1/8)

Itseä verrattiin herkästi ikätovereihin ja sitä kautta ulkonäön merkitys sosiaalisissa suhteissa ja niiden muodostamisissa paljastui myös kipeälläkin tavalla. Vaikka muut eivät kommentoineetkaan kirjoittajan ulkonäköä, niin muiden läsnäolo elämässä aiheutti ulkonäköpaineita kirjoittajille. Oma ulkonäkö saattoi omasta mielestä poiketa ikätoverien ulkonäöstä ja aiheuttaa siten selkeää sosiaalista haittaa.

“Muistan tarkasti sen hetken, kun katsoin itseäni kokovartalopeilistä ja tajusin, että olen todella lihava ja ruma, olin ehkä 11-12-vuotias. Oli hyvin kitkerä pala tuon ikäiselle, kun kauniit ja hoikat ystävät alkoivat ihastua ja saivatkin vastakaikua tuntemuksilleen. Minäkin ihastuin, usein ja paljon, varmaan kaipasin kovasti hyväksyntää? Minkäänlaisia poikaystäviä ei tietenkään minulla ollut.” (1980-1/10)

Koulutoverien merkitys kommentoijina kasvoi edellisiin sukupolviin verrattuna. Koululaiset olivat nyt yhdessä ja samassa peruskoulussa, jossa myös mahdolliset varallisuus- ja sosiaaliluokkaerot kohtasivat samassa luokkahuoneessa. Vaikka Suomessa varallisuuserot olivat suhteellisen pienet, niin myös jonkinlainen sosiaaliluokkien välinen ero oli olemassa. Sekin saattoi aiheuttaa kiusaamistilanteita.

“Koska äidilläni oli asuntovelkaa käytin pääasiassa kierrätysvaatteita. ...Olen yksi niistä 80-luvulla koulukiusatuista, joiden kiusaamiseen ei puututtu millään tavoin. En muista kiusaamisesta enää kovinkaan paljoa, mutta tiedän, että sitä tapahtui ja että se oli rankkaa. Näkemykseni omasta kehostani alkoi vääristyä. Koin itseni rumaksi ja onnettomaksi.”(1970-1/7)

Lamasukupolvessa kirjoittajat olivat itse aiheuttaneet ulkonäköpaineita vertaamalla omaa ulkonäköään koulutovereihin, sisaruksiin tai kauneushanteisiin. Koulutoverit aiheuttivat myös jonkin verran ulkonäköpaineita lamasukupolven edustajille negatiivisilla kommenteilla ja koulukiusaamisella.

7.1.4 Koulukiusattu yksilöllisyyden sukupolvi 1986–1997

Vaikka omaan itseen liittynyttä omaa kommentointia oli viidennes kaikista kommenteista ja vanhempien kommentteja oli yli kolmasosa kaikista kommenteista yksilöllisyyden sukupolvella (1986–1997), niin tämä sukupolvi sai suhteellisesti muita sukupolvia enemmän kommentteja nimenomaan koulutovereiltaan. Nämä koulutovereiden mainitut kommentit (16,9 %) olivat pelkästään negatiivisia. Taulukosta 6 nähdään, kuinka paljon kommentointia yksilöllisyyden sukupolvi kirjoitusten mukaan kouluikäisenä läheisiltään sai.

TAULUKKO 6. Kommenttien lukumäärät ja %-osuudet yksilöllisyyden sukupolvessa (1986–1997)

Kommentoija	Kommenteja	Osuus kaikista	Positiivisia	Positiivisia	Negatiivisia	Negatiivisia
	Yhteensä	kommenteista	kommenteja	kommenteja	kommenteja	kommenteja
	lkm	%	lkm	%	lkm	%
Äiti	10	16,9	5	50,0	5	50,0
Isä	10	16,9	4	40,0	6	60,0
Veli	3	5,2	0	0,0	3	100,0
Sisko	1	1,7	0	0,0	1	100,0
Isovanhemmat	7	11,9	4	57,1	3	42,9
Koulutoverit	10	16,9	0	0,0	10	100,0
Muut sukulaiset	5	8,5	2	40,0	3	60,0
Muut aikuiset	0	0,0	0	0,0	0	100,0
Itse	12	20,3	3	25,0	9	75,0
Koulun henkilökunta	1	1,7	0	0,0	1	100,0
Yhteensä	59	100,0	18		41	

Taulukosta 6 on havaittavissa myös vanhempien kommentoimisen osuuden uusi kasvu koulumullistussukupolven jälkeen. Isän osuus näkyy erityisesti merkittävänä ulkonäön kommentoijana. Isän rooli on ollut murroksessa ja isät ovat ottaneet enemmän kasvatusvastuuta lapsistaan. Heidän henkinen läsnäolonsa näkyi entistä paremmin tämän sukupolven elämässä.

“Jotakuinkin ensimmäisen isän luona viettämämme kesäloman aikana isäni ensimmäistä kertaa huomautti lihomisestani. Olin tuolloin pian täyttämässä 9 vuotta ja minussa oli aika paljon lapsuuden pyöreyttä jäljellä, lisäksi olen kropaltani ollut aina verrattain pehmeämpi kuin muut perheemme jäsenet. Muistan, kuinka se kommentti kirpaisi.”
(1980-1/13)

“Pahin kommentti ulkonäöstäni, minkä en koskaan unohda on kun isäni sanoi minulle (ollessani 10 tai 11 vuotias, en muista ihan tarkaan) että olen niin ruma ja lihava että kukaan ei tule koskaan tykkäämään minusta. Noin vuoden sen jälkeen yritin itsemurhaa ensimmäistä kertaa, huonon itsetunnon ja pahan ahdistuksen takia.”(1980-1/14)

Koulutoverien määrä kommentoijina on tässä sukupolvessa suhteellisesti suurin verrattuna muihin sukupolviin, vajaa viidesosa kaikista kommenteista. Laadullisesti tutkittuna havaittiin, että koulukiusaaminen mainittiin useasti, vaikka varsinaisia kommentteja ei voitukaan laskea. Yksi selitys tälle voi olla se, että yksilöllisyyden sukupolvella on vähemmän aikaa kouluajan loppumisesta kuin muilla sukupolvilla. Kouluaikaiset tapahtumat voivat olla vielä tuoreessa muistissa. Koulukiusaamisen jäljet ovat näkyvissä näissä kirjoituksissa. Koulukiusaaminen voi jättää itsetuntoon erittäin syvät jäljet ja voi olla todella raadollista. Aineistostamme voi päätellä, että koulussa on kiusattu kaikista niistä asioista, joista suinkin on ollut mahdollista kiusata. Mikään inhimillinen ei ole ollut pyhää.

“Opettajamme järjesti koulussa "missikisat", jossa koulun pojat saivat äänestää, kuka tytöistä on kaunein. En saanut yhtään ääntä. Kommentteja siitä, että olen ruma, kuulin ensimmäistä kertaa pari vuotta tuon jälkeen omilta ikätovereilta. Karsastus, pitkä nenä, likaiset hiukset ja iso perse olivat asiat, joita useimmiten ulkonäössäni kommentoitiin” (1980-1/3)

“Minua kiusattiin lähes koko ala-asteen ajan, ja yksi jatkuva haukkumisen aihe oli juuri fyysinen ulkomuotoni.....Kiusaajat sen sijaan saivat aikaisesta murrosiästäni lisää vettä myllyyn, ja koulussa alettiin levittää huhuja siitä, että minulla olisi silikonirinnat. Linda Lampenius oli tuolloin valtakunnanjulkkis, joten liekö hän inspiroinut tätä juttua.” (1980-1/15)

“Minua kiusattiin paljon lapsena. Vaaleatukkaiset kiusaajat pilkkasivat tummanruskeita hiuksiani jo ala-asteella. Olin ainoa luokkani tyttö jolla oli tummat hiukset. Olen siitä asti pitänyt oman pääni ja tukkani on edelleen saman värinen kuin silloin. Kiusaajien hiukset ovat ottaneet väriä purkista useaan otteeseen, mutta omani ovat pysyneet saman värisinä.” (1990-1/2)

Yksilöllisyyden sukupolvelle kouluiässä ulkonäköpaineita aiheuttivat pääasiassa koulutovereiden negatiiviset kommentit kirjoittajien ulkonäöstä. Vanhempien, erityisesti isän, negatiiviset kommentit aiheuttivat myös ulkonäköpaineita. Yksilöllisyyden sukupolvi aiheutti lisäksi jonkin verran itse itselleen ulkonäköpaineita vertailemalla itseään muihin.

7.1.5 Yhteenveto ulkonäköpaineita aiheuttaneista kommentoijista

Kaikille sukupolville oli yhteistä se, että läheisten ulkonäön kommentointi oli aiheuttanut kaikille ulkonäköpaineita. Tästä poikkeuksena voidaan pitää itse itselleen aiheutettuja ulkonäköpaineita, joihin usein liittyy vertailu muihin. Tutkimuksessa havaittiin laadullisesti analysoimalla kuitenkin, että joillakin kommenteilla oli enemmän painoarvoa kuin muilla. Esimerkiksi äidin antamat negatiiviset kommentit koettiin kirjoitusten mukaan enemmän ulkonäköpaineita lisääviksi kuin isän.

Taulukosta 7 nähdään määrällisesti laskettuna, kuinka pääasialliset ulkonäköpaineiden aiheuttajat eroavat toisistaan sukupolvittain.

TAULUKKO 7. Kommentit sukupolvittain määrällisesti

Kommentoija	Kansakoulu- sukupolvi (1937–1954) %	Koulumullistus- sukupolvi (1955–1974) %	Lama- sukupolvi (1975–1985) %	Yksilöllisyyden sukupolvi (1986–1997) %
Äiti	28,1	22,5	16,1	16,9
Isä	3,1	12,5	12,8	16,9
Veli	9,4	0,0	3,3	5,2
Sisko	3,1	5,0	3,3	1,7
Isovanhemmat	6,3	5,0	0,0	11,9
Koulutoverit	6,3	7,5	16,1	16,9
Muut sukulaiset	12,5	5,0	6,5	8,5
Muut aikuiset	6,3	2,5	3,3	0,0
Itse	21,8	32,5	32,1	20,3
Koulun henkilökunta	3,1	7,5	6,5	1,7
Yhteensä	100,0	100,0	100,0	100,0

Taulukkoon 8 on koottu ne tulokset, jotka on saatu yhdistämällä laadullinen analyysi määrälliseen menetelmään. Laadullinen analyysi painottaa joidenkin kommenttien merkityksiä. Osaa laadullisesta materiaalista ei pystytty laskemaan niillä menetelmillä, jotka olivat käytössä. Laadullinen analyysi kuitenkin nosti esille asioita, jotka jäivät määrällisessä tarkastelussa piiloon, kuten sisarusten merkitys kansakoulusukupolvella ja koulutoverien merkitys yksilöllisyyden sukupolvella. Tarkastellessa taulukkoa 7 ja taulukkoa 8 nämä erot voidaan havaita.

Taulukosta 8 havaitaan, että sisarukset aiheuttivat eniten ulkonäköpaineita kirjoittajille kommentteillaan kansakoulusukupolvessa. Vanhemmat, ja heistä erityisesti äiti, aiheuttivat koulumullistussukupolven suurimmat ulkonäköpaineet. Lamasukupolvi aiheutti pääasiassa itse itselleen ulkonäköpaineita, ja yksilöllisyyden sukupolvelle ulkonäköpaineita aiheuttivat koulutovereiden kommentit.

TAULUKKO 8. Yleisimmät ulkonäköpaineiden aiheuttajat sukupolvittain määrällisen ja laadullisen yhdistelmänä

Sukupolvet	Eniten ulkonäköpaineita aiheuttaneet
Kansakoulu- sukupolvi (1937–1954)	Sisarukset
Koulumullistus- sukupolvi (1955–1974)	Vanhemmat
Lama- sukupolvi (1975–1985)	Itse
Yksilöllisyyden sukupolvi (1986–1997)	Koulutoverit

7.2 Ulkonäköpaineet kohdistuivat neljään ulkonäön osa-alueeseen

Toisella tutkimuskysymyksellä etsittiin vastausta siihen, mihin ulkonäön osa-alueisiin kirjoittajien kouluikäisinä kokemat ulkonäköpaineet kohdistuivat. Ulkonäön osa-alueet, joita tässä tarkasteltiin, olivat kehon koko, kehon muoto, pään alueen yksityiskohdat ja kehon ulkoinen kauneus.

Tutkimuksessa havaittiin, että kirjoittajat olivat kokeneet hyvin monenlaisia ulkonäköön liittyviä paineita. Niitä olivat aiheuttaneet läheisten kommentit, joissa oli kommentoitu jotakin kehon osaa tai kehon ulkopuolista ulkonäköön liittyvää asiaa. Taulukossa 9 on nähtävillä listaukset kaikista kommentoiduista kehon osista tai ulkonäköön liittyvistä asioista, joita aineistosta oli löydettävissä. Nämä kommentoidut kehon osat ja ulkonäköön liittyvät asiat ovat alateemoja.

TAULUKKO 9. Kommentoidut ulkonäön osa-alueet ja niiden alateemat

Ulkonäön osa-alueet	Koko aineisto %	Kommentoitu kehonosa tai ulkonäköön liittyvä asia	Koko aineisto %	Kansakoulu-sukupolvi (1937–1954) %	Koulumallistus-sukupolvi (1955–1974) %	Lama-Sukupolvi (1975–1985) %	Yksilöllisyyden sukupolvi (1986–1997) %	Sukupolvi ei tiedossa %
Kehon koko	29,5	Paino	23,5	14,7	25,0	32,1	25,5	15,4
		Pituus	6,0	3,0	7,5	14,3	3,9	0,0
Kehon muoto	33,7	Rinnat	6,6	8,8	12,5	3,6	3,9	0,0
		Takapuoli	4,3	0,0	2,5	7,1	5,9	7,7
		Jalat	2,5	3,0	2,5	0,0	3,9	0,0
		Iho	3,6	0,0	5,0	7,1	3,9	0,0
		Muu olemus	16,8	8,8	10,0	7,1	27,5	38,4
Pään alue	29,6	Hiukset	10,2	17,6	10,0	10,8	7,8	0,0
		Hampaat	4,2	5,9	2,5	10,8	0,0	7,7
		Nenä	4,8	8,8	10,0	0,0	2,0	0,0
		Suu	1,3	5,9	0,0	0,0	0,0	0,0
		Kasvot	3,0	5,9	2,5	0,0	2,0	7,7
		Korvat	1,3	5,9	0,0	0,0	0,0	0,0
		Silmät	4,8	11,7	0,0	0,0	5,9	7,7
Kehon ulkoiset asiat	7,2	Vaatteet	7,2	0,0	10,0	7,1	7,8	15,4

Koska näitä alateemoja oli viisitoista, ne ryhmiteltiin yleisempiin yläteemoihin ennen varsinaista teemojen käsittelyä kokonaisuutena ja sukupolvittain luokiteltuna. Yläteemoiksi muotoutuivat neljä ulkonäön osa-alueita, jotka ovat kehon koko, kehon muoto, päänalueen yksityiskohdat ja kehon ulkoiset asiat, jolla tarkoitetaan vaatteita, koruja ja kynsiä. Taulukosta 9 nähdään, miten alateemat jaettiin kuhunkin yläteemaan,

jotka ovat ulkonäön osa-alueita. Samoin on nähtävissä, miten kehon kokoa ja muotoa kommentointiin eniten, kun taas kehon ulkoisia asioita vähiten.

Vertaamalla yläteemojen avulla sukupolvia toisiinsa pystyttiin jokaisesta sukupolvesta löytämään tyypillisimmät kommentointeja saaneet ulkonäön osa-alueet. Taulukossa 10 ulkonäön osa-alueisiin kohdistuneiden kommenttien prosenttiosuudet on esitetty sukupolvittain.

TAULUKKO 10. Yläteemoihin liittyvien kommenttien %-osuudet sukupolvittain

	Kehon koko	Kehon muoto	Pään alueen yksityiskohdat	Kehon ulkoiset asiat	Yhteensä
	%	%	%	%	%
Kansakoulu-sukupolvi (1937–1954)	17,7	20,6	61,7	0,0	100
Koulumullistus-sukupolvi (1955–1974)	32,5	32,5	25,0	10,0	100
Lama-sukupolvi (1975–1985)	46,4	24,9	21,6	7,1	100
Yksilöllisyyden sukupolvi (1986–1997)	29,4	45,1	17,7	7,8	100

Taulukosta 10 huomataan, että ulkonäön osa-alueista eli yläteemoista kehon koko, kehon muoto ja pään alueen yksityiskohdat nousevat sukupolvittain esille huomattavien kommenttien lukumäärien vuoksi ja niitä käsitelläänkin sukupolvittain vielä tässä tutkimuksessa tarkemmin.

Kehon ulkoiset asiat jäävät kaikissa sukupolvissa osuudeltaan pienimmäksi yläteemaksi. Tähän osa-alueeseen kuuluvat myös korut ja esimerkiksi kynsien lakkaus.

Alkuperäisissä kommentoiduissa asioissa eli alateemoissa nämä kaikki löytyvät termin “vaatteet” alta. Vaikka “kehon ulkoiset asiat” ei määrällisellä menetelmällä mitattuna nouse minkään sukupolven päätteeksi, niin laadullisella tavalla tutkittuna havaittiin että, se koskettaa kuitenkin kaikkia sukupolvia ja sillä oli myös merkitystä kirjoittajille itselleen.

*“Tuli tärkeäksi olla samanlainen kavereiden kanssa. Tulin myös tietoiseksi vaatemerkeistä ja siitä, ettei meillä ole varaa kaikkeen siihen mitä kaverini saavat esim Adidas-lenkkareihin. Olin ehdoton ja sinnikäs, ja äidin kanssa käytiin monta itkuista taistoa vaateasioista. Neljäsluokkalaisena en enää halunnut vaatteita Jyväskyläläisestä lastenvaateliikkeestä. Halusin ”aidot Levikset ” isojen kaupasta.”
(1970-1/14)*

Kansakoulusukupolvella kehon ulkoisia asioita ei ole ollenkaan kommentoitu määrällisesti mitattuna. Syynä siihen lienee sodanjälkeinen pula-aika, jolloin kaikista materiaaleista oli pulaa ja koetettiin tulla toimeen niillä mitä oli. Kaikki olivat samassa tilanteessa, joten kenelläkään ei ollut syytä kommentoida. Vaikka vaatteita ei sinällään kyseisessä sukupolvessa kommentoida, niin kirjoituksissa ne usein mainitaan muissa yhteyksissä. Vaatteet mainitaan esimerkiksi sisarusten välisen kateuden kohteena, kun vanhin sisar saa uusia vaatteita ja muut joutuvat tyytymään vanhoihin.

“Kai mekin saimme joskus jotakin uutta päälle pantavaa, mutta tuo yksittäinen muisto: vuodesta toiseen jatkuva epäreilulta tuntunut sekä isoveljen että isosiskon varustaminen on peittänyt muut muistot alleen, koska ei ole olemassa edes valokuvia lapsuudesta.” (1940-1/4)

Yleisen elintason ja valinnanvaran lisääntyessä muistelukirjoituksissa alkoi myös näkyä enemmän vaatteiden merkitys ulkonäölle. Jos sodanjälkeen koulua käyneet kansakoulusukupolven edustajat kokivatkin sisarkateutta joutuessaan aina käyttämään sisarusten vanhoja vaatteita, niin koulumullistussukupolven edustajat pääsivät jo jossain määrin itse vaikuttamaan vaatteidensa valintaan. Tämä toisaalta aiheutti ristiriitoja ja arvostelua vanhempien taholta, mikä on jäänyt kirjoittajille mieleen. Taloudellinen asema vaikutti vaatteiden valintaan. Vaatteiden hankinta aiheutti myös tässä sukupolvessa sisarkateutta, mutta syynä oli enemmänkin vaatteiden erilaisuus kuin se, että vain osa sisaruksista sai vaateensa uutena.

“Myös vaatteeni ovat saaneet arvostelua äidiltäni usein: ne olivat joko liian kapeita (farkut), tummia... tai liian värikkäitä tai sitten vain "liian erikoisia" esim. Nahkatakki.... Lapsuudessani äitini valitsi minulle ja siskolleni lähes kaikki vaatteet..... Lapsena tunsin itseni usein rumaksi pojaksi siskon rinnalla - minulle kun valittiin usein tummansinisiä ja siskolle punaisia, pinkkejä tai kukallisia vaatteita, joita kaikki ihastelivat.” (1970-l/9)

Perheen varallisuus ja se kenellä oli perheessä valta päättää vaatteista, määrittivät pukeutumista. Kirjoituksissa tuli useaan otteeseen ilmi negatiivisina muistoina se, miten jouduttiin pukeutumaan vanhemman, yleensä äidin, valitsemiin vaatteisiin. Sisarkateudesta kertovat tarinat olivat myös yleisiä. Vanhemmat sisaret saattoivat saada uusia vaatteita ja nuorimmille jäi pidettäväksi sisarten vanhat.

”Lapsuudessani äitini valitsi minulle ja siskolleni lähes kaikki vaatteet, koska hän inhosi ostoksilla käymistä ja kävi siksi mieluiten yksin, että pääsi kaupasta mahdollisimman pian pois. Lapsena tunsin itseni usein rumaksi pojaksi siskon rinnalla - minulle kun valittiin usein tummansinisiä ja siskolle punaisia, pinkkejä tai kukallisia vaatteita, joita kaikki ihastelivat.” (1970-l/9)

Kun nuori sai viimein päättää omasta vaatetuksestaan, se ei saanut lähipiirissä kirjoitusten mukaan aina varauksetonta hyväksyntää, vaan vastaanotto saattoi olla toisinaan hyvinkin tuomitsevaa ja tämä on aiheuttanut ikäviä tunteita kirjoittajille.

”Siinä vaiheessa kun rupesin punkkariksi, ulkoasuni vasta alkoikin kerätä kommentteja lähipiiriltä. Kasvatin pitkät kynnet, lakkasin ne mustiksi ja halusin värjätä hiukset mustiksi. Isoäidin äiti (nimi) eli vielä, ja loppuaikoina en halunnut enää näyttäytyä hänelle. (nimi) oli Mamin luona käymässä ja olin ollut hyvästelemässä ja meinasin halata, kun tämä työnsi minut pois voimalla ja sanoi: ”Naglarna först! Kynnet ensin!” Minun pitkät maalatut kynteni olivat äärimmäisen paheksuttavat.” (1970-l/15)

7.2.1 Kansakoulusukupolvelle (1937–1954) pää eniten ulkonäköpaineita aiheuttanut ulkonäön osa-alue

Taulukosta 11 on havaittavissa, että kansakoulusukupolvelle (1937–1954) eniten ulkonäköpaineita aiheuttanut ulkonäön osa-alue oli pään alueen yksityiskohdat, joihin kuuluivat hiukset, hampaat, nenä, suu, kasvot, korvat ja silmät. Näistä suurin yksittäinen ulkonäköpaineita kouluiässä aiheuttanut yksityiskohta olivat hiukset. Hiuksia

kommentoitiin ahkerasti, mutta hiuksiin liitettiin myös itse toiveita ja haaveita, jotka liittyivät ajan kauneusihanteisiin, kuten alla olevasta sitaatista on luettavissa.

*“toivoin tukkani muuttuvan jonakin yönä ”mustaksi kuin ebenpuu”,
kuten Lumikilla. Toiseksi vaihtoehdoksi jopa rukoilin
iltarukouksessani, että saisin Prinsnessa Ruususen kullankeltaiset
kiharat. ”(1930-1/1)*

TAULUKKO 11. Havaittujen ylä- ja alateemojen lukumäärät ja %-osuudet kansakoulusukupolvessa (1937–1954)

Ulkonäön osa- alue	Kommentit kpl	Kommentit %	Kommentoitu kehonosa tai ulkonäköön liittyvä asia	Kommentit kpl	Kommentit %
Kehon koko	6	17,7	Paino	5	14,7
			Pituus	1	3,0
Kehon muoto	7	20,6	Rinnat	3	8,8
			Takapuoli	0	0,0
			Jalat	1	3,0
			Iho	0	0,0
			Muu olemus	3	8,8
Pään alue	21	61,7	Hiukset	6	17,6
			Hampaat	2	5,9
			Nenä	3	8,8
			Suu	2	5,9
			Kasvot	2	5,9
			Korvat	2	5,9
			Silmät	4	11,7
Kehon ulkoiset asiat	0	0,0	Vaatteet	0	0,0

Hiuksia pystyi helposti itse muokkaamaan ja tuohon aikaan niitä muokattiinkin paljon perhepiirissä joko rahaa säästääkseen tai muista syistä. Aineiston perusteella kansakoulusukupolven edustajat olivat hyvin paljon hiustensa suhteen vanhempiensa, pääasiassa äitinsä, ja luonnon antaminen lahjojen armoilla. Lapsia vietiin harvoin kampaajalle eikä oikeastaan kyselty mitä he haluaisivat.

“Naapurissa olisi ollut kampaaja tyttärenä, mutta kun vanhemmat oli vähän huonoissa väleissä, ei minun hiuksia sielläkään voitu leikkuuttaa. Joten äiti leikkasi itse eikä tosiaan osannut. .” (1940-1/2)

“Lapsena ja nuorena minulla oli luonnonkiharat hiukset. Äitini ja tätini mielestä ne olivat kauniit, mutta itse inhosin sojottavia, hapsottavia hiuksiani.” (1950-1/5)

Muutkin pään alueen yksityiskohdat ovat herättäneet kansakoulusukupolven läheisissä kommentointihalua. Nenän ja korvien muotoa tutkittiin ja kommentoitiin välillä hyvinkin rajusti.

“Aivan pienestä pitäen olen saanut kuulla äidiltäni, että minulla on hörökorvat kuten isälläni ja kaikilla isäni sukulaisilla. Kun olin vastasyntynyt, ne kuulemma olivat aina rullalla, ja äitini joutui niitä muka käärimään auki. Olen aina kärsinyt tästä isokorvaisuudestani.

Päätin lapsena, että heti ensimmäisestä tilistäni menen leikkauttamaan korvanlehteni pienemmiksi. Poninhäntää en kehdannut lapsena pitää, vaikka se oli muotia, sillä peilistä näin itsestäni vain suuret korvat.” (1940-1/1)

“Minulle sanottiin että korvat on kuin työmiehen rukkaset, nokka on kuin veneen kokka, suu kuin seittemän leivän uuni ja silmät on kuin lehmällä ja lehmähän minä olenkin.” (1940-1/3)

Vaikka kehon painoakin kommentoitiin jonkin verran myös kansakoulusukupolvessa, niin se ei kuitenkaan noussut kommenttien lukumäärässä niin merkittävään asemaan kuin myöhemmillä sukupolvilla. Tämä sukupolvi kävi kouluaan osittain sodanjälkeisenä pula-aikana ja näin ollen lapset ja nuoret olivat hyvin pitkälti kaikki aika laihoja. Lihavuus kertoi silloin vielä siitä, että tultiin paremmin toimeen ja siitä harvemmin kiusattiin.

7.2.2 Kehon koon ja muodon kanssa kamppaileva koulumullistussukupolvi (1955–1974)

Taulukosta 12 on nähtävissä, kuinka koulumullistussukupolven (1955–1974) kirjoituksissa nousi esille ulkonäön osa-alueet kehon muoto ja kehon koko, sillä kaksi

kolmannesta kommenteista koskivat niitä. Kehon painoon ja kokoon kiinnitettiin huomiota enemmän 1960–1970-luvun kauneusihanteiden mukaisesti, joiden mukaan naisen piti olla hyvin hoikka ja siro. Tämän ihanteen saavuttaminen oli joillekin vaikeaa, ja siitä kärsivät monet kirjoittajat. He saivatkin kuulla läheisiltään ikäviäkin kommentteja, joissa kirjoittajia kuvattiin isoiksi ja kömpelöiksi.

“Olin pienenä (ja olen edelleen) pyöreä... Vaateostoksilla sain kuulla, miten vaikeaa minulle on löytää vaatteita. Kun jossain vaiheessa laihdutin, pidin itseäni edelleen lihavana. Jälkeenpäin tajusin vasta valokuvista, etten ole lihava. Mutta lapsuus taisi iskostaa minäkuvaani lihavuuden.” (1970-l/2)

“Minua kiinnosti heti vastata tähän kyselyyn ,koska olen kärsinyt koko ikäni koostani . Olen 172 cm pitkä ja normaali vartaloinen. Lapsena olin aina ikäisiäni pitempi ja se on monessa aikuisessa aiheuttanut suhtautumisvaikeuksia. Olen saanut kuulla lapsesta lähtien kuinka olen iso ja kömpelö. Aikuiset ihmiset ovat arvostelleet minua aivan suoraan .” (1960-l/4)

TAULUKKO 12. Havaittujen ylä- ja alateemojen lukumäärät ja %-osuudet koulumullistussukupolvessa (1955–1974)

Ulkonäön osa- alue	Kommentit	Kommentit	Kommentoitu kehonosa tai ulkonäköön liittyvä asia	Kommentit	Kommentit
	kpl	%		kpl	%
Kehon koko	13	32,5	Paino	10	25,0
			Pituus	3	7,5
Kehon muoto	13	32,5	Rinnat	5	12,5
			Takapuoli	1	2,5
			Jalat	1	2,5
			Iho	2	5,0
			Muu olemus	4	10,0
Pään alue	10	25,0	Hiukset	4	10,0
			Hampaat	1	2,5
			Nenä	4	10,0
			Suu	0	0,0
			Kasvot	1	2,5
			Korvat	0	0,0
			Silmät	0	0,0
Kehon ulkoiset asiat	4	10,0	Vaatteet	4	10,0

Rintoihin tuntui liittyvän tietty nolous ja puhumattomuus. Tulosten mukaan koulumullistussukupolven vanhemmat eivät aina osanneet ottaa naiseksi kasvamista puheeksi kunnolla tyttäriensä kanssa ja tämä aiheutti luonnollisesta asiasta turhaa nolostumista. Naiselliset rinnat kuuluivat osaksi kauneusihannetta, mutta niihin suhtautuminen tuntui tuottavan vaikeuksia nimenomaan kirjoittajille itselleen.

” Rintani olivat muiden mielestä hyvin muodostuneet ja kauniit, itse vihasin niitä yli kaiken, koska ne herättivät entisestään huomiota ja keräsivät katseita ” (1970-1/8)

“Kolmasluokkalaisena kehossani alkoi tapahtua. Ensin rinnat tulivat kipeiksi ja alkoivat sitten kasvaa. Koulun pukkarissa huomasin samoja muutoksia kavereissakin, mutta näistä asioista ei puhuttu, jokainen teki vaan omia hiljaisia vertailujaan. Äiti tai mummikään eivät asiaa mitenkään kommentoineet, mikä varmaan oli omiaan lisäämään asiaan liittyvää noloutta. Yritin piilotella rintojani kieltäytymällä kesällä T-paidoista, koska niistä ”näky läpi”..... Olin tarvinnut äidiltäni enemmän positiivista huomiota ja opastusta naiseksi kasvamisessa ja toivonkin, että osaan itse olla paremmin tukena tyttärelleni.” (1970-1/14)

Naiseksi kehittymiseen ja kehon oikeanlainen muoto aiheuttivat murheita koulumullistussukupolvessa. Heidän kouluaihanaan kuitenkin kiinnitettiin huomiota nuoruuden kehitysvaiheisiin, joka saattoi auttaa ulkonäköpaineista kärsiviä. Nuorisolle suunnattuja lehtiä ja radio-ohjelmia syntyi. Kuvallinen maailma laajentui ja samalla lisääntyivät mallit siitä, millainen olisi hyvä olla.

7.2.3 Kehon koon kanssa painiskelevä lamasukupolvi (1975–1985)

Taulukon 13 mukaan naisen oikeanlainen koko nousi tuloksissa lamasukupolven eniten kommentoiduksi yläteemaksi, sillä noin puolet kommenteista koski kehon kokoa. Elintaso oli noussut huomattavasti Suomessa 1980-luvulle tultaessa ja tämä näkyi myös tuon ajan lapsissa ja nuorissa. Tyttöjen kehon koko kasvoi. Lihavuuden kanssa painittiin entistä enemmän. Kauneusihanteeksi tuli 1990-luvulla androgyyninen, anorektisen hoikka, naisvartalo. Tämän kauneusihanteen täyttäminen oli suurimmalle osalle tytöistä ja naisista mahdotonta. Naisihanne oli siro, hoikka ja pieni. Lihava nainen ei ollut sellainen, kuten alla olevat sitaatit osoittavat.

“Laihuinkin kymmenkunta kiloa kuudennen luokan kevätlukukauden aikana, ja sain siitä positiivista palautetta jopa opettajaltani. Mutta kun vanhempani olivat tyytyväisiä meidän kaikkien kolmen laihdutustuloksiin, palasimme vanhoihin ruokailutottumuksiin: vihannekset katosivat pöydästä, pullat ilmestyivät tilalle ja hyvin alkanut päivittäinen liikuntaharrastuskin loppui kokonaan.....Ison tytön identiteetti iskostui minuun niin, että kuvittelin olevani kaikessa suhteessa muita suurempi.”(1970-1/5)

“Paino oli teinivuosina yksi suurimmista mieltäni vaivaavista asioista. Muistan kerran kysyneeni isältäni, että olenko minä lihava. Halusin jatkaa kysymystä ”vai pyöreä”, mutta hän ei antanut siihen mahdollisuutta vaan keskeytti ja vastasi, että no olet. Ja nauroi.” (1980-1/2)

“Olin pienenä tukevanpuoleinen, mikä on leimannut suhtautumistani ruumiiseeni ja ulkonäkööni koko elämäni ajan. Oli sekä minuuskäsitykseni "kärjen" muodostanutta yksittäistä rumaa kommentointia (on hirveän ruman näköistä, kun pikkutyttö on lihava, sietäisi sinunkin laihduttaa vähän) sekä kaiken läpäisevä vähäisemmän ihmisarvon ilmaiseminen, joka liikkui pohjavireenä suurimmassa osassa kohtaamisia. (1980-l/6)”

TAULUKKO 13. Havaittujen ylä- ja alateemojen lukumäärät ja %-osuudet lamasukupolvessa (1975–1985)

Ulkonäön osa- alue	Kommentit	Kommentit	Kommentoitu kehonosa tai ulkonäköön liittyvä asia	Kommentit	Kommentit
	kpl	%		kpl	%
Kehon koko	13	46,4	Paino	9	32,1
			Pituus	4	14,3
Kehon muoto	7	24,9	Rinnat	1	3,6
			Takapuoli	2	7,1
			Jalat	0	0,0
			Iho	2	7,1
			Muu olemus	2	7,1
Pään alue	6	21,6	Hiukset	3	10,8
			Hampaat	3	10,8
			Nenä	0	0,0
			Suu	0	0,0
			Kasvot	0	0,0
			Korvat	0	0,0
			Silmät	0	0,0
Kehon ulkoiset asiat	2	7,1	Vaatteet	2	7,1

Pelkästään kehon liian isoa kokoa ei kommentoitu, vaan myös liian lyhyet ja laihat joutuivat kommentoinnin kohteeksi.

“Teini-iässä urheilin paljon, eikä ravitsevasta ruokavaliosta osattu huolehtia, olin hyvin laiha. Sukulaiset muistivat huomautella asiasta; luuta ja nahkaa, liian laiha ei ole enää kaunista, lattapeppu, pehmeä nainen tuntuu paremmalta. Nämä huomautukset tuntuivat pahalta, olin omasta mielestäkin liian laiha, ihailin urheilijakavereiden lihaksikkaita vartaloita.” (1970-1/8)

“Olen aina ollut pienikokoinen ja luokkani lyhin. Pituuteni kommentointia olen kuullut ala-asteelta aina korkeakouluopintoihin asti. Kommentit lyhydestäni eivät tuntuneet pienenä koululaisena niin satuttavilta kuin aikuisena.” (1970-1/12)

Lamasukupolvi joutui painiskelemaan painon kanssa tosissaan. Liian laihiin ei ollut hyvä olla, kuten yllä olevasta sitaatista (1970-1/8) on havaittavissa. Kauneusihanteet kuitenkin vaativat hoikkuutta, mutta samaan aikaan kauppoihin tuli entistä enemmän tarjolle erilaisia herkkuja ja lapsillakin alkoi jo olla käytössään pikkuhiljaa omaa rahaa. Perheiden mahdollisuudet hankkia rasvaista ruokaa nousivat aluksi tulotason nousun myötä. Laman iskettyä kävi niin, että lihottava ruoka oli usein edullisempaa kuin terveellinen vaihtoehto ja perheet söivät usein edullisempaa ja epäterveellisempää ruokaa.

7.2.4 Kehon muotojen kanssa painiskelevä yksilöllisyyden sukupolvi (1986–1997)

Yksilöllisyyden sukupolven (1986–1997) kohdalla ei enää pelkkä hoikkuus riittänytään täyttämään kauneusihanteita, sen lisäksi piti olla vahva, liikunnallinen ja terve. Kauppojen valikoimat ovat lisääntyneet ja monien epäterveellisiksi katsottujen ruokien hinnat ovat halvempia kuin terveellisten ruokien. Pikaruokaloita oli tullut joka puolelle ja ruuan kotiin kuljetus yleistynyt. Saman aikaan myös maksullisia liikuntapaikkoja oli syntynyt lisää. Tämän sukupolven kohdalla taloudellinen asema saattoi vaikuttaa siihen, pystyikö kirjoittaja täyttämään vaadittua kauneusihannetta, koska terveellinen ruokavalio ja muodikas liikkuminen ovat kalliita.

TAULUKKO 14. Havaittujen ylä- ja alateemojen lukumäärät ja %-osuudet yksilöllisyyden sukupolvessa (1986–1997)

Ulkonäön osa- alue	Kommentit	Kommentit	Kommentoitu kehonosa tai ulkonäköön liittyvä asia	Kommentit	Kommentit
	kpl	%		kpl	%
Kehon koko	15	29,4	Paino	13	25,5
			Pituus	2	3,9
Kehon muoto	23	45,1	Rinnat	2	3,9
			Takapuoli	3	5,9
			Jalat	2	3,9
			Iho	2	3,9
			Muu olemus	14	27,5
Pään alue	9	17,7	Hiukset	4	7,8
			Hampaat	0	0,0
			Nenä	1	2,0
			Suu	0	0,0
			Kasvot	1	2,0
			Korvat	0	0,0
			Silmät	3	5,9
Kehon ulkoiset asiat	4	7,8	Vaatteet	4	7,8

Vaikka taulukon 14 mukaan kehon koko ja erityisesti paino näkyivät vielä yksilöllisyyden sukupolvenkin kirjoituksissa, niin erityisesti kehon muodot, joita koski vajaa puolet kommentteista, ja niistä erityisesti muu olemus oli kirjoituksissa eniten kommentoitu ulkonäköön liittyvä asia. Muulla olemuksella tarkoitetaan tässä tutkimuksessa asioita, joilla kirjoittaja viittaa kehoonsa ja ulkoiseen olemukseensa ilman, että se kohdistuu mihinkään tarkemmin nimettävään yksityiskohtaan. Joissain tapauksissa kommentointi saattoi kohdistua samalla kertaa useampaan yksityiskohtaan, joista kirjoittaja itse muodosti negatiivisen tai positiivisen kokonaisuuden, kuten sitaatissa alla

(1980-1/3). Toisinaan taas kirjoittaja ei maininnut nimeltä mitään ulkonäön yksityiskohtaa, vaan kommentoi ulkonäköä yleensä, kuten sitaatissa (1980-1/4) alla. Yksilöllisyyden sukupolven kirjoituksista löytyi tällaista kommentointia huomattavasti enemmän kuin muiden sukupolvien kirjoituksista.

*“Muistan ihailleeni vaaleita, sinisilmäisiä, pitkiä ja hoikkia naisia, ja tiedostaneeni, etten itse sovi enkä tule koskaan sopimaan tähän muottiin, sillä olenhan brunetti ja silmäni ovat vihreät. Ainakin kerran tai pari muistan itkeneeni sitä, että toisin kuin serkullani, mulla ei ole vaaleita hiuksia. Tiedostin siis aika nuorena jo olevani jollain tavalla vääränlainen verrattuna naisen fyysiseen ideaaliin.
“(1980-1/3)*

“En tiedä tarkalleen missä vaiheessa se tapahtui, mutta jossakin vaiheessa kuvani itsestäni vahvana ja kauniina persoonana alkoi hukkua ajatuksiini ulkonäköni poikkeavuudesta. Olin vaaleahiuksinen, en ylipainoinen, mutta lapsenpyöreä ja pitkäkasvuinen tyttö. Ulkonäössäni ei ollut mitään erikoisen silmiinpistävää poikkeamaa.”(1990-1/1)

“Ennen kaikkea suhteessa poikiin olin kuitenkin ujo ja aloin vähitellen ajatella, että ehkä minun ulkonäössäni onkin jotain vikaa, kun minulla ei kerran ole vielä poikakaveria, toisin kuin joillakin kavereilla.”(1980-1/4)

Kehon muodoissa oli myös muita asioita, jotka nousivat esiin aineistosta yksilöllisyyden sukupolven kohdalla. Jalkoja sekä jalkojen kokoa ja muotoa kommentoitiin myös kaksi kertaa / 3,9 %.

“Yksi mieleenpainuvimpia kommentteja ulkonäöstäni on se, kun äitini sanoi mulle ollessani noin 5- tai 6-vuotias, että jalkani ovat yhtä paksut kuin naapurin mummolla, jolla oli sairauden vuoksi kertynyt sääriin nestettä.” (1980-1/3)

Takapuolta kommentointiin jonkin verran, kolme kertaa / 5,9 %.

“Koko perhe on aina silloin tällöin kommentoinut mun ulkonäköä sen jälkeen kun murrosikä saapui. Pahimpia ovat varmaan olleet äidin "arpinaama", jota pikkuveli kopioi aiemmin, koska tiesi etä se osuis arkaan paikkaan, ja kaikki suvun kommentit takapuolen koosta. "Liikunta vois tehdä hyvää", oli ehkä ärsyttävin ja typerin..... "Sulla on hyvät istumalihakset", sitä en tajunnu koskaan.... Pikkuveli huusi läskipersettä kiukuissaan ja äiti sanoi että skinny-malliset farkut ei sovi mulle.” (1990-1/7)

Yksilöllisyyden sukupolvi on elänyt yhä lisääntyvässä kuvallisessa maailmassa ja siinä koko kehollinen olemus otetaan huomion kohteeksi. Tulosten perusteella näyttäisi siltä,

että yksityiskohtiin ei enää kiinnitetä niin paljon huomiota kuin kokonaisuuteen. Sen voisi kuvitella olevan armollisempaa, mutta toisaalta yksityiskohdat kuten hiukset, kynnet ja kasvot ovat helpommin muutettavissa kuin aiempina vuosikymmeninä.

7.2.5 *Yhteenveto ulkonäön osa-alueista*

Tässä luvussa verrataan sukupolvia toisiinsa niiden ulkonäön osa-alueiden kautta, joihin kullekin sukupolvelle on eniten kohdistunut ulkonäköpaineita. Näin pystytään katsomaan ajallista muutosta siinä, mitkä ulkonäön osa-alueet ovat olleet minäkin aikana kommentointien tai vertailujen kohteena. Taulukosta 15 on nähtävissä sukupolvittain yleisin ulkonäön osa-alue, johon on kohdistunut eniten ulkonäköpaineita kyseisen sukupolven kouluajana.

TAULUKKO 15. Eniten ulkonäköpaineita aiheuttaneet ulkonäön osa-alueet

Sukupolvet	Eniten ulkonäköpaineita aiheuttanut ulkonäön osa-alue
Kansakoulu- sukupolvi (1937–1954)	Pään alue
Koulumullistus- sukupolvi (1955–1974)	Kehon koko ja muoto
Lama- sukupolvi (1975–1985)	Kehon koko
Yksilöllisyyden sukupolvi (1986–1997)	Kehon muoto

Kansakoulusukupolvelle ulkonäön osa-alueista pään alueen yksityiskohtiin, joihin kuuluvat hiukset, hampaat, nenä, suu, kasvot, korvat ja silmät, kohdistui eniten ulkonäköpaineita. Koulumullistussukupolvella ulkonäköpaineet kohdistuivat sekä kehon

kokoon ja muotoon. Näihin ulkonäön osa-alueisiin sisältyvät kehon paino ja pituus sekä rinnat, takapuoli, jalat, iho ja muu olemus. Kehon koko, painon ja pituuden osalta, aiheutti lamasukupolvelle eniten ulkonäköpaineita ja kehon muoto rintojen, takapuolen, jalkojen, ihon ja muun olemuksen yksilöllisyyden sukupolvelle.

7.3 Kouluiän ulkonäköpaineiden käsittelytyypit

Kirjoituksissa oli paljon selviytymistarinoita, joissa kerrottiin siitä, kuinka myöhemmin lapsuudessa ja nuoruudessa koettuja asioita oli myöhemmin käsitelty. Analysoidessa aineistosta miten kouluiän ulkonäköpaineita oli käsitelty, päädyttiin käyttämään tyypittelyä. Aineistosta löytyi keskenään samankaltaisia piirteitä ulkonäköpaineiden käsittelystä. Tyypittelyssä samankaltaiset piirteet voidaan ryhmitellä tyypillisiksi tarinoiksi eli tyypeiksi (Eskola & Suoranta 1998, 182).

Tekstien analyysissa päädyttiin lopulta neljään tyyppiin, jotka kaikki edustivat hieman erilaista tapaa käsitellä kouluajan ulkonäköpaineita. Tyypit on tehty Eskolan ja Suorannan (1998, 183) esittelemän tyyppien muodostamistavan mukaan, jossa tekstissä erotellaan mahdollisimman yleisiä tyyppejä. Tässä tyyppien muodostamistavassa on etsitty asioita, jotka esiintyvät suurella osalla tai kaikissa vastauksissa. Näistä yhdistetyistä tyypeistä löytyy useampia alatyyppejä. Lisäksi on käytetty autenttisia, vain muutaman vastauksen, tyyppejä tuomaan esille joitain esimerkkejä aineistosta, jotka ovat poikkeavuudessaankin merkittäviä ja tuovat esille aineistosta uusia puolia (Eskola & Suoranta 1998, 182–183). Jaottelu oli pakostakin hiukan karkea, sillä aineiston teksti oli paikoitellen hyvinkin polveilevaa ja moniulotteista ja siitä oli haastavaa poimia selkeitä käsittelijätyyppejä. Tämän vuoksi osa kirjoittajista on jaoteltu kuuluvaksi kahteen eri käsittelijätyyppiin. Laskennallisesti tämä on toteutettu näiden havaintojen kohdalla siten, että yksittäinen havainto on jaettu kahteen eri tyyppiin ja merkitty molempiin arvolla 0,5. Taulukossa 16 on nähtävillä käsittelijätyypit, joihin aineiston perusteella päädyttiin. Taulukko 16 on jaoteltu koko aineiston ja sukupolvien kesken huomioiden myös omana ryhmänä ne, joiden sukupolvea ei pystytty määrittelemään. Samaan taulukkoon on kirjattu havaintojen lukumäärät sekä prosentit sukupolvittain ja koko aineiston osalta. Hyvin pieni osa (6,5 %) kirjoittajista oli sellaisia, jotka kokivat, etteivät ole joko saaneet lainkaan negatiivisia kommentteja tai eivät ainakaan ole kokeneet niistä ulkonäköpaineita millään tavalla. He kuuluvat ei ulkonäköpaineita -tyyppiin. Tätä tyyppiä ei analysoida erikseen, mutta se näkyy taulukossa omana ryhmänään.

TAULUKKO 16. Käsittelijätyypit koko aineistossa

Tyypit	Kansakoulu- sukupolvi (1937-1954) kpl %	Koulumullistus- sukupolvi (1955-1974) kpl %	Lama- sukupolvi (1975-1985) kpl %	Yksilöllisyyden sukupolvi (1986-1997) kpl %	Sukupolvi ei ole tiedossa kpl %	Koko aineisto kpl %
Selviytyjät	9 69,2	7 53,9	10 71,4	3 17,6	1,5 30,0	30,5 49,1
Luovuttajat	3 23,1	4 30,7	2 14,3	3 17,6	1 20,0	13 21,0
Prosessi kesken	0 0,0	1 7,7	2 14,3	11 64,8	0,5 10,0	14,5 23,4
Ei ulkonäkö- paineita	1 7,7	1 7,7	0 0,0	0 0,0	2 40,0	4 6,5

7.3.1 Selviytyjät

Taulukosta 16 havaitaan, että suurin osa, lähes puolet kaikista kirjoittajista, kertoi selviytymistarinaa kouluian ulkonäköpaineista. Näistä tarinoista muodostettiin selviytyjät-tyyppi. Selviytyjiä löytyi kaikista sukupolvista tasaisesti, vaikka erityisesti lamasukupolven (1975–1986) ja kansakoulusukupolven (1937–1954) edustajat tuntuvat yleisemmin selvinneen kouluian ulkonäköpaineista. Näissä selviytymistarinoissa tuli kuitenkin esille monenlaisia selviytymiskeinoja, osa niistä vain muutamissa tai vain yhdessä kirjoituksessa esiintyen. Vaikka kyseessä olikin osittain yleisyydestä poikkeavat ilmiöt, niin ne toivat kuitenkin esille sitä selviytymiskeinojen runsautta, joka kirjoittajilla oli käytettävissään. Selviytyjät jaoteltiin alatyyppeihin ja siten esitellään tarkemmin kirjoittajien selviytymiskeinoja. Selviytyjät-tyypin alle muodostettiin selviytymiskeinojen avulla seitsemän alatyyppeä, jotka esitellään taulukossa 17.

TAULUKKO 17. Selviytyjien alatyypit

Alatyypit	Kansakoulu- sukupolvi (1937-1954)	Koulumullistus- sukupolvi (1955-1974)	Lama- sukupolvi (1975-1985)	Yksilöllisyyden sukupolvi (1986-1997)	Selviytymiskeinot
	kpl %	kpl %	kpl %	kpl %	
Perheeseen ja läheisiin tukeutujat	1 11,1	3,5 50,0	3,5 35,0	0 0,0	Positiiviset kommentit parisuhteessa ja muilta, perhe ja äitiys
Tyyliin ja vaatteisiin / alakulttuuriin turvautujat	2 22,2	2 28,6	2 20,0	2 66,7	Ulkoiset kauneuden merkit; tyyli, korut, vaatteet. Myös selän kääntäminen perinteiselle kauneusihanteelle
Katkeruudella hyväksyjät	5 55,6	0 0,0	0 0,0	0 0,0	Oman itsen hyväksyntä sellaisena kuin on, mutta katkerana siitä, ettei täytä kauneusihanteita.
Arvojen muuttajat	0 0,0	0 0,0	1,5 15,0	1 33,3	Ulkoinen kauneus ei enää merkittävää, muuta tilalle, maailman tila, afrikkalaiset kauneusihanteet, uskonto yms.
Ilman selitystä yli päässeet	0 0,0	0 0,0	4 40,0	0 0,0	Ei keinoja
Kehon ja psyykeen tietoiset työstäjät	0 0,0	1,5 21,4	1 10,0	0 0,0	Terapia, liikunta, tanssi, alastonmalli
Ammatillisista / akateemisista saavutuksista voimaa saavat	1 11,1	0 0,0	1 10,0	0 0,0	Opiskelut, ammatillinen asema, kirjojen kirjoitus, esiintyminen ammatillisesti pätevänä

Perheeseen ja läheisiin tukeutujat -tyypin edustajia oli tasaisesti kaikissa sukupolvissa. Yksilöllisyyden sukupolvessa ei heitä sinällään ollut puhtaasti yhtään, mutta heillä, joilla prosessi oli vielä kesken, perhe ja muut läheiset, erityisesti puoliso toimivat usein suurena voimavarana. Tässä perheeseen ja läheisiin tukeutujat -tyypissä erilaisia kirjoittajia

yhdistää se, että he kokevat kirjoitusten perusteella saaneensa voimia myöhemmistä positiivisista kommentteista tai rakasvasta ympäristöstä, ihmissuhteista ja hyväksynnästä. Alla olevista kansakoulu- ja koulumullistussukupolven sitaateista nämä tyyppiä yhdistävät piirteet ovat löydettävissä.

“Vaikka tuo kertomus kuulostaisi siltä että olen onneton ja epäonnistunut, niin en mielestäni ole. Ehkä se, että sain hyvän miehen, on vienyt minua eteenpäin. En ole koskaan tuntenut itseäni yhtään huonommaksi kuin muutkaan.” (1940-l/2)

“Lapsuusvuosien omakohtainen negatiivinen näkemys itsestä poistui ja ympäristön positiiviset kommentit vahvistivat omalle uudelle egolle. Uskon, että ulkonäkö tärkeyden pitäminen on itsesyntyistä ja positiiviset kokemukset myöhemmin ovat antaneet vahvistusta omalle näkemykselle ja se lapsuusajan epämiellyttävä ns. omakuva on kuin peikkona muistuttamassa toisenlaisesta minästä.” (1950-l/2)

Joillekin myös perheen perustaminen ja äidiksi tuleminen ovat muuttaneet käsitystä omasta kehosta ja sen tarkoituksesta ja vaikuttaneet siten koko arvomaailman muuttumiseen. Tämä muutos on auttanut kouluian ulkonäköpaineista selviytymisessä. Alla olevat sitaatit ovat koulumullistus- ja lamasukupolvelta. Niistä on nähtävissä äitiyden merkityksen lisäksi myös puolison ja koko perheen merkitys siinä, kuinka itsensä pystyvät hyväksymään naisena.

“Lasten tekemisen erilaisuus naisilla ja miehillä jakaa sukupuolet kahtia ja mä suoriuduin helposti naisten osuudesta, siis olen tyrmäävän naisellinen pitkänä ja lattarintaisenakin.” (1960-l /3)

“Vasta yli kolmekymppisenä, kahden lapsen äitinä, olen oppinut arvostamaan vartaloani, ja hyväksymään myös vikojani. Nykyisen puolisoni kanssa olen puhunut paljon lapsuuden ja nuoruuden ongelmista, joista en ollut kaksoissiskoni lisäksi puhunut kenellekään aiemmin. Olen jopa oppinut nauttimaan, kun puolisoni kehuu minua kauniiksi. Olen oppinut olemaan vertailematta itseäni niin voimakkaasti muihin. Minä olen minä, ja tällaisena kaunis itselleni, lapsilleni, puolisololleni.” (1970-l/8)

Tyyliin ja vaatteisiin / alakulttuuriin turvautujat -tyypin edustajia löytyi tasaisesti jokaisesta sukupolvesta. Tämän tyypin edustajat kiinnittivät huomionsa kehon ulkopuoliseen kaunistautumiseen ja kehittivät itselleen eräänlaisen tyylin ja tyylitajun, jonka avulla he pystyivät jättämään varjoonsa kehonsa vajavaisuudet. Alla olevista kansakoulu- ja koulumullistussukupolven sitaateista on nähtävissä, kuinka kehon ulkoinen koristautuminen hiuksien, kynsien ja vaatteiden avulla ja siitä saatavat positiiviset kommentit, ovat auttaneet kirjoittajia hyväksymään oman ulkonäkönsä.

“Minulle on periytynyt äidiltä tyylikäs pukeutuminen, jos sen voi itse sanoa. Yksi miestyötoverini totesi, kerran, että olen tyylikäs ja edustava. Aika hienosti sanottu. Luokkatoverinikin sanoi viimeksi tavatessamme, että pukeudun hyvin. Ihana kuulla.” (1940-1/5)

“Teini-ikäisenä saattoi murehtia melko hentoja hiuksia ja pienikokoisia rintoja mutta aikuisiällä on päätyttyä ajattelemaan, että tämä nyt vain on näin ja mitäs väliä sillä on. Kaikilla on sekä hyviä että huonoja puolia. Hyvä kampaaja onnistuu kuitenkin leikkauksella ja värjäyksellä saamaan ihan mukavan lopputuloksen ja topattuja rintaliivejä on runsain mitoin kaupan. Pidän mielelläni rentoja mutta tyylikäitä, parhaita puoliani esiin tuovia vaatteita, pintamuodista en ole kiinnostunut. Valitsen huolella silmälasit, jotka sopivat kasvoihini.” (1950-1/1)

Joillekin tämän tyyppin edustajille oli varsin selvää, etteivät he täyty kauneusihanteen vaatimuksia, joten he halusivat kääntää tälle kokonaan selkensä. Tämä toimi yllykkeenä alakulttuureihin, mitkä taas olivat oikeastaan ainoa selkeä selviytymiskeino, jota käytettiin jo kouluikäisenäkin. Alakulttuureita esiintyi eniten yksilöllisyyden sukupolven kirjoituksissa, mutta lama- ja koulumullistussukupolvellakin oli omat edustajansa. Kansakoulusukupolven nuoruuden aikoihin ei ollut vielä alakulttuureja, joita alkoi esiintyä 1970-luvulta lähtien. Alla olevista lama- ja yksilöllisyyden sukupolven sitaateista näkee, kuinka selän kääntäminen vallitsevalle kauneusihanteelle toimi nuoruudessa voimavarana ja selviytymiskeinona. Sosiaalinen hyväksyntä omalta viiteryhmältä tai sen hylkääminen olivat eräänlaisia selviytymistapoja.

“Veikkaan yhden syyn normeja vastaan kapinointiin olevan se, etten koskaan pikkukylässä istunut muottiin. en luonteeltani enkä ulkoisesti.... En mahtunut Leviksen 501-farkkuihin, eikä meillä ollut niihin varaakaan. Punk antoi vapauden kokeilla ja pukeutua juuri niin, kun omalle vartalolle sopi. Keskiluokkaisen pikkukylän kasvatin oli joko sovittava ulkoiseen ja sisäiseen muottiin tai sitten repäistävä itsensä siitä kokonaan. Niin minusta ainakin tuntui.” (1980-1/2)

“Omaksuin eräänlaisen goottityylin, meikkasin vahvasti ja käytin kaikenlaisia luomuksia pinkeistä verkkosukkahousuista farkuista ommeltuihin korsetteihin. Noihin aikoihin myös sukulaiset alkoivat kommentoida asuvalintojani, yleensä hieman huvittuneesti - ja jotkut aidon paheksuvasti. En kuitenkaan juuri välittänyt siitä, sillä minulle oli tärkeämpää ilmaista itseäni ja toisaalta tulla hyväksytyksi kaveripiirissäni, joka koostui lähinnä kotikaupunkini "vaihtoehtoväestä".” (1980-1/15)

Kansakoulusukupolven (1937–1954) selviytyjistä jopa yli puolet kuuluu katkeruudella hyväksyjät -tyyppiin. Tähän tyyppiin kuuluneet ovat vuosien kuluessa pikkuhiljaa

hyväksyneet oman ulkoisen olemuksensa sellaisena, kuin se on. Muissa sukupolvissa ei ollut yhtään tämän alatyypin edustajia.

“Tyydyin erään viisaan naisen sanontaan: ”Näkö ja koko niin kuin Luoja on luonut, tavat niin kuin itse tahtoo.” Työelämässäni seurasin, kuinka paljon aikaa, vaivaa ja ennen kaikkea rahaa naispuoliset työkaverini käyttivät ulkonäköönsä. Sanoin heille aina, että heidän pitääkin olla minua paljon kauniimpia, niin paljon se on heille maksanut.” (1930-l/1)

Kuitenkin tästä oman olemuksensa hyväksynnästä huolimatta kirjoituksista paistaa selkeästi läpi tietynlainen katkeruus, joka kohdistuu yhteiskunnan kauneusihanteita / vaatimuksia kohtaan ja toisaalta näitä henkilöitä kohtaan, jotka ovat kommentoineet negatiivisesti kirjoittajien ulkonäköä heidän nuoruudessaan ja siten luoneet heille ulkonäköpaineita. Joissain tilanteessa katkeruus tuntuu myös kohdistuvan kirjoittajaan itseensä ja hänen omaan epäonnistumiseensa siinä, ettei täytäkään kauneusihanteita.

“Lapsena ja nuorena minulla oli luonnonkiharat hiukset. Äitini ja tätini mielestä ne olivat kauniit, mutta itse inhosin sojottavia, hapsottavia hiuksiani. ..Nyt olen 60-vuotias, ja hiukseni ovat ohentuneet ja kiharat kadonneet. Olisipa minulla vielä paksu kihara tukka! “(1950-l/5)

“En edes loukkaantunut, kun joku ilmaisi asian sanoilla ”kaksi tikkua ja räkää välissä”. Nyt voi jo muistella kaiholla entisiä laihoja vuosia. Ikkävä kyllä tyttäreni on perinyt ruumiinrakenteeni, mutta ikinä ei olisi tullut mieleenikään loukata häntä, vaan korostaa hänen kauneuttaan ja sirouttaan. Aina ei siis lihavuus aiheuta kiusaamista, laihanakin voi olla vaikeaa.”(1950-l/6)

Sitaateista kuvastuu katkeruus siihen, kuinka nuorena ei osannut iloita joistain kauniista piirteistä, kuten luonnonkiharista hiuksista tai laihuudesta, koska ne eivät ehkä olleet juuri silloin muodin mukaisia. Vanhempana kuitenkin kaipaisi näitä jo menetettyjä piirteitä. Katkeruus kuvastuu siinä, että tietyllä tavalla missään vaiheessa elämäänsä kirjoittaja ei ole ollut tyytyväinen ulkonäköönsä, vaikka onkin sen olotilan jollain tavalla hyväksynyt.

Arvojen muuttajat -tyyppejä löytyy vain kahdesta nuorimmasta sukupolvesta eli lama- ja yksilöllisyyden sukupolvista, jotka ovat syntyneet vuosina 1975–1997. Maailma on moniarvoistunut hyvinkin paljon ja nämä kaksi nuorinta sukupolvea ovat kasvaneet moniarvoisempaan maailmaan ja tottuneet myös pohtimaan omia arvovalintojaan enemmän. Yhtenäistä näillä arvojen muuttajilla oli se, että ulkoisen kauneuden merkitys

väheni, kun tilalle tuli jotain itselle tärkeämpää. Samalla hävisi myös ulkonäköpaineista koettu ahdistus.

“Pidin nuoruuteni ja varhaisen aikuisuteni ruumiinmuotoani näiden kahden osan kohdalta täysin epäsopivana. Sittemmin matkustelin Afrikassa ja aloin ymmärtää, että tämänhetkinen, länsimainen kauneusihanne on yksi muiden joukossa - ja että suomalaisnaisilla, itseni mukaan lukien, on suurimmaksi osaksi säälettävän pienet takamukset.” (1970-l/6)

“Ulkonäkö ei ole enää asia, jota mieltisin tai murehtisin jatkuvasti. Myös seksuaalisesti tämän turhan itsekritiikin hylkääminen on ollut vapauttavaa. Nautin seksistä nykyään paljon enemmän kuin teini-ikäisenä tai nuorena aikuisena. Omille lapsilleni, tyköilleni, haluan myös olla esimerkkinä ja arvostaa itseäni ja vartaloani. En koskaan arvostele lasteni ulkonäköä, enkä vertaile heitä kenenkään kanssa. Kauniiksi kutsun heitä usein, mutta myös fiksuiksi, ystävällisiksi, reiluiksi. En halua, että lapseni joutuvat käymään näin työstä itsensä hyväksymiskamppailua, jonka itse olen läpikäynyt.” (1970-l/8)

Lamasukupolven (1975–1985) selviytyjistä vajaa puolet koki päässeensä yli kouluaikaisista ulkonäköpaineistaan ilman selkeää tietoa varsinaisesta selviytymiskeinosta. Tätä ei esiintynyt lainkaan muiden sukupolvien kirjoituksissa. Näistä tarinoista muodostettiin oma selviytyjät alatyyppejä eli ilman selitystä yli päässeet.

“Koen nykyään itseni normaalikokoiseksi, mutta nähdessäni itseni valokuvassa muiden aikuisten keskellä yllätyn aina siitä kuinka pieni olen muihin verrattuna.” (1970-l/12)

On hyvin mahdollista, että tämä toiseksi nuorin sukupolvi, joista monet elivät kirjoittamisaikaan tiivistä lapsiperhearkea tai muuten ruuhkavuosia työelämässä, ei ole ehtinyt tai pystynyt jäsentelemään sen tarkemmin syitä sille, miksi lapsuudessa koetut ulkonäköpaineet eivät enää vaikuttaneet.

“Ulkonäkö ei kuitenkaan enää ole niin keskeisessä asemassa kuin lapsena ja nuorena, tai ainakaan ulkonäköä ajatellessani en ensimmäisenä mieti kokoani. Voin olla ihan rauhassa minä tämän kokoinen kuin olen ja panostaa elämässäni ulkonäköä tärkeämpiin asioihin. Tärkeintä on, että voin hyvin ja jaksan arjessa!” (1970-l/5)

Toisaalta tämän tyyppien edustajat eivät kirjoituksissaan niinkään keskittyneet selviytymiseen johtaneisiin syihin eivätkä selityksiin. He keskittyivät kertomaan vain asiat sellaisina, miten ne olivat itse kokeneet.

“Vasta aikuisiällä olen suurinpiirtein hyväksynyt vartaloni. Olen jälkeinpäin sanonut isälleni, että hänen kommenttinsa jäivät hyvin mieleen. Hän ei oikein vielääkään ymmärrä, että mitä vikaa niissä oli. Lähinnä sen jälkeen on kaivettu ala-asteen luokkakuvat esille ja naureskeltu niille porukalla.” (1970-l/10)

Kehon ja psyykeen tietoiset työstäjät -alatyypin määriteltiin kuuluvaksi kirjoittajat, joiden kirjoituksissa tuli ilmi tietoisuus ulkonäköpaineiden aiheuttamista ongelmista ja se, että niille on tehty aktiivisesti jotakin mielen tai kehon tasolla. Vaikka taulukossa ei näy lainkaan yksilöllisyyden sukupolven edustajia tässä alatyypissä, niin hyvin monet, joilla prosessi oli vielä kesken, saivat voimia työstää itseään nimenomaan tällä tavalla. Tapoja työstämiseen oli useita.

“Vuosien terapian jälkeen ja ihanan mieheni ansiosta myös, uskallan nykyään myöntää olevani kaunis nainen. En missi, en malli, mutta ihan ok. Voi, kun olisin voinut nauttia lapsuudessa ja nuoruudessakin elämästä, enkä vain käpertyä rumuuteeni ja huonouteeni. Monesti on tehnyt mieli viedä terapialaskut vanhemmilleni.” (1970-l/13)

“Plastiikkakirurgilla olen käynyt tasoittamassa vähän ihoani. Ajattelin, että olen aikuinen ja tienaani itse rahani, joten voin tehdä mitä vaan, mikä saa oloni hyväksi tässä kehossa. En koe tarvetta suuremmille muutoksille ulkonäössäni, olen oikein kaunis näin. Nyt kirjoitettuani tämän tarinan ja hetken pohdiskeltuani mietin, että on vaatinut melkoista psyykkistä työtä hyväksyä oma ulkonäkönsä, kun lähtökohdat ovat olleet näinkin hurjat.” (1980-l/10)

Tämän tyyppin edustajia ei ole ollenkaan kansakoulusukupolvessa. On luultavaa, että itsehoito ja mielen/kehon työstäminen haluttuun suuntaan, terapiasta puhumattakaan ei ole ollut aikaisempina vuosikymmeninä tiedossa tai edes mahdollista.

Ammatillisista / akateemisista saavutuksista voimaa saavat -tyyppi oli aineistossa suhteellisen harvinainen, mutta kuitenkin havaittavissa. Jos siihen lisäisi myös yksilöllisyyden sukupolven keskeneräisessä prosessissa olevat, joiden selviytymiskeinona oli ammatilliset/akateemiset saavutukset, niin tämän alatyypin lukumäärä lisääntyisi jonkin verran. Tämä tyyppi on tavallaan kääntänyt selkensä ulkoisen kauneuden merkitykselle ja luottaa omaan ammattipätevyyteensä ja koulutukseensa eli Keltikangas-Järvisen (1994, 26–29) määritelmän mukaisesti suoritusitsetunnon avulla korvataan niitä sosiaalisen itsetunnon alueita, joihin ulkonäköpaineet ovat vaikuttaneet.

“Työelämä tarjosi minulle mahdollisuudet hankkia vihdoin kauniita valmisvaatteitakin. Hoidin assistenttuurin sijaan pääasiallisesti apulaisprofessorin virkaa ja jonkin aikaa olin taidekasvatuksen professorina [[toisessa yliopistossa]]. Akateemisessa elämässä naisilla ei siihen aikaan ollut suurta kunnianhimoa ulkonäkönsä suhteen. Oli helppoa saada positiivista huomiota kollegoilta ja opiskelijoilta. Tietysti se lisäsi itsevarmuutta.” (1940-l/7)

“Itsetuntoni kohosi pilviin, kun valmistuin ylioppilaaksi ja pääsin seuraavaksi syksyksi opiskelemaan haluamaani alaa. Tuntui, että näytin kaikille niille ihmisille henkistä keskisormea, jotka olivat pitäneet minua onnettoman ja hiljaisena tyttönä. Muutto pieneltä paikkakunnalta yli 500 kilometrin päässä sijaitsevaan vieraaseen kaupunkiin antoi mahdollisuuden hengittää vapaammin ja kääntää elämässä uuden sivun.” (1990-l/8)

7.3.2 Luovuttajat

Kuten taulukosta 16 nähdään, kaikista kirjoittajista viidesosa kirjoittajista kertoi tarinaa, josta tavalla tai toisella tuli ilmi, kuinka lapsena koetut ulkonäköpaineet vaikuttivat edelleen heidän jokapäiväiseen elämäänsä. He eivät siis olleet päässeet yli ulkonäköpaineista ja olivat tavallaan luovuttaneet. Näistä yhdistävistä piirteistä muodostettiin luovuttajat -tyyppi. Jokaisessa sukupolvessa oli tämän tyyppin edustajia, mutta suhteellisesti heitä löytyi eniten koulumullistussukupolvessa.

Koulumullistussukupolven (1955–1974) suurin yhdistävä tekijä oli se, että noin kolmannes heistä ei ollut päässyt yli lainkaan kouluaikaisista ulkonäköpaineistaan ja heidät määriteltiin kuuluvaksi luovuttajat -tyyppiin. Kirjoituksissa tämä tuli julki erilaisin tavoin. Sitaateista näkee, kuinka lopullisena ilmaistaan “puuttuva kauneuden kokemus” ja “minäkuvan lihavuus”. Näille kokemuksille ei tehdä mitään, eikä niitä työstetä eteenpäin. Ne vain ovat olemassa.

“Minulta puuttuu kauneuden kokemus, vaikka vanhoista valokuvista nään, että olin nuorena ja aikuisenakin normaalikokoinen ja kaunis ja viehättävä. Kukaan ei sanonut sitä minulle.” (1950-l/7)

“Vaateostoksilla sain kuulla, miten vaikeaa minulle on löytää vaatteita. Kun jossain vaiheessa laihdutin, pidin itseäni edelleen lihavana. Jälkeenpäin tajusin vasta valokuvista, etten ole lihava. Mutta lapsuus taisi iskostaa minäkuvaani lihavuuden.” (1970-l/2)

Tästä voidaan päätellä, että lapsena koetuilla ulkonäköpaineilla on vaikutusta pitkälti aikuisuuteen, varsinkin jos ulkonäköpaineita ovat aiheuttaneet läheiset ihmiset kuten tässä tutkimuksessa. Sitaateista on luettavissa, kuinka oma kehokuva voi vääristyä

kouluiän ulkonäköpaineiden vaikutuksesta ja se vaikuttaa jokapäiväiseen elämään esimerkiksi liian suurten vaatteiden oston muodossa.

“Olen saanut kuulla lapsesta lähtien kuinka olen iso ja kömpelö. Aikuiset ihmiset ovat arvostelleet minua aivan suoraan . Ainoa kriteetti oli aina, kun Virpi on niin iso. Arvostelu jätti ikuiset arvet itsetuntooni tuntuu vieläkin että olen kaikkein suurin ihminen. Ostan vieläkin liian suuria vaatteita kun luulen että olen jättiläinen.” (1960-l/4)

Ikävien ulkonäkökommenttien vastaanottaminen läheisiltä kouluiässä saattaa myös käsittelemättömänä aiheuttaa jatkumon seuraavaan sukupolveen, kuten alla olevasta sitaatista on havaittavissa.

“Omien lasteni kanssa yritin välttää äitini tekemiä möläytyksiä mutta en ainakaan esikoisen kohdalla onnistunut. Mielestäni kutsuin esikoista hellittelynimellä "laiha mato" mutta hänestä se oli kurjaa nimittelyä. Tiedän hänelläkin esiteininä olleen viallinen kehonkuva, ja hänen luulleen, että hänen tarvitsisi laihduttaa. Seuraavien lasten kanssa olen yrittänyt olla varovaisempi.” (1970-l/11)

Saattaa kuitenkin olla, että heidän aikanaan yksilöllisiin ongelmiin ei kiinnitetty niin paljon huomiota tai apua ei osattu edes hakea tai työstää asiaa itsenäisesti eteenpäin. Kansakoulusukupolven selviytyjissä löytyi eräänlaisena alatyypinä katkerat hyväksyjät -tyyppi, joka saattaa olla jonkin verran vanhempi versio tästä samaisesta tyypistä. Siinä ehkä ikä on tuonut tietynlaisen katkeruuden sekaisen hyväksynnän tilanteelle.

7.3.3 Prosessi kesken

Yksilöllisyyden sukupolven (1986–1997) edustajista noin kahdella kolmasosalla kouluaikaisista ulkonäköpaineista selviytymisprosessi oli kirjoitusten mukaan vielä kesken, kuten taulukosta 16 ilmenee. Samankaltaisia tarinoita löytyi jonkin verran muidenkin sukupolvien kirjoituksista, mutta yleisintä se oli tämän nuorimman sukupolven keskuudessa.

Yksilöllisyyden sukupolvi oli nuorin sukupolvi iältään kirjoittaessaan vuonna 2015. He olivat kirjoittaessaan 18–29-vuotiaita. Osalla kirjoittajista oli vain muutama vuosi aikaa kouluvuosista, eikä oma elämä ollut vielä muotoutunut. Monet opiskelivat ja harjoittelivat itsenäistä elämää yksin tai parisuhteessa. Sukupolven edustajat kyllä

tiedostivat, että kouluaikaisista kommentoinneista oli jäänyt jälkiä, mutta niiden kanssa ei ollut välttämättä päästy vielä eteenpäin.

“Jälkeenpäin on harmittanut kovasti, että nuo kokemukset ovat jättäneet jälkensä. Tuntuu, etten osaa suhtautua itseeni, syömiseen ja kuntoiluun normaalilla tavalla. Välillä urheilen todella paljon ja välillä en ollenkaan. Sama syömisen kanssa, jossa on vaikeaa saavuttaa jonkinlaista normaaliutta ilman pakonomaisuutta puoleen tai toiseen.” (1980-1/1.)

Yksilöllisyyden sukupolvella tuntui olevan paljon samoja keinoja käytössään, joiden avulla osa aiemmista sukupolvista oli työstänyt nuoruuden ulkonäköpaineet loppuun saakka. Kirjoituksista pystyi päättämään, että motivaatiota tähän oman itsensä hyväksymiseen oli runsaasti. Terapia oli selkeästi tämän sukupolven keinovalikoimassa. Myös aiemmissa sukupolvissa terapia oli jo mainittu, mutta tämän sukupolven kohdalla se oli selvästi yleistynyt. Vaikka taulukossa 17 ei näy ne keinot, joita prosessi kesken-tyypit käyttivät, niin aineistosta laskettiin, että peräti neljä kirjoittajaa turvautui terapiaan. Muista sukupolvista terapiassa kävijöitä löytyi vain selvästi vähemmän.

“Pääsin syömishäiriöni sekä masennukseni yli terapian avulla sekä luonteenlujuuteni ansiosta ja nykyään olen suhteellisen terve, kohtuuden ystävä, mutta urheilullinen, ihannepainossani ja melkein valmis luokanopettaja. En pidä pinnallista kauneutta tärkeänä ja tiedän olevani vahva, erityislaatuinen ja älykäs persoona, yksilö. Silti minulla on vaikeuksia muodostaa minääni suhteessa toisiin, sillä koen olevani myös ulkonäöllisesti liian erikoinen, omituinen, muhurainen, löysä ja huono toisiin verrattaessa. Onnekseni vahva henkinen minuuteni ja reflektiotaitoni ovat palvelleet minua hyvin. Ehkä voin kuulua johonkin myös ulkoisesti. En haluaisi uskoa olevani ruma ja groteskin näköinen, kuin jokin puoli minussa itselleni väittää.” (1990-1/1)

“Nyt 21-vuotiaana en edelleenkään ole tyytyväinen kehooni ja lukioajan psykoterapia- ja ravitsemusterapiakäynneistä huolimatta kärsin edelleen jaksottaisesti syömishäiriön oireista. Itsetunto on yhä melko huono, mutta pyrin jatkuvasti parantamaan sitä ajattelemalla tietoisesti vähemmän ulkonäkökeskeisesti.” (1990-1/6)

Terapian lisäksi yksilöllisyyden sukupolvi työsti kokemiaan ulkonäköloukkauksia ja niistä vaurioitunutta itsetuntoaan nuorina aikuisina hyvin aktiivisesti erilaisin keinoin. Näitä keinoja olivat perhe ja parisuhde, vaatetus, tyylit ja alakulttuurit ja arvomaailman työstäminen. Jotkut keinot olivat kuitenkin vain tälle sukupolvelle tyypillisiä. Näitä olivat niin sanotusti kehollisuuden avulla asian tietoinen työstäminen.

“23-vuotiaana aloitin työt kuvataidemallina. Alastomana olo tuntemattomien ihmisten edessä osoittautui uskomattoman eheyttäväksi kokemukseksi. Kuvataidemallina asennossa ollaan yleensä pitkiä aikoja, joten asennon tulee olla mukava, viis sen visuaalisesta imartelevuudesta. Työ kuvataidemallina opetti mua hyväksymään itseni; tiedän, että en ole ulkoisesti täydellinen, mutta pidän itseäni kauniina. Saatan yhä silloin tällöin murehtia jotain ulkonäköön liittyvää seikkaa, mutta kokonaisuutena pidän itseäni kauniina. “(1980-1/3)

Taulukosta 16 selviää, että yli puolella yksilöllisyyden sukupolven edustajista ulkonäköpaineista selviämisen prosessi oli vielä kesken. Myös muita selkeitä linjoja oli havaittavissa siinä, miten tämä sukupolvi oli päässyt yli kokemistaan ulkonäköpaineista. Alakulttuurit ja sitä kautta selän kääntäminen vallalla oleville kauneushanteelle, kuuluivat myös tämän sukupolven keinovalikoimiin. Eräs huomioitava tekijä oli myös se, että yksilöllisyyden sukupolven edustajat mainitsivat usein vastauksissaan enemmän kuin yhden keinon, jonka avulla he olivat joko päässeet yli tai pyrkivät pääsemään yli ulkonäköpaineisiin liittyvistä vaikeuksistaan.

“Teini-ikäisenä yritin ensimmäistä kertaa ottaa jotenkin oman ulkoisen minäni haltuuni. Tajusin, että jos en voi olla kaunis, niin mennään sitten toiseen ääripäähän. Halusin antaa kuvan, ettei mua edes kiinnostaisi olla perinteisellä tavalla kaunis. Värjäsin hiukseni shokkiväreillä, pidin välillä piilokaljua, meikkasin tietoisesti liikaa, ajoin kulmakarvat kokonaan pois, pukeuduin valtavirrasta erottuvasti.” (1980-1/3)

“Olen aina tyytyväinen kun jumpassa käymisen tulokset näkyvät. Joskus ehkä liikaakin katson itseäni peilistä, mutta jos se tapahtuu itsensä ihailun merkeissä, se sallittakoon ;) On ihanaa kun kumppanille kelpaa sellaisena kuin on, ja hän kehuu minua vielä niin kauniiksi. Nykyään aikuisena muiden katseet imartelevat ajoittain, se on kai ihan luonnollista. Haluan olla olemukseltani luonnonmukainen ja terveellä tavalla hyvinvoivan näköinen. Kun syö terveellisesti ja liikkuu tarpeeksi, se saa riittää. Vaatteetkin ovat tavallaan turha juttu, haluaisin ajatella, että ne on suunniteltu vain ihmisen verhoamiseen.” (1980-1/11)

7.3.4 Yhteenveto ulkonäköpaineiden käsittelijätyypeistä

Tähän lukuun on koottu sukupolvittain ne ulkonäköpaineiden käsittelijätyypit, jotka jokaisessa sukupolvessa olivat yleisimpiä. Näin muutoksia sukupolvien välillä voi verrata keskenään.

TAULUKKO 18. Yleisimmät käsittelijätyypit sukupolvittain

Sukupolvet	Yleisin käsittelijätyyppi / alatyypit
Kansakoulu- sukupolvi (1937–1954)	Selviytyjät / katkeruudella hyväksyjät
Koulumullistus- sukupolvi (1955–1974)	Selviytyjät / perheeseen ja läheisiin tukeutujat
Lama- sukupolvi (1975–1985)	Selviytyjät / ilman selitystä yli päässeet
Yksilöllisyyden sukupolvi (1986–1997)	Prosessi kesken

Taulukosta 18 on nähtävissä, että kansakoulusukupolvessa yleisin kouluiän ulkonäköpaineiden käsittelijätyyppi oli selviytyjät, joista katkeruudella hyväksyjät - alatyypit oli yleisin, heitä oli selviytyjistä yli puolet. Koulumullistussukupolvessa esiintyi eniten myös selviytyjiä, yleisin alatyypit oli perheeseen ja läheisiin tukeutujat, heitä oli puolet koulumullistussukupolven selviytyjistä. Selviytyjät käsittelijätyyppi oli yleisin myös lamasukupolvessa ja ilman selitystä yli päässeet oli suurin selviytyjien alatyypit, heitä oli 40 % lamasukupolven selviytyjistä. Yksilöllisyyden sukupolvelle tyypillisin ulkonäköpaineiden käsittelijätyyppi oli prosessi kesken –tyyppi, heitä oli kaksi kolmasosaa tämän sukupolven edustajista.

8 POHDINTA

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, kuinka läheiset ihmiset ovat vaikuttaneet kouluikässä olevien tyttöjen ulkonäköpaineiden kehittymiseen ja miten näistä ulkonäköpaineista on selvitty. Tätä aihetta tutkittiin muistelmakirjoituksista, jotka oli kerätty vuoden 2015 aikana. Aineisto oli ajallisesti laaja ja sen käsittelyä helpotettiin jakamalla se neljään sukupolveen. Sukupolvet on määritelty koulupolun ja syntymäajan mukaisesti seuraavasti: kansakoulusukupolvi 1937–1954 syntyneet, koulumullistussukupolvi 1955–1974 syntyneet, lamasukupolvi 1975–1985 syntyneet ja yksilöllisyyden sukupolvi 1986–1997 syntyneet. Sukupolvijako antoi myös aineiston käsittelylle oikean ajallisen kontekstin. Aineisto analysoitiin käyttämällä kvalitatiivisen sisältöanalyysin keinoista teemoittelua ja tyypittelyä. Lisäksi aineistoon sovellettiin kvantitatiivisesta tutkimuksesta taulukointia.

8.1 Tulosten pohdinta

Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä etsittiin vastauksia siihen, ketkä läheisistä aiheuttivat ulkonäköpaineita kirjoittajille heidän ollessaan kouluikäisiä. Vaikka sukupolvilla oli jonkin verran eroja siinä, keiden kommentit erityisesti painoutuivat, niin koko aineistoa tarkasteltaessa äidin merkitys kommenttien antajana korostui. Tutkimuksessa havaittiin, että kouluikäisten tyttöjen läheisten, varsinkin perheenjäsenten ja vielä erityisesti äidin ulkonäköön liittyvät kommentit ovat aiheuttaneet kaikissa tutkittavissa sukupolvissa ulkonäköpaineita. Samansuuntaisia havaintoja on tehty myös syömishäiriöitä tutkittaessa. Syömishäiriötutkimuksessa on tullut ilmi se, että vanhempien vähentäessä ulkonäköön liittyvää painostusta pienenee myös lasten ja nuorten riski sairastua syömishäiriöön. Koulutovereiden ja muiden läheisten ulkonäköön liittyvällä painostuksella ei havaittu olevan yhtä suurta merkitystä. (kts. myös Ata ym. 2007, 1024–1025)

Söderlund ja Joronen (2013) ovat tutkineen kouluikäisen lapsen vanhempi–lapsi -suhteen läheisyyden merkitystä koululaisen muihin sosiaalisiin suhteisiin. Heidän tutkimuksensa mukaan suhde vanhempiin heijastuu myös muihin kouluikäisen sosiaalisiin suhteisiin kuten luokkatovereihin ja opettajiin (Söderlund & Joronen 2013, 300). Jos äiti antaa paljon ulkonäköön liittyvää palautetta, niin se voi vaikuttaa myös lapsen muihin sosiaalisiin suhteisiin negatiivisesti. Tämän tutkimuksen tulokset ovat

hyvin samansuuntaisia, koska ne korostavat nimenomaan äidin merkitystä ulkonäköpaineiden luojana. Äidin ikävät kommentit lapsen ulkonäöstä vertaamalla sitä omaan ulkonäköönsä, kuten aineistossa olevissa kirjoituksissa tapahtui, voi johtua siitä, että vanhempi haluaa lapsen korottavan omaa heikkoa itsetuntoaan. Keltikangas-Järvisen (1994, 173–175) mukaan se voi olla tuhoisaa lapsen oman itsetunnon kasvulle.

Kouluikäisen lähipiirin ja koulukaverien lisäksi myös opettajan sanoilla on vaikutusta lapsen ja nuoren itsetuntoon ja mahdollisiin ulkonäköpaineisiin. Minkkinen (2011, 64–66) on havainnut tutkimuksessaan, että opettajien tuella on iso merkitys lapsen itsetunnon kehitykselle, varsinkin jos lapsella on joitain vaikeuksia elämässään. Tämän tutkimuksen tuloksissa oli havaittavissa joitakin opettajien ulkonäköön liittyviä kommentteja tai kömpelöitä tekoja, jotka altistivat oppilaan luokkatovereiden pilkalle. Tällaiset opettajan kommentit tai teot olivat jääneet kirjoittajien mieleen vuosikymmeniksi. Pedagogisesti tämän tutkimuksen yksi hyötynäkökulma on juuri siinä, kuinka opettajan työssä ymmärretään ottaa huomioon ulkonäköpaineet ja se, ettei niitä aiheutettaisi oppilaalle.

Nykyisessä koulujärjestelmässä opettajan roolissa ei kuulu kiinnittää huomiota oppilaan ulkoiseen olemukseen. Ainoastaan silloin, kun vanhemmat ovat laiminlyöneet lapsen huolenpidon, niin opettajan on puututtava tilanteeseen. Opetuksessa tulisi muistaa myös hienotunteisuus niissäkin tilanteissa, missä oppilaan ulkonäköä ei suoranaisesti kommentoida. Tämän tutkimuksen tuloksissa oli esimerkki opettajan järjestämistä missikisoista, jotka olivat aiheuttaneet kirjoittajalle ulkonäköpaineita. Opetuksessa ei myöskään pitäisi ilmetä opettajan omat käsitykset hyväksyttävästä ulkonäöstä tai pukeutumisesta. Oppilaiden pitäisi pystyä luottamaan siihen, että opettaja takaa koulussa kasvurauhan. Heillä pitäisi olla mahdollisuus tulla hyväksytyksi juuri omana itsenään. Minkkinen (2011, 80–81) on tutkimuksessaan todennut, että luottamuksellinen suhde oppilaan ja opettajan välillä tukee kasvua ja oppimista.

Toisessa tutkimuskysymyksessä tutkittiin mitä ulkonäön osa-alueita oli kommentoitu. Vaikka tuloksista havaittiin, että ulkonäön osa-alueista kehon muoto oli useammin kommentoitu, niin kehon koko ja erityisesti paino oli eniten esillä oleva yksittäinen vartalosta mainittu asia. Kaikissa tätä tutkimusta koskevissa sukupolvien kauneushanteissa oli havaittavissa, että laihuus oli aina muodikasta. Kansakoulusukupolven kohdalla hoikkuuteen yhdistyi kurvikkuus, mutta se ei poistanut laihooden vaatimusta. Koulumullistussukupolven ihannenainen oli alkuaikoina jopa anorektisen hoikka, mutta ajan kuluessa tuli hiukan lihaksikkaammaksi ja urheilullisemmaksi. Lamasukupolven ihannenaiselta odotettiin ajoittain jopa sairaalloista

laihuutta ja yksilöllisyyden sukupolven kauneusihanteen täyttävän naisen on omattava hoikka ja vahva keho. (Crabbe 2017, 98–111; Kinnunen 2001, 69, 92; Utrio 2001, 88, 135, 212)

Painon esiintyminen kouluikäisten ulkonäköpaineissa laittoi pohtimaan, kenen syy on lapsen lihavuus, lapsen itsensä vai häntä kommentoineen vanhemman. Tuloksissa oli nähtävillä usein, että nimenomaan vanhemmat kommentoivat lapsen painoa negatiivisesti kouluiässä. Kuitenkaan lapsella ei juurikaan ole mahdollisuuksia vaikuttaa ruokavalioonsa, mikä myös tuli kirjoituksista esille. Tämän tutkimuksen arvo on siinä, että se nostaa esille lihavuuteen liittyvän yksilöllisen syyllistämisen jo hyvin nuoresta iästä lähtien, vaikka oman kehon painoon ei siinä vaiheessa ole mitään vaikutusmahdollisuuksia.

Kolmannessa tutkimuskysymyksessä etsittiin vastauksia siihen, millaisia käsittelykeinoja kirjoittajilla oli ollut myöhemmin elämässään kouluiän ulkonäköpaineisiin. Vaikka suurin osa kirjoittajista kuuluikin selviytyjiin, joilla oli hallussaan erilaisia ulkonäköpaineiden käsittelykeinoja, niin tuloksista oli nähtävissä myös ulkonäköpaineiden pitkäaikainen vaikutus. Noin viidennes kirjoittajista koki, etteivät he olleet löytäneet keinoja päästä yli kouluaikana aiheutuneista ulkonäköpaineista. Monet selviytyneet myös kokivat saaneensa itsetuntoonsa elinikäisiä vaurioita, joiden paikkaaminen vaati kovaa työtä. Kahdella kolmasosalla yksilöllisyyden sukupolven kirjoittajista selviytymisprosessi oli vielä kesken, vaikka heillä oli hallussaan monia ulkonäköpaineiden käsittelykeinoja. Guindon (2009) on tutkimuksessaan havainnut hyvin samansuuntaisia tuloksia. Hänen lapsuusajan itsetunnon kehitystä käsittelevässä tutkimuksessa havaittiin, että lapsena kehittynyt heikko itsetuntoa on haastavaa korjata myöhemmällä iällä ja se vaatii kovaa työtä (Guindon 2009, 47).

Ulkonäköttutkijoiden (esim. Kukkonen ym. 2019, 56) näkemys siitä, että ulkonäkö on ikään kuin pääomaa, jota voi hyödyntää työ- ja parisuhdemarkkinoilla, näyttää tämän tutkimuksen tulosten varjossa todelta. Tässä tutkimuksessa tuli ilmi se, miten kokemus tuon pääoman puutteesta vaikuttaa myöhemminkin elämässä. Aikuiset, joiden ulkonäköä kommentoitiin negatiivisella tavalla kouluiässä, kantoivat usein asiaa sisällään pitkälle aikuisuuteen saakka ja joutuivat kehittämään erilaisia käsittelykeinoja, joiden avulla he ovat voineet paikata itsetuntoaan. He myös kokivat, että nämä kouluikäisenä saadut ulkonäköpaineet olivat vaikeuttaneet heidän elämänpolkuaan. Tutkimuksemme valossa kuitenkin ei ole niinkään kyse varsinaisesta ulkonäöstä, vaan ehkä enemmänkin oman ulkonäön kokemisesta, mikä on vaikuttanut negatiivisesti myöhemmin elämässä.

8.2 Luotettavuuspohdinta ja jatkotutkimukset

Tutkimuksessa käytettiin aineiston analysoinnin apuna teemoittelua ja tyypittelyä. Molemmat tavat analysoida aineistoa ovat yleisesti kvalitatiivisessa tutkimusperinteessä käytössä olevia analysointitapoja (Hirsjärvi yms. 2007, 128, 219). Lisäksi tyypittelyä käytetään myös elämänkerta- ja muistitietotutkimuksessa (Roos 1987, 58). Käytössämme ollut aineisto oli hyvin samankaltainen kuin suomalaisessa muistitietotutkimusperinteessä käytetty kirjallinen muistelma-aineisto (Fingerroos & Haanpää 2006, 27).

Koska kyseessä on aineistolähtöinen sisältöanalyysi, tutkijoiden omat ajatukset, arvot, kiinnostus ja elämäkokemus vaikuttavat teemoihin ja tyyppeihin, joita on nostettu esille ja joihin on kiinnitetty huomiota. Aineiston teksti oli ajoittain hyvin polveilevaa ja runsasta. Tutkijoita oli kaksi ja molemmat tutkijat kävivät aineistoa läpi useampaan otteeseen toisistaan riippumatta ja päätyivät samankaltaisiin päätelmiin. Epäselvistä asioista keskusteltiin ja niitä pohdittiin yhdessä. Kuitenkin rajauksiin ja päätöksiin teemoista ja tyypeistä on voinut vaikuttaa tutkijoiden subjektiivinen kokemusmaailma. Molemmat tutkijat ovat naisia ja edustavat itse tutkimuksessa esiintyvää lamasukupolvea (1975–1985). Tämä tiedostettiin tutkimusta tehdessä. Kuitenkin tässä tutkimuksessa tietty subjektiivisuuden mahdollisuus on olemassa koskien sitä, mitä aineistosta nostettiin esille ja mitä tutkijoilta jäi huomaamatta.

Kvalitatiivisen tutkimuksen validiutta lisää tarkkuus tutkimuksen teon selostamisessa (Hirsjärvi ym. 2007, 227). Tässä tutkimuksessa käytettiin valmista aineistoa, joten aineiston keruuvaihe jäi pois. On kuitenkin tarkoituksenmukaista pohtia sitä, millaiset ihmiset ovat valikoituneet kirjoittajiksi. Alun perin kirjoituksia haettiin tutkimukseen lehti-ilmoituksella. Aihe oli valmiiksi annettu: ”Oma ulkonäkö muistoissani”. Kirjoituksia on kerätty koko Suomen alueelta ja maakunnallisesti niitä on saatu kattavasti jokaisesta maakunnasta. Kirjoittajiksi on saattanut valikoitua ihmisiä, joille ulkonäkö on jollakin tavalla ollut merkittävä elämää ohjaava tekijä, koska muistitietotutkimuksen mukaan vain merkittävät asiat, kuten syntymät ja kuolemat jäävät ihmisten muistoihin (Portelli 2012, 32). Lisäksi kirjoittajat voivat muistaa tapahtumia väärin. Samoin on mahdollista, että kirjoittajat täyttävät omissa muistoissa oleviaan aukkoja kuvitteellisilla kertomuksilla. (Hirsjärvi ym. 2007, 213–214; Kalela 2006, 75–76).

Ulkonäköön liittyvät muistot ovat olleet kirjoitushetkellä näille kirjoittajille jollain tavalla akuutteja. He ovat halunneet kirjoittaa niistä. Tuloksista ei voi yleistää, että aihe

olisi kaikille ihmisille yhtä tärkeä. Siitä huolimatta tuloksista voidaan yleistää, että niille kirjoittajille, jotka ovat saaneet negatiivista palautetta ulkonäöstään kouluikässä, ulkonäköpaineet ovat seuraavat heitä pitkälle aikuisuuteen saakka. Tämä sama asia on tullut esille aiemmin mm. Guidonin (2009) tutkimuksessa.

Tämän tutkimuksen tuloksista ilmenee, että kouluikäisistä ulkonäköpaineista selviäminen vie aikaa. Hyvin suuri osa nuorimman sukupolven edustajista koki, etteivät he olleet vielä päässeet niistä yli. Heillä toipumisprosessi oli vielä kesken. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, millaisten keinojen avulla he lopulta pääsivät yli ulkonäköpaineista ja miten nämä keinot eroavat aikaisempien sukupolvien keinoista. Joitakin keinoja oli jo tässäkin tutkimuksessa nähtävillä kuten terapia. Tultaessa 2000-luvulle terapian saaminen on helpottunut. Terapiaan meneminen ja siitä kirjoittaminen ei ole ollut enää niin leimaavaa. Aikaisemmat sukupolvet käyttivät terapiaa hyvin harvoin, mutta yksilöllisyyden sukupolvella se oli selkeästi keinovalikoimissa, joiden avulla pyrittiin pääsemään traumaista eroon.

Jatkotutkimusta voisi tehdä tästä suuresta luovuttajien joukosta, joka lopulta ei ole kokenut päässeensä lainkaan yli ulkonäköpaineistaan. Tästä tutkimuksestamme on nähtävissä, että heillä ei ole käytössään mitään niistä selviytymiskeinoista, joita muilla selviytymistyypeillä on. Jatkotutkimuksena samasta aineistostakin voisi pohtia syitä siihen, mistä heidän keinottomuutensa näiden ulkonäköpaineiden edessä johtuu.

Lisäksi jatkossa voitaisiin tutkia, miten ulkonäköpaineista selviytymistä tukevia rakenteita voitaisiin kehittää koulumaailmaan, jotta ulkonäköpaineiden vaikutukset jäisivät mahdollisimman pieniksi. Jos jo koulussa toimittaisiin ulkonäköpaineista selviytymistä tukevalla tavalla, niin voisiko olla mahdollista, että kouluikäisenä saadut ulkonäköpaineet eivät enää vaikuttaisi myöhemmin. Minkkisen (2013, 67–69) tutkimuksen mukaan opettajan tuella on suuri merkitys oppilaan mielenterveydelle.

Kehon koon ja painon merkittävyys tuloksissa herättää pohtimaan sitä, kuinka esimerkiksi oppimateriaaleissa naiset esitetään. Yksittäinen opettaja tietenkin näyttää mallia omalla kehollisuudellaan, mutta media on täynnä malleja siitä, millainen on nykyinen naiskuva. Oppimateriaalien välittämästä naiskuvasta ei ole juurikaan tutkimustietoa. Tämä voisi olla jatkossa tutkimuksen aiheena.

Tutkimuksemme tuloksia voisi hyödyntää ennaltaehkäisevässä työssä kouluissa. Opettajan tiedostettua ulkonäköpaineiden merkitys ja myös se miten ne syntyvät hän pystyisi ottamaan tiedostavamman roolin asiassa. Kun keskenään erilaiset ulkonäölliset piirteet tulisivat yleisesti yhteiskunnassa tai luokkahuoneessa normalisoiduiksi, niin

ulkoiseen erilaisuuteen ei kiinnitettäisi negatiivista huomiota. Opettajilla on myös mahdollisuus vaikuttaa omassa työssään omien asenteidensa ja esimerkkinä toimimisen kautta suvaitsevamman ilmapiirin luomiseen. Kun ulkonäön erilaisuuden kirjoon suhtautuminen muuttuu suvaitsevaksi ensin luokkahuoneissa, sen on mahdollista muuttua ajan kuluessa myös yhteiskunnassa laajemminkin. Opettajilla on tähän muutostyöhön työssään hyvät mahdollisuudet, sillä peruskoulu tavoittaa kaikki tulevat ikäluokat.

LÄHTEET:

Aineisto:

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura & Kamila, Marjo (Seinäjoen yliopistokeskus): Oma ulkonäkö muistoissani 2015 [sähköinen tietoaineisto]. Versio 1.0 (2016-12-05). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3140>

Kirjallisuusluettelo:

Aahlberg, V. & Siimes, M.A. (2007). *Lapsesta aikuiseksi. Nuoren kypsyminen naiseksi tai mieheksi*. Helsinki: Nemo.

Ahonen, S. (2003). *Yhteinen koulu, tasa-arvoa vai tasapäisyyttä*. Tampere: Vastapaino.

Ahonen, T., Lyytinen, P., Nurmi, J-E., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2014). *Ihmisen psykologinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aikasalo, P. (2000). *Seuratkaamme järkevää ja terveellistä muotia*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.

Alestalo, M. (2007). Rakennemuutokset ja sukupolvi. *Yhteiskuntapolitiikka*, 72(2), 146–157.

Andsager, J. (2014). Research directions in social media and body image. *Sex roles*, 71 (11–12), 407–411.

Aro, M. (2013). Koulutusekspansio ja koulutusinflaatio Suomessa vuosina 1970–2008. *Yhteiskuntapolitiikka*, 78(3), 287–303.

Ata, R. N., Ludden A. B. & Lally M. M. (2007). The effects of gender and family, friend, and media influences on eating behaviors and body image during adolescence. *Journal of youth and adolescence*, 36, 1024–1037.

Cacciatore, R. (2010). Lapsi ja perhe. Teoksessa Jokela, E. & Pruuki, H. (toim.), *Jo iso, vielä pieni: kouluikäisen lapsen maailma* (s. 7–30). Helsinki: LK-kirjat.

Crabbe, M. (2017). *Body positive power: How to stop dieting, make peace with your body and live*. London: Verimilion.

Cusuamo, D. L. & Thompson, J. K. (2001). Media influence and body image in 8–11-year old boys and girls: A preliminary report on the multidimensional media influence scale. *Eat Disord*, 29, 37–44.

Durkin, S. J. & Paxton, S. J. (2002). Predictors of vulnerability to reduced body image satisfaction and psychological wellbeing in response to exposure to idealized female media images in adolescent girls. *Journal of Psychosomatic Research*, 53, 995–1005.

Eduskunta säädökset 101/1921. Lainattu 8.6.2020, saatavilla:

<https://www.eduskunta.fi/pdf/saadokset/101-1921.pdf>

Eskola, J. & Suoranta J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Fingeroos, O. & Haanpää, R. (2006). Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Fingeroos, O., Haanpää R., Heimo, A. & Peltonen U.-M. (toim.), *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä* (s. 25–48). Helsinki: Hakapaino Oy.

Fingeroos, O. & Peltonen, U.-M. (2006). Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Fingeroos, O., Haanpää R., Heimo, A. & Peltonen U.-M. (toim.), *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä* (s. 7–24). Helsinki: Hakapaino Oy.

Guindon, M. (2009). Childhood. In Guindon, M. (Eds.), *Self-esteem across the lifespan issues and intervention* (pp. 47). New York: Routledge/Taylor & Francis Group.

Hamarus, P. (2006). *Koulukiusaaminen ilmiönä: Yläkoulun oppilaiden kokemuksia kiusaamisesta*. Väitöskirja. Kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnan julkaisuja 2006/288. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Helfert, S. & Warschburger, P. (2011). A prospective study on the image of peer and parental pressure of body dissatisfaction in adolescent girls and boys. *Body image*, 8(2), 101–109.

Helfert, S. & Warschburger, P. (2013). The face of appearance-related social pressure: gender, age and body mass variations in peer and parental pressure during adolescence. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 7(1), 2–11.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara P. (2007). *Tutki ja Kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Honkasalo, V. (2011). Tyttöjen kesken. *Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Häkkinen, P., Juntunen, M. & Laakkonen, I. (2013). Verkko-oppiminen murroksessa–oppijalähtöiset ja yhteisölliset oppimisympäristöt oppimiskäsitysten haastajina. Teoksessa Hakala J. & Kiviniemi K. (toim.), *Vuorovaikutuksen jännitteitä ja oppimisen säröjä. Aikuispedagogiikan haasteiden äärellä* (s. 87–98). Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Kokkolan yliopistokeskus Chydenius.

Itälä, J. (2013). Koulutuksen historia kuin hyvä hääpuku. *Kanava-lehti*, 5, 15–19.

Joronen, K. & Söderlund, E. (2013). Vanhempi-lapsisuhteen läheisyys ja koulu yhteisön sosiaaliset suhteet. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 50, 300–311.

Jokela, E. & Pruuki, H. (2010). Lukijalle. Teoksessa Jokela, E. & Pruuki, H. (toim.), *Jo iso, vielä pieni: kouluikäisen lapsen maailma* (s. 5–6). Helsinki: LK-kirjat.

Järvensivu, A. (2014). Johdanto. Teoksessa Järvensivu, A., Nikkanen, R. & Syrjä, S. (toim.), *Työelämän sukupolvet ja muutoksissa pärjäämisen strategiat* (s.11–18). Tampere: Yliopistopaino Oy.

Kalela, K. (2006). Muistitiedon näkökulma historiaan. Teoksessa Fingeroos, O., Haanpää R., Heimo, A. & Peltonen U.-M. (toim.), *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä* (s. 67–92). Helsinki: Hakapaino Oy.

Kalliopuska, M. (1984). *Itsetunto*. Helsinki. Kirjayhtymä.

Kansakoulun opetussuunnitelmakomitea (1946). Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I. Helsinki: Valtioneuvosto.

Kansakoulun opetussuunnitelmakomitea (1952). Kansakoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö II Varsinaisen kansakoulun opetussuunnitelma. Helsinki: Valtioneuvosto.

Keltikangas-Järvinen, L. (1994). *Hyvä itsetunto*. Juva: WSOY.

Kessler, S. J. & McKenna, W. (1978). *Gender: an ethnomethodological approach*. Chicago: University of Chicago Press.

Kettunen P., Jalava M., Simola H. & Varjo J. (2012). Tasa-arvon ihanteesta erinomaisuuden eetokseen. Teoksessa Kettunen, P. & Simola, H. (toim.), *Tiedon ja osaamisen Suomi. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle* (s. 25–62). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kinnunen, T. (2001). *Pyhät bodarit*. Helsinki: Gaudeamus.

Kivirauma, J. & Ruoho, K. (2000). Excellence through special education? Lessons from the Finnish school reform. *Review of Education*, 53, 283–302.

Kiviruusu, O. (2017). *Itsetunnon kehitys nuoruudesta aikuisuuteen ja siihen vaikuttavat tekijät. 26 vuoden seurantatutkimus*. Väitöskirja. Valtiotieteellisen tiedekunnan julkaisuja 2017/37. Helsinki.

Kluck, A. S. (2010). Family influence on disordered eating: the role of body image dissatisfaction. *Body Image*, 7, 8–14.

Kouluhallitus (1985). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Kouluhallitus.

- Kukkonen, I., Pajunen, T., Sarpila, O. & Åberg, E. (2019). *Ulkoinen olemus pääomana ulkonäköyhteiskunta 2000-luvun Suomessa*. Riika: Into Kustannus Oy.
- Kulmala, I. (2004). Kauneus ja kirurgin veitsi ulkonäkö - käyttäytymisen uudet haasteet ja mahdollisuudet. Teoksessa Toiviainen, H., Väänänen T. & Hemminki E. (toim.) *Ulkonäkö, työelämä, terveys* (s. 13–15). Raportti naistenpäivän seminaarista 8.3.2004. Aiheita 20/2004. Helsinki: Stakesin monistamo.
- Kwan, S. & Trautner, M. N. (2009). Beauty work: Individual and institutional rewards, the reproduction of gender and questions of agency. *Sociology Compass*, 3(1), 49–71.
- Laakso, M. (2012). *15–18-vuotiaiden tyttöjen itsetunto ja ruumiinkuva*. Mannerheimin Lasten-suojeluliitto.
- Laine, O. (2020). Lumenen luvattu maa. *Helsingin sanomat*, 196, C 2–3.
- Lintunen, T. (1998). Minäkäsityksen kehitys kouluikässä. Teoksessa Sarlin, E.-L., Sarlin, H., Lintunen, T., Liukkonen J. & Pönkkö A. (toim.), *Motivaatio ja minäkäsitys liikunnassa ja urheilussa* (s. 23–27). Kajaani: Kajaanin opettajankoulutuslaitos.
- Lobstein, T. & Jackson-Leach, R. J. P. O. (2016). Planning for the worst: estimates of obesity and comorbidities in school-age children in 2025. *Pediatric Obesity*, 11(5), 321–325.
- Mannheim, K. & Kecskemeti, P. (2016). *Essays on the Sociology of Knowledge*. London: Forgotten Books.
- Mazur, A. (1986). US trends in feminine beauty and overadaptation. *Journal of Sex Research*, 22(3), 281–303.
- Minkkinen, J. (2011). Opettaja ja lasten hyvinvointi. Teoksessa Salonen, M. & Oksanen, A. (toim.), *Toiminnallisia loukkuja: hyvinvointi ja eriarvoisuus yhteiskunnassa* (s. 63–87). Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Mäkelä, Klaus (toim.) (1990) Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

Mäki, P. & Laatikainen, T. (2010). Aineisto ja menetelmät sekä Lasten kasvu ja kehitys. Teoksessa Mäki, P., Hakulinen-Viitanen, T., Kaikkonen, R., Koponen, P., Ovaskainen, M. L., Sippola, R., & Laatikainen, T. (toim.), *Lasten terveys: LATE-tutkimuksen perustulokset lasten kasvusta, kehityksestä, terveydestä, terveystottumuksista ja kasvuympäristöstä* (s. 17–52). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Niemi, L. (2020). Ikuisesti huono iho. *Helsingin sanomat*, 164, D 12–13.

Nurmirinta, H., Leppämäki, P. & Horppu, S. (2009). *Kehityopsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen*. Helsinki: Kirjapaja.

Näre, S. (2010). Kouluikäinen tyttö. Teoksessa Jokela, E. & Pruuki, H. (toim.), *Jo iso, vielä pieni: kouluikäisen lapsen maailma* (s. 43–58). Helsinki: LK-kirjat.

Oinas, E. (2001). Ruumiita akatemiassa! Sosiaalitieteellistä välttelyä, innostusta ja teoretisointia. Teoksessa Puuronen, A. & Välimaa, R. (toim.), *Nuori ruumis* (s. 17–29). Helsinki: Gaudeamus.

Oinas, E. (2011). Tyttö tutkimuksen näkökulmia ruumiillisuuteen. Teoksessa Ojanen, K., Mulari, H. & Aaltonen, S. (toim.), *Entäs tytöt? Johdatus tyttö tutkimukseen* (s. 305–334). Jyväskylä: Vastapaino.

Ojala, K. (2017). Nuori, liikunta ja ulkonäkö. *Liikunta & Tiede*, 54(6), 4–8.

Opetushallitus (1994). Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus (2004). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Peruskoulun opetussuunnitelmakomitea (1970). Peruskoulun opetussuunnitelmakomitean mietintö I Opetussuunnitelman perusteet. Helsinki: Valtioneuvosto.

Portelli, A. (2006). *Mikä tekee muistitietotutkimuksesta erilaisen?* Teoksessa Fingeroos, O., Haanpää R., Heimo, A. & Peltonen U.-M. (toim.), *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä* (s. 49–64). Helsinki: Hakapaino Oy.

Portelli, A. (2012). *Käsky on täytetty*. Turku: Faros.

Pulkkinen, L. (2002). *Mukavaa yhdessä: Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ristikari, T., Törmäkangas, L., Lappi, A., Haapakorva, P., Kiilakoski, T., Merikukka, M., et al. (2016). *Suomi nuorten kasvuympäristönä - 25 vuoden seuranta vuonna 1987 Suomessa syntyneistä nuorista aikuisista*. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Roos, J. P. (1987). *Suomalainen elämä: Tutkimus tavallisten suomalaisten elämäkerroista*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Saisio, E. (2005). *Katseen alaiset: Ulkonäkö, identiteetti ja katseenalaisuus naisnäyttelijän näkökulmasta*. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, J. (2010). Kouluikäinen poika. Jokela, E. & Pruuki, H. (toim.) *Jo iso, vielä pieni kouluikäisen lapsen maailma* (s. 31–42) Helsinki: LK-kirjat.

Sypeck, M. F., Gray, J. J. & Ahrens, A. H. (2004). No longer just a pretty face: Fashion magazines' depictions of ideal female beauty from 1959 to 1999. *International Journal of Eating Disorders*, 36(3), 342–347.

Syvänöja, H. (2004). *Kansakoulu-suomalaisten kasvattaja: perussivistystä koko kansalle 1866–1977*. Juva: PS-kustannus.

Söderlund, E. & Joronen, K. (2013). Vanhempi-lapsisuhteen läheisyys ja koulu yhteisön sosiaaliset suhteet. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti*, 50, 300–311.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uud. laitos). Helsinki: Tammi.

Ukkonen, T. (2006). Yhteistyö, vuorovaikutus ja narratiivisuus muistitietotutkimuksessa. Teoksessa Fingeroos, O., Haanpää R., Heimo, A. & Peltonen U.-M. (toim.), *Muistitietotutkimus: metodologisia kysymyksiä*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Utrio, K. (2001). *Bella Donna - kaunis nainen kautta aikojen*. Helsinki: Tammi.

Vainio, A. (2020). Puntarissa oma terveys ja huippusuoritus. *Helsingin sanomat*, 99, A 60.

Van den Berg, P. A., Mond, J., Eisenberg, M., Ackard, D. & Neumark-Sztainer, D. (2010). The link between body dissatisfaction and self-esteem in adolescents: similarities across gender, age, weight status, race/ethnicity, and socioeconomic status. *Journal of Adolescent Health*, 47(3), 290–296.

Vitikka, E. & Rissanen, M. (2019). Opetussuunnitelma kansallisena ja paikallisena ohjausvälineenä. *Siirtymiä ja ajan merkkejä koulutuksessa: Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Virtanen, M. (2001). *Fennomanian perilliset. Poliittiset traditiot ja sukupolvien dynamiikka*. Hämeenlinna: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Vänskä, A. (2012). *Muodikas lapsuus lapset mainoskuvissa*. Tampere: Gaudeamus.

Wass, H. & Torsti, P. (2011). Limittyvät sukupolvet ja jaetut näkemykset: suomalaiset yhteiskunnalliset sukupolvet ja sukupolvittaiset erot poliittisessa käyttäytymisessä. *Politiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu*, 53(3), 167–184.

LIITTEET:

Liite 1: Alkuperäinen tiedote ja vastausohjeet

FSD3140 OMA ULKONÄKÖ MUISTOISSANI 2015

FSD3140 BODY IMAGE AND CHILDHOOD MEMORIES 2015

Tämä dokumentti on osa yllä mainittua Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon arkistoitua tutkimusaineistoa.

Dokumenttia hyödyntävien tulee viitata siihen asianmukaisesti lähdeviitteellä.

Lisätiedot: <http://www.fsd.uta.fi/>

This document forms a part of the above mentioned dataset, archived at the Finnish Social Science Data Archive.

If the document is used or referred to in any way, the source must be acknowledged by means of an appropriate bibliographic citation.

More information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Detta dokument utgör en del av den ovannämnda datamängden, arkiverad på Finlands samhällsvetenskapliga dataarkiv.

Om dokument är utnyttjat eller refererat till måste källan anges i form av bibliografisk referens.

Mer information: <http://www.fsd.uta.fi/>

Oma ulkonäkö muistoissani

Aineistokeruu 1.3.2015–31.10.2015

Miten lähisukulaisesi ovat vaikuttaneet käsityksiisi ulkonäöstäsi, kun olit lapsi ja nuori? Kerro muistosi!

Ulkonäkö ei ole merkityksetön asia varsinkaan lapsuuden ja nuoruuden kehityksessä. Ulkonäkö rakentaa ihmisen minuutta: tällainen olen, tuollaiseksi haluan tulla tai sellaiselta en halua näyttää. Samaan aikaan ulkoinen olemus toimii sanattomana viestinä toisille ihmisille. Jokainen tulkitsee ulkonäön lähettämiä sanomia omasta kokemus- ja arvomaailmastaan käsin. Näin vaikutelmat samasta ihmisestä voivat muodostua varsin erilaisiksi.

Mitä ulkonäöllä tarkoitetaan

Ulkonäkö kattaa ihmisen koko julkikuvan, vartalon koon ja muodon, kasvojen piirteet, ilmeet ja eleet, kehon asennon ja tavan liikkua, ryhdin, henkilökohtaisen hygienian.

Pukeutuminenkin on osa ulkonäköä. Se koostuu vaatekappaleista ja asusteista, päähineistä, koruista, silmälasista, laukuista ja kengistä. Lisäksi kampausta, meikkiä, tatuoinnit ja lävistykset ovat osa kokonaisuutta. Niin ikään ruumiin muokkaaminen dieetin, plastiikkakirurgian ja urheilun kautta vaikuttaa ulkonäön ilmenemiseen ja kokemiseen, samoin peruukit, proteesit ja implantit.

Kerro lapsuuden ulkonäköön liittyvistä kokemuksistasi

Etsimme kokemuksia siitä, millaisia vaikutuksia omat vanhempasi tai muut lähisukulaisesi ovat jättäneet muistikuviasi ulkonäöstäsi. Miltä sinä näytit lapsena ja nuorena itsesi, mutta erityisesti lähisukulaisesi silmin? Pidettiinkö sinua kauniina vai tunsitko olevasi jonkun mielestä jopa ruma? Saitko kannustusta vai huomautuksia? Miten asia ilmeni, ja miten se vaikutti sinuun silloin?

Muistikuvat voivat liittyä vaikkapa kuulemiisi sanoihin, sinuun kohdistuneisiin menettelyihin tai sinuun luotuihin katseisiin ja ilmeisiin. Muistin virkistämiseksi voit kirjoittaessasi silmällä valokuviasi.

Erityisen kiinnostuneita olemme siitä, ovatko lapsuudessa ja nuoruudessa saamasi kommentit vaikuttaneet ulkonäkösi kokemiseen jälkeensä tai nykykäsitykseen ulkonäöstäsi. Ovatko kokemuksesi jollain muulla tavoin vaikuttaneet elämääsi ja miten? Kerro esimerkkejä.

Oletko jälkeensä keskustellut ulkonäköäsi arvioineen ihmisen kanssa asiasta ja millä tavoin? Keskusteletko muiden, kuten ystäväsi tai puolisoasi kanssa ulkonäöstäsi? Millaisin silmin katsot itseäsi peilistä nykyään? Millaisena koet kehosi?

Keräämme ulkonäköön liittyviä muistoja tutkimukseen, jossa tarkastellaan ulkonäön koettuja vaikutuksia eri-ikäisten suomalaisten elämässä. Tavoitteena on tuoda esiin omaa ulkonäkösuhdetta vahvistaneita ja rajoittaneita tekijöitä, joihin läheinen ihminen on vaikuttanut kokijan lapsuudessa tai nuoruudessa. Tutkimuksessa osoitetaan ulkonäön merkitys ihmisyyden elämän eri vaiheissa.

Keruun järjestää SKS. Kirjoitukset tulevat ensiksi tutkija, FT Marjo Kamilan käyttöön ja sen jälkeen ne arkistoidaan SKS:n arkistoon. Kamila on väitellyt vuonna 2012 opettajien ulkonäön merkityksistä. Viimeksi hän on tutkinut alakouluikäisten lasten ulkonäön vaikutuksia heidän hyvinvointinsa kokemisessa.

Keruun tuloksista tiedotamme marraskuussa 2015. Vastaajien kesken arvomme kirjapalkintoja.

Lisätietoja:

SKS:n kansanrunousarkisto, p. 0201 131 240, keruu@finlit.fi

Tutkija Marjo Kamila, [REDACTED]

Vastausohjeet

Kirjoita omalla kielelläsi ja tyylilläsi. Voit osallistua omalla nimellä tai nimimerkillä.

Kirjoita vastaukseesi suostumukseksi siihen, että lähettämäsi aineisto arkistoidaan tutkimuskäyttöön nimelläsi SKS:n arkistoon ja nimettömänä Yhteiskuntatieteelliseen tietoarkistoon tai ilmoita, jos haluat vastauksesi arkistoitavan nimimerkillä. Tutustu [SKS:n arkistojen keruuohjeisiin](#).

Lähetä kirjoituksesi 31.10.2015 mennessä

- alla olevalla lomakkeella tai
- postitse osoitteeseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kansanrunousarkisto, PL 259, 00171 Helsinki, merkitse kuoreen tunnus "Ulkonäkö" tai
- sähköpostin liitetiedostona osoitteeseen keruu@finlit.fi, merkitse aihekenttään tunnus "Ulkonäkö".

Kirjoita vastauksesi alle tai liitä kirjoituksesi tekstitiedostona.

Jos kirjoituksesi ylittää 5 000 merkkiä, liitä teksti tiedostona.

Liitä tiedosto

Nimi

*

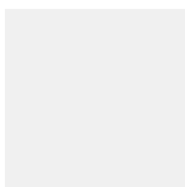
Ammatti

Syntymäaika

Päivä

Kuukausi

Vuosi



Osoite *

Puhelin *

Sähköposti *

Sukupuoli

mies

nainen

Lupa kirjoituksen arkistointiin *

Kirjoitukseni saa arkistoida tutkimuskäyttöön nimelläni SKS:n kansanrunousarkistoon.

Kirjoitukseni saa arkistoida tutkimuskäyttöön nimettömänä SKS:n kansanrunousarkistoon.

Kirjoitukseni saa arkistoida tutkimuskäyttöön nimettömänä [Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon](#).